

การจัดการการเงินและหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรบ้านเนินยาง
ตำบลห้วยแร่ อำเภอเมือง จังหวัดตราด

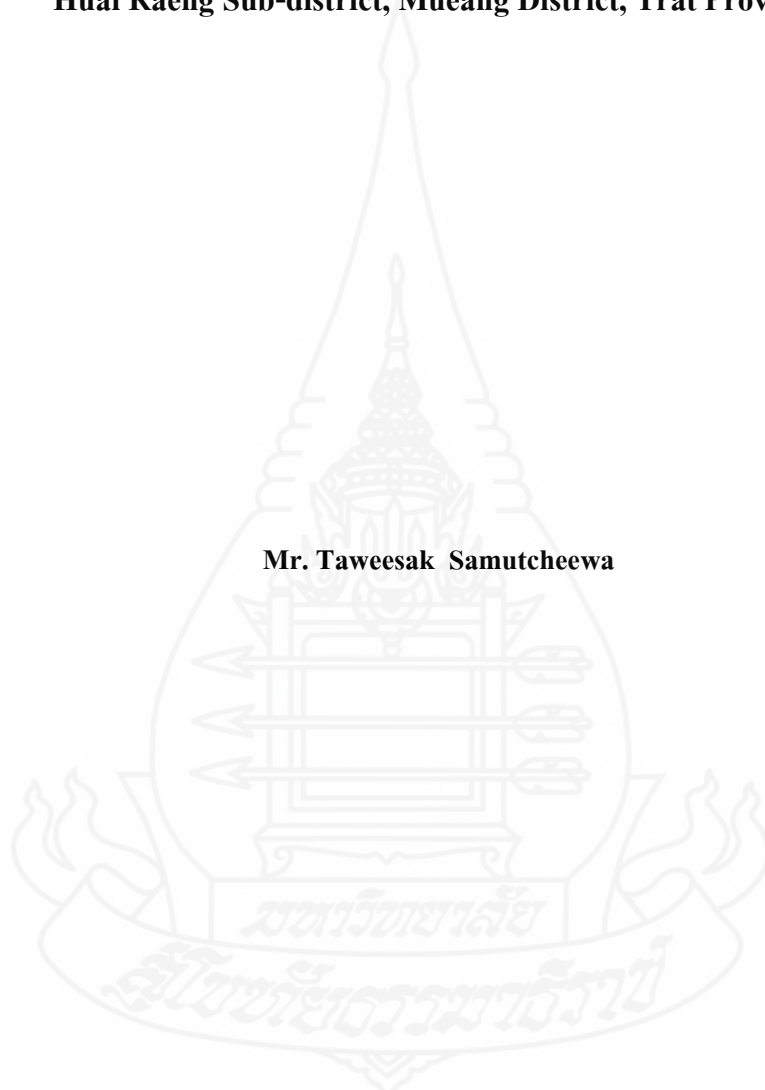
นายวิศักดิ์ สมุทรชีวะ

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต
แขนงวิชาการจัดการการเกษตร สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

พ.ศ. 2556

**Financial and Debt Management of Farm Households in Ban Noen Yang,
Huai Raeng Sub-district, Mueang District, Trat Province**

Mr. Taweesak Samutcheewa

An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Agriculture in Agricultural Resources Management

School of Agriculture and Cooperatives
Sukhothai Thammathirat Open University

2013

หัวข้อการศึกษาค้นคว้าอิสระ	การจัดการการเงินและหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรบ้านเนินยาง ตำบลห้วยแร่ อำเภอเมือง จังหวัดตราด
ชื่อและนามสกุล	นายทวีศักดิ์ สมุทรชีวะ
แขนงวิชา	การจัดการการเกษตร
สาขาวิชา	เกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
อาจารย์ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ ดร. อัจฉรา โพธิ์ดี

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้ ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม 2557

คณะกรรมการสอบการศึกษาค้นคว้าอิสระ

ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร. อัจฉรา โพธิ์ดี)

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์สงเสริม หอมกลิ่น)

(รองศาสตราจารย์ ดร. อัจฉรา จิตตลดากร)

ประธานกรรมการประจำสาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์

ชื่อการศึกษา ค้นคว้าอิสระ การจัดการการเงินและหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรบ้านเนินยาง ตำบลห้วยแร่
อำเภอเมือง จังหวัดตราด

ผู้ศึกษา นายทวีศักดิ์ สมุทรชีวะ รหัสนักศึกษา 2559002353

ปริญญา เกษตรศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการทรัพยากรเกษตร)

อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร. อัจฉรา โพธิ์ดี ปีการศึกษา 2556

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) สภาพพื้นฐานของครัวเรือนเกษตรกร 2) การจัดการการเงินของครัวเรือนเกษตรกร 3) การจัดการหนี้สินและปัญหาหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร 4) แนวทางแก้ไขปัญหานี้สินของครัวเรือนเกษตรกรบ้านเนินยาง ตำบลห้วยแร่ อำเภอเมือง จังหวัดตราด

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ประชากรในการวิจัยคือ ครัวเรือนเกษตรกรบ้านเนินยาง ตำบลห้วยแร่ อำเภอเมือง จังหวัดตราด กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 40 ครัวเรือน จำแนกเป็นครัวเรือนที่มีหนี้สิน 20 ครัวเรือนและครัวเรือนที่ไม่มีหนี้สิน 20 ครัวเรือน โดยใช้การเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล และการจัดสนทนากลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 12 ราย การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ค่าสูงสุด และค่าต่ำสุด ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการศึกษาพบว่า 1) หัวหน้าครัวเรือนเกษตรกร เพศชายและหญิงมีสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน ส่วนใหญ่อายุ 40-50 ปี สถานภาพสมรส การศึกษาระดับประถมศึกษา สมาชิกในครัวเรือน 2-4 คน มีที่ดินเฉลี่ย 19.17 ไร่/ครัวเรือน ส่วนใหญ่ปลูกยางพาราเป็นอาชีพหลัก มีรายได้และรายจ่ายเฉลี่ย 208,433 และ 201,566 บาท/ครัวเรือน/ปี ตามลำดับ 2) การจัดการการเงินของครัวเรือนเกษตรกร ส่วนใหญ่มอบหมายให้แม่บ้านเป็นผู้จัดการหลัก มีการวางแผนแบ่งสัดส่วนรายได้ วางแผนทางการเงินร่วมกันกับสมาชิกในครัวเรือน มีการออมเงินในรูปแบบต่างๆ และเก็บออมเงินไว้ใช้จ่ายยามฉุกเฉิน การวางแผนการหารายได้ทำตามแผนได้บางส่วน จดบันทึกรายได้และรายจ่ายเป็นบางครั้งที่มีรายได้และรายจ่ายเกิดขึ้น มีการเปรียบเทียบและปรับปรุงการใช้จ่ายทางการเงินให้เหมาะสมกับรายได้และเพื่อการออมเงิน 3) การจัดการหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรพบว่า ครัวเรือนเกษตรกรมีหนี้สินเฉลี่ย 223,600 บาท/ครัวเรือน ลักษณะหนี้สิน คือ หนี้สินผูกพันต่อเนื่องและหนี้สินเฉพาะปี ปัญหานี้สินของครัวเรือนเกิดจาก 2 ปัจจัยหลัก ได้แก่ (1) ปัจจัยภายใน ซึ่งเกิดจากปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยด้านการจัดการ โดยปัจจัยส่วนบุคคลเกิดจากการขาดความขยันหมั่นเพียร ขาดเงินลงทุนทางการเกษตร มีความต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิต พื้นที่ทำการเกษตรมีน้อย และค่าใช้จ่ายในการศึกษานูตร ส่วนปัจจัยด้านการจัดการ เกิดจากการวางแผนจัดการการเงินยังไม่ดีพอ การวางแผนการประกอบอาชีพยังไม่ดีพอ (2) ปัจจัยภายนอกเกิดจาก ปัญหาภัยธรรมชาติ ผลผลิตลดลง ราคาผลผลิตตกต่ำ 4) แนวทางแก้ไขปัญหานี้สินที่เกิดจากปัจจัยภายในด้านปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ การประกอบอาชีพเสริม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ศึกษาดูงานภายนอกชุมชน ลดการจัดงานหรืองานสังคัม การหยุดเล่นการพนันทุกชนิด แนวทางแก้ไขปัญหานี้สินที่เกิดจากปัจจัยด้านการจัดการ ได้แก่ การลดรายจ่าย-เพิ่มรายได้ การควบคุมการใช้จ่ายทางการเงิน และการรวมกลุ่มเกษตรกร ส่วนแนวทางแก้ไขปัญหานี้สินที่เกิดจากปัจจัยภายนอก ได้แก่ การเพิ่มผลผลิต การแปรรูปผลผลิตให้ได้มาตรฐาน และให้ผู้นำหมู่บ้านช่วยเหลือกิจกรรมด้านต่างๆ

คำสำคัญ การจัดการการเงิน การจัดการหนี้สิน ครัวเรือนเกษตรกร บ้านเนินยาง จังหวัดตราด

Independent Study title: Financial and Debt Management of Farm Households in Ban Noen Yang, Huai Raeng Sub-district, Mueang District, Trat Province

Author: Mr. Taweesak Samutcheewa; **ID:** 2559002353;

Degree: Master of Agriculture (Agricultural Resources Management);

Independent Study advisor: Dr. Ajchara Pothidee, Associate Professor;

Academic year: 2013

Abstract

The objectives of this research were to study 1) the demographic status of farm households in Ban Noen Yang, Huai Raeng Sub-district, Mueang District, Trat Province; 2) their financial management; 3) their debt management and debt problems; and 4) approaches to solving their debt problems.

This was both a quantitative and qualitative research. The population were farm households in Ban Noen Yang, Huai Raeng Sub-district, Mueang District, Trat Province, out of which a sample of 40 farm households was chosen through purposive sampling, consisting of 20 households that were in debt and 20 households that were not in debt. Data were collected using a questionnaire and a focus group discussion with 12 people. Quantitative data were analyzed using frequency, mean, percentage, maximum and minimum value. Qualitative data were analyzed using content analysis.

The results showed that 1) The proportion of male to female heads of household was approximately equal. Most were married and in the age range 40-50. Most had completed primary school education, had 2-4 household members and had 3.07 hectares (1 hectare = 6.25 rais) of agricultural land. The majority grew para rubber as their main occupation. Their mean annual household income was 208,433 baht and their mean annual household expenses were 201,566 baht. 2) In most households, the mother or wife was primarily in charge of financial management. They planned the allocation of expenditures and made financial plans together with other family members. They saved money in various ways and put aside savings for emergencies. They were partially successful in following their plans to gain income. They sometimes made records of some of their income and expenses. They compared and adjusted their expenditures to match income. 3) The farm households had mean debts of 223,600 baht, including both long-term and annual debts. The families' debt problems arose from both internal and external factors. (1) The internal factors were the personal factors of lack of assiduousness, lack of capital to invest in farming, desire for modern conveniences and amenities, small farm size, and expenses for children's education; and the management factors were inadequate financial planning and inadequate career planning. (2) The external factors consisted of natural disasters, decreases in agricultural yield, and low prices for agricultural products. 4) Approaches to solving the debt problems that arose from personal factors were to find sideline jobs for extra income, to learn more by attending study trips to other areas, to organize and attend fewer social functions, and to stop gambling in every form. Approaches to solving the debt problems that arose from management factors were to reduce expenses and increase income, to control expenditures, and to join in a farmer group for better bargaining power. Approaches to solving the debt problems that arose from external factors were to increase agricultural yield, to process the agricultural products up to accepted standards, and to have the village leaders assist in various activities.

Keywords: Financial management, Debt management, Farm household, Ban Noen Yang, Trat Province

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาค้นคว้าอิสระเล่มนี้สำเร็จลุล่วง ด้วยความกรุณาจาก รองศาสตราจารย์ ดร. อัจฉรา โพธิ์ดี อาจารย์ที่ปรึกษาการศึกษาค้นคว้าอิสระ และรองศาสตราจารย์ ส่งเสริม หอมกลิ่น กรรมการสอบการศึกษาค้นคว้าอิสระ ที่ให้ข้อคิด ข้อเสนอแนะ รวมถึงคำปรึกษา และตรวจแก้ จนการศึกษาค้นคว้าอิสระเล่มนี้เสร็จสมบูรณ์ ผู้ศึกษาขอขอบพระคุณไว้เป็นอย่างสูง และขอขอบคุณคณาจารย์ในสาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชทุกท่านที่ให้ความรู้ คำแนะนำต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษา และเป็นประโยชน์ต่อการทำการศึกษาค้นคว้าอิสระฉบับนี้

ขอขอบคุณเกษตรกรกรบ้านเนินยาง หมู่ที่ 4 ตำบลห้วยแร่ อำเภอเมือง จังหวัดตราด และคณะที่ปรึกษาโครงการ ที่แนะนำ และให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษา รวมถึงเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยแร่ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยแร่ ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน กรรมการกองทุนต่างๆ และเพื่อนๆ ที่สนับสนุนและเป็นกำลังใจด้วยดีเสมอมา ขอขอบคุณสมาชิกในครอบครัว นางทวน สมุทรชีวะ (มารดา) อาจารย์อริย์ สมุทรชีวะ (พี่สาว) พันตำรวจโท ศิริชัย สมุทรชีวะ (น้องชาย) นางเจ็ลลอน สมุทรชีวะ (น้องสาว) นางชะลอ สุวลักษณ์ (น้องสาว) ที่สนับสนุนเงินทุนส่วนหนึ่งและให้กำลังใจในการศึกษาตลอดมา และกำลังใจจากเพื่อนๆ นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชทุกท่าน รวมถึงบุคคลที่ไม่ได้เอ่ยนามในที่นี้ด้วย

ท้ายสุดนี้ การศึกษาค้นคว้าอิสระเล่มนี้ หากมีข้อบกพร่อง ผู้ศึกษาต้องขออภัยมา ณ ที่นี้ด้วย และหวังว่า การศึกษาค้นคว้าอิสระเล่มนี้จะเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจในการศึกษาเรื่องการจัดการการเงินและการจัดการหนี้สิน และเรื่องที่เกี่ยวข้องบ้างพอสมควร

ทวีศักดิ์ สมุทรชีวะ

พฤษภาคม 2557

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

บ้านเนินยางตั้งอยู่ในพื้นที่ หมู่ที่ 4 ตำบลห้วยแร่ อำเภอเมือง จังหวัดตราด มีประชากรทั้งสิ้น 603 คน จำแนกเป็นชาย 303 คนและหญิง 300 คน มีครัวเรือนทั้งหมด 230 ครัวเรือน (องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยแร่ 2554) มีวัด 1 แห่ง ประชากรในหมู่บ้านนับถือศาสนาพุทธ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร ปลูกยางพาราเป็นอาชีพหลัก พื้นที่ดินที่ใช้ทำการเกษตรส่วนใหญ่เป็นของครัวเรือนเกษตรกรเอง การดำเนินชีวิตของประชากรบ้านเนินยางไม่แตกต่างจากประชากรในหมู่บ้านอื่นทั่วไป คือดำเนินชีวิตประจำวันอย่างเรียบง่าย ความสัมพันธ์ของคนในหมู่บ้านมีลักษณะความเป็นเครือญาติ ยึดหลักช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีกิจกรรมการรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือกันและกัน แต่ปัญหาสำคัญที่หมู่บ้านประสบอยู่ คือ ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ครัวเรือนเกษตรกรส่วนหนึ่งมีรายได้ไม่เพียงพอจ่าย ผลิตทางการเกษตรขายได้ราคาต่ำ เกษตรกรต้องกู้ยืมเงินมาเพื่อค่าใช้จ่ายในด้านต่างๆ เพิ่มขึ้น โครงการของรัฐบาลหลายโครงการที่ทำให้ครัวเรือนเกษตรกรเป็นหนี้สินง่ายขึ้น เช่น โครงการกองทุนหมู่บ้าน และสถาบันทางการเงินต่างๆ ที่มีนโยบายการปล่อยเงินกู้ให้สะดวกมากขึ้น จากนโยบายต่างๆ ทำให้ครัวเรือนเกษตรกรสามารถกู้เงินง่ายขึ้น บางครั้งไม่ได้รับการคัดกรองถึงความจำเป็นในการกู้เงิน วัตถุประสงค์ของการกู้เงิน ความสามารถในการใช้คืน บางรายกู้มาเพื่อส่งลูกเรียน ซื้อสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น โทรศัพท์มือถือ มอเตอร์ไซด์ รถยนต์ เป็นต้น บางรายกู้แล้วนำไปใช้ไม่ตรงตามวัตถุประสงค์ของการขอสินเชื่ออีกด้วย (ผู้ใหญ่บ้านเนินยางและสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยแร่ 2555)

นโยบายรัฐบาลและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ผ่านมา ที่มุ่งเน้นในเรื่องการแข่งขัน และการส่งเสริมค่านิยมด้านวัตถุ ส่งผลให้สังคมไทยให้ความสำคัญกับเรื่องของวัตถุนิยมเพิ่มขึ้น (วิทยา เจริญพันธุ์ และคณะ 2551) เกษตรกรบ้านเนินยางไม่อาจต้านกระแสค่านิยมที่แพร่ระบาดเข้ามาในหมู่บ้านอย่างรวดเร็วได้ สิ่งสำคัญที่ตามมาคือ ปัญหาเศรษฐกิจและปัญหาสังคม ความยากจนเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างทั้งในระดับครัวเรือน ระดับสังคม ระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ ซึ่งเกิดขึ้นจากสาเหตุต่าง ๆ จึงยากที่จะแก้ไขด้วยวิธีใดวิธีหนึ่ง โดยที่ยังไม่สามารถระบุถึงสาเหตุของปัญหาได้ชัดเจนอย่างเป็นรูปธรรม บ้านเนินยางถูกจัดลำดับอยู่ในกลุ่มหมู่บ้านกำลังพัฒนาที่ยังมี

ปัญหาหนี้สินของครัวเรือน ถึงแม้มีการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐานในหมู่บ้านให้มีความก้าวหน้าในระดับหนึ่ง แต่ก็ยังเกิดความแตกต่างทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมระหว่างเมืองและชนบท และระหว่างคนรวยกับคนจน ความเป็นหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร บางครัวเรือนนำไปสู่ความล้มละลายของสถาบันครอบครัว ก่อให้เกิดปัญหาสังคมตามมา รายได้ในครัวเรือนของคนเมืองกับรายได้ของครัวเรือนในชนบทมีความแตกต่างกัน รายได้ของครัวเรือนภาคการเกษตรมีรายได้น้อยกว่าครัวเรือนนอกภาคการเกษตร (ผู้ใหญ่บ้านเนินยางและสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยแร่) (2555)

ระยะเวลาที่ผ่านมาผู้ศึกษาได้มีโอกาสทำงานทางด้านการเมืองท้องถิ่น และได้ใช้ชีวิตอยู่ในชุมชนมาตลอด ได้สังเกตการณ์ ร่วมจัดเวทีชาวบ้าน พูดคุย ได้วิเคราะห์ปัญหาของชุมชน ในตำบลห้วยแร่ อำเภอเมือง จังหวัดตราด พบว่าปัญหาของครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ คือ ปัญหาหนี้สิน โดยพบว่า แหล่งหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรมาจากสถาบันการเงิน กลุ่มและกองทุนกู้ยืมในชุมชน

จากการสำรวจพื้นที่ของผู้ศึกษา พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรบ้านเนินยาง หมู่ที่ 4 ตำบลห้วยแร่ อำเภอเมือง จังหวัดตราด มีปัญหาที่สำคัญ คือ ปัญหาหนี้สินในครัวเรือน การทำงานในท้องถิ่นที่ผ่านมาทำให้ผู้ศึกษามีความสนใจเกี่ยวกับการจัดการการเงินของครัวเรือนเกษตรกร ปัญหาการเป็นหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรเกิดจากสาเหตุใด และจะมีแนวทางการแก้ไขปัญหาหนี้สินอย่างไร จึงเป็นที่มาของการศึกษาเกี่ยวกับ การจัดการการเงินและหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร โดยศึกษาสภาพพื้นฐานของครัวเรือนเกษตรกร การจัดการการเงินของครัวเรือนเกษตรกร การจัดการหนี้สินและปัญหาหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร และหาแนวทางการแก้ไขปัญหาหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรบ้านเนินยาง เพื่อนำข้อมูลและผลที่ได้จากการศึกษามาใช้เป็นแนวทางพัฒนาการจัดการการเงินและหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร และเพื่อเป็นแนวทางให้ครัวเรือนในชุมชนอื่นๆ ที่มีสภาพปัญหาคล้ายคลึงกัน นำไปใช้ประโยชน์ในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไป

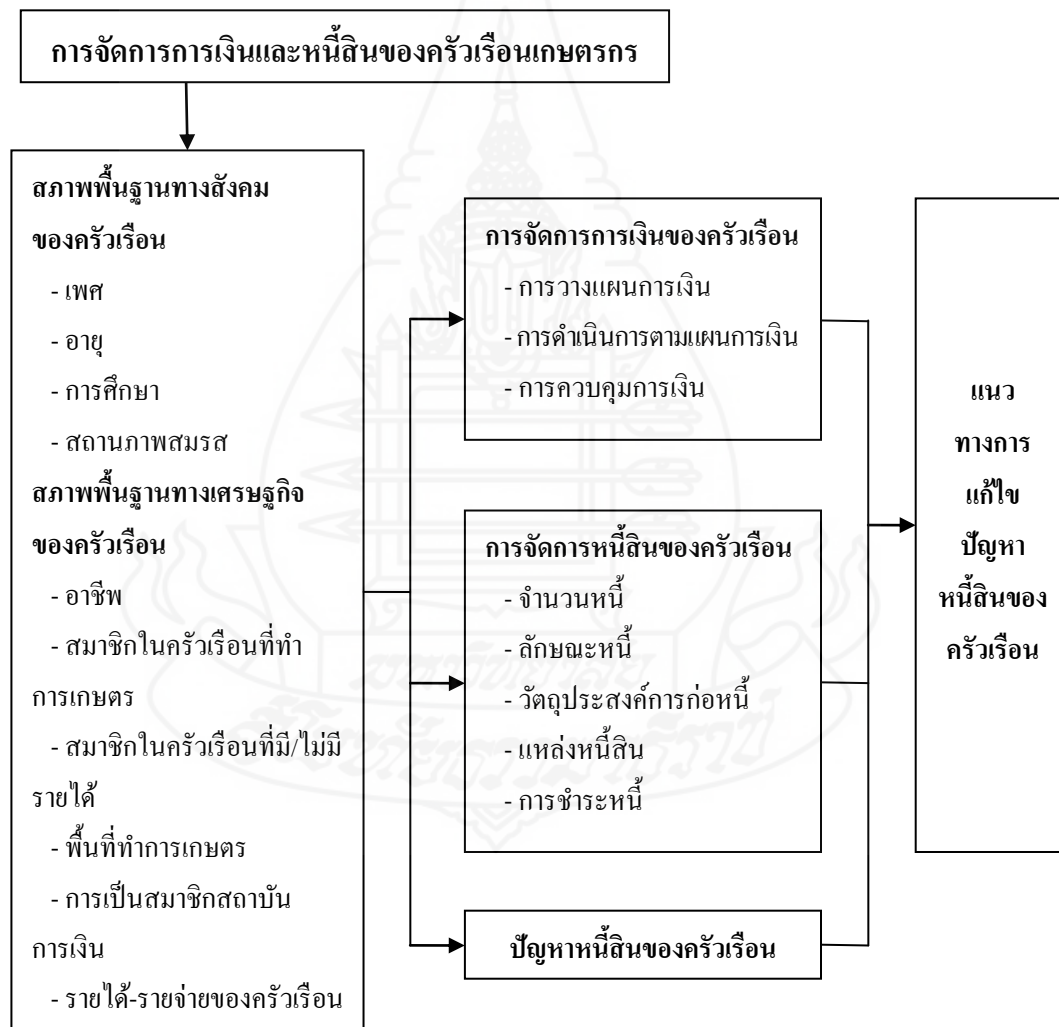
2. วัตถุประสงค์การศึกษา

- 2.1 เพื่อศึกษาสภาพพื้นฐานของครัวเรือนเกษตรกรบ้านเนินยาง ตำบลห้วยแร่ อำเภอเมือง จังหวัดตราด
- 2.2 เพื่อศึกษาการจัดการการเงินของครัวเรือนเกษตรกรบ้านเนินยาง ตำบลห้วยแร่ อำเภอเมือง จังหวัดตราด
- 2.3 เพื่อศึกษาการจัดการหนี้สินและปัญหาหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรบ้านเนินยาง ตำบลห้วยแร่ อำเภอเมือง จังหวัดตราด

2.4 เพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหาหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรบ้านเนินยาง ตำบลห้วยแร่ อำเภอเมือง จังหวัดตราด

3. กรอบแนวคิดการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาสภาพพื้นฐานของครัวเรือนเกษตรกร การจัดการการเงินของครัวเรือนเกษตรกร การจัดการหนี้สินและปัญหาหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร และหาแนวทางการแก้ไขปัญหาหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรบ้านเนินยาง ตำบลห้วยแร่ อำเภอเมือง จังหวัดตราด โดยมีกรอบแนวคิดการศึกษาดังภาพที่ 1.1

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการศึกษา

4. ขอบเขตการศึกษา

4.1 ขอบเขตด้านประชากร ประชากรในการศึกษา ได้แก่ ครูโรงเรียนที่ประกอบอาชีพทางการเกษตรในพื้นที่บ้านเนินยาง ตำบลห้วยแร่ อำเภอเมือง จังหวัดตราด

4.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา ในการศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษา สภาพพื้นฐานของครูโรงเรียนเกษตรกร การจัดการการเงินของครูโรงเรียนเกษตรกร การจัดการหนี้สินและปัญหาหนี้สินของครูโรงเรียนเกษตรกร และหาแนวทางการแก้ไขปัญหาหนี้สินของครูโรงเรียนเกษตรกร

4.3 ขอบเขตด้านเวลา ทำการศึกษารวบรวมข้อมูล ตั้งแต่ มกราคม 2556 ถึง ธันวาคม 2556

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

5.1 ครูโรงเรียนเกษตรกร หมายถึง ครูโรงเรียนที่ประกอบอาชีพทางการเกษตร เช่น ทำไร่ ทำสวน เลี้ยงสัตว์ ที่อาศัยอยู่ที่บ้านเนินยาง ตำบลห้วยแร่ อำเภอเมือง จังหวัดตราด

5.2 การจัดการการเงินของครูโรงเรียนเกษตรกร หมายถึง การจัดการเกี่ยวกับการเงินของครูโรงเรียน ประกอบด้วย การวางแผนการเงิน การดำเนินการตามแผนการเงิน และการควบคุมการใช้จ่ายของครูโรงเรียนเกษตรกร

5.3 การจัดการหนี้สินของครูโรงเรียนเกษตรกร หมายถึง การจัดการเกี่ยวกับหนี้สิน และการชำระหนี้สินของครูโรงเรียนเกษตรกร

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 เพื่อใช้ผลการวิจัยเป็นแนวทางแก้ไขปัญหาการจัดการการเงิน การจัดการหนี้สิน และปัญหาหนี้สินของครูโรงเรียนเกษตรกรบ้านเนินยางและหมู่บ้านอื่นๆ

6.2 เพื่อนำความรู้ไปประยุกต์ใช้เพื่อลดปัญหาความยากจนในครูโรงเรียน และเพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาครูโรงเรียนชุมชนอื่นๆที่มีสภาพปัญหาคล้ายคลึงกันได้นำไปใช้ประโยชน์ เพื่อความมั่นคงและมั่นคงของครูโรงเรียนต่อไป

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษา การจัดการการเงินและหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรบ้านเนินยาง ตำบลห้วยแร่ อำเภอเมือง จังหวัดตราด ได้ศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. สภาพพื้นฐานทั่วไปของบ้านเนินยาง ตำบลห้วยแร่ อำเภอเมือง จังหวัดตราด
2. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการการเงินของครัวเรือน
3. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการหนี้สินและปัญหาหนี้สินของครัวเรือน
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. สภาพพื้นฐานทั่วไปของบ้านเนินยาง ตำบลห้วยแร่ อำเภอเมือง จังหวัดตราด

1.1 สภาพพื้นฐานทั่วไปของตำบลห้วยแร่

1.1.1 ที่ตั้ง ขนาดและอาณาเขตตำบลห้วยแร่

พื้นที่ตำบลห้วยแร่ มีเนื้อที่รวมประมาณ 187 ตารางกิโลเมตรหรือ 116,875 ไร่ ครอบคลุมพื้นที่ 11 หมู่บ้าน ประกอบด้วย หมู่ที่ 1 บ้านเกาะขวาง หมู่ที่ 2 บ้านคลองขุด หมู่ที่ 3 บ้านบางปรุง หมู่ที่ 4 บ้านเนินยาง หมู่ที่ 5 บ้านปากพืด หมู่ที่ 6 บ้านฉางเกลือ หมู่ที่ 7 บ้านแหลมตอง หมู่ที่ 8 บ้านบางปรือ หมู่ที่ 9 บ้านหินโค้ง หมู่ที่ 10 บ้านคลองพืด หมู่ที่ 11 บ้านเขาตาโปน มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ 5 ตำบล ดังนี้

1) ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลวังตะเคียน อำเภอเขาสมิง และตำบลด่านชุมพล อำเภอบ่อไร่

2) ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลวังกระแจะ และตำบลเนินทราย อำเภอเมืองตราด

3) ทิศตะวันออก ติดต่อกับตำบลเนินทราย และตำบลท่ากุ่ม อำเภอเมืองตราด

4) ทิศตะวันตก ติดต่อกับตำบลทุ่งนนทรี และตำบลเขาสมิง อำเภอเขาสมิง

1.1.2 สภาพภูมิประเทศตำบลห้วยแร่

สภาพพื้นที่ตำบลห้วยแร่โดยทั่วไปเป็นที่ราบลุ่มสลับเชิงเขา ทางตอนเหนือของตำบลเป็นที่ราบสูงใช้เป็นพื้นที่ทำการเกษตร ได้แก่ สวนยางพาราและสวนผลไม้ ส่วนทางตอนล่างเป็นพื้นที่ราบลุ่มใช้ทำการเกษตร ได้แก่ สวนผลไม้ นาข้าวและเลี้ยงกุ้ง มีแหล่งน้ำธรรมชาติไหลผ่าน

ตำบล คือ คลองห้วยแร้ง และคลองพิศ ไหลไปรวมกับแม่น้ำตราดแล้วไหลลงสู่ทะเลอ่าวไทย ลักษณะโดยรวมของพื้นที่ตั้งตำบลเหมาะแก่การเกษตร โดยเฉพาะการปลูกยางพารา ในช่วงฤดูฝนหากเกิดฝนตกหนักติดต่อกันหลายวัน มักประสบปัญหาน้ำท่วมขังพื้นที่ทำการเกษตรบางพื้นที่เนื่องจากไม่สามารถระบายน้ำลงลำคลองได้ทันเวลา (องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยแร้ง 2554)

1.1.3 ประชากรตำบลห้วยแร้ง

ประชากรที่มีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่ตำบลห้วยแร้ง จำนวน 2,642 ครัวเรือน แยกเป็นเพศชาย 3,434 คน เพศหญิง 3,528 คน รวมประชากรทั้งหมด 6,962 คน (องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยแร้ง 2554)

1.2 สภาพพื้นฐานทั่วไปของบ้านเนินยาง ตำบลห้วยแร้ง อำเภอเมือง จังหวัดตราด

1.2.1 พื้นที่ตั้งบ้านเนินยาง มีพื้นที่ทั้งหมด 10,500 ไร่ พื้นที่ตั้งหมู่บ้านอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของตำบลห้วยแร้ง มีพื้นที่ติดต่อกับหมู่บ้านต่างๆ ดังนี้

- 1) ทิศเหนือ ติดต่อกับ หมู่ที่ 5 บ้านปากพิศ และหมู่ที่ 11 บ้านเขาตาโปน ตำบลห้วยแร้ง
- 2) ทิศใต้ ติดต่อกับ หมู่ที่ 7 บ้านแหลมตอง ตำบลห้วยแร้ง
- 3) ทิศตะวันออก ติดต่อกับ หมู่ที่ 4 บ้านโพรงตะเฒ่าและหมู่ที่ 9 บ้านเนินดินแดง ตำบลเนินทราย
- 4) ทิศตะวันตก ติดต่อกับ หมู่ที่ 8 บ้านบางปรือและหมู่ที่ 2 บ้านคลองขุด ตำบลห้วยแร้ง

1.2.2 ประชากรของบ้านเนินยาง มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 230 ครัวเรือน ประชากร 603 คน แยกเป็นชาย 303 คนหญิง 300 คน ประชากรส่วนใหญ่มีอายุอยู่ระหว่าง 20-55 ปี ซึ่งอยู่ในวัยทำงาน ประชากรอยู่ในภาวะเลี้ยงดูมีไม่มาก ประชากรในหมู่บ้านทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ (องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยแร้ง 2554)

1.2.3 ประวัติความเป็นมาและวิถีชีวิตของครัวเรือนบ้านเนินยาง

บ้านเนินยางมีผู้คนเข้ามาอยู่อาศัยและตั้งเป็นหมู่บ้านนานมากกว่า 200 ปี เดิมเรียกว่าบ้านห้วยแร้ง ต่อมาทางราชการได้ตั้งชื่อห้วยแร้งเป็นชื่อตำบล ทางหมู่บ้านจึงได้เปลี่ยนมาเป็นบ้านเนินยาง กลุ่มครัวเรือนที่เริ่มเข้ามาอยู่อาศัยตั้งหมู่บ้านครั้งแรกส่วนใหญ่ ร้อยละ 55 ย้ายมาจากหมู่บ้านอื่น ส่วนหนึ่งเป็นกลุ่มครัวเรือนอยู่ในพื้นที่ และอพยพมาจากจังหวัดเกาะกง (ในอดีตอยู่ในปกครองของไทยปัจจุบันเป็นของประเทศกัมพูชา) โดยเชื้อสายคนเหล่านั้น เช่น ตระกูล อยู่เกษม การสมัคร เรื่องขจิต แก้วเกิด กสิมาตร สมุทรชีวะ เจริญสุข หัสถุญจต แสนสวัสดิ์ ปัสนานนท์ แบบเจริญ สงวนหงษ์ เป็นต้น

ต่อมาเมื่อหมู่บ้านมีการขยายตัวของครัวเรือน และความเจริญเริ่มมีมากขึ้น มีการขยายพื้นที่ทำการเกษตรมากขึ้น จากที่เคยทำนาและปลูกผัก ได้ปลูกพืชอื่นๆ เพิ่มขึ้น เช่น ฝรั่ง พาราไม่ผล ประกอบกับประชากรมีจำนวนมากขึ้น มีลูกหลานเติบโตมีครอบครัว ความต้องการพื้นที่ทำการเกษตรเพิ่มขึ้นทำให้ประชากรในพื้นที่เข้าไปแผ้วถางป่าบุกรุกพื้นที่ป่าธรรมชาติจับจองเป็นเจ้าของ ทำให้พื้นที่ป่าธรรมชาติหายไป และนโยบายรัฐบาลต้องการขยายความเจริญออกไปสู่ชนบทหน่วยงานรัฐได้ทำการตัดถนนเข้ามาในหมู่บ้านสร้างความเจริญและความสะดวกสบายแก่ประชาชนในพื้นที่ได้ใช้ในการสัญจรไปมาหาสู่กัน และใช้ในการขนถ่ายสินค้าเกษตร จากนโยบายภาครัฐและภาคเอกชนที่ต้องการพัฒนาประเทศให้ทันสมัย และพัฒนาคุณภาพชีวิตเกษตรกรให้ดียิ่งขึ้นทั้งทางด้านการศึกษาและแนวทางพัฒนาอาชีพ การสนับสนุนนโยบายรัฐบาลด้านการเกษตรทำให้เกษตรกรมีแนวทางเพิ่มรายได้มากขึ้น เมื่อเกษตรกรมีรายได้มากขึ้นทำให้รายจ่ายมากขึ้นตามไปด้วย เช่น ค่าอาหาร ค่าน้ำประปา ค่าไฟฟ้า ค่าโทรศัพท์ ค่าใช้จ่ายการศึกษาบุตร ค่าผ่อนรถ ผ่อนบ้าน เป็นต้น บางรายต้องเป็นหนี้สินเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เมื่อประมาณ พ.ศ. 2540 ธุรกิจการเลี้ยงกุ้งเริ่มขยายพื้นที่เข้ามาในหมู่บ้าน โดยกลุ่มนายทุนส่วนหนึ่งเข้ามาเช่าพื้นที่ที่เคยทำนาข้าวไปทำเป็นบ่อเลี้ยงกุ้ง เกษตรกรบางรายขายที่นา บางรายให้เช่า บางรายทำธุรกิจเลี้ยงกุ้งเอง แนวนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยเฉพาะการพัฒนาสินค้าด้านการเกษตร โดยเฉพาะยางพาราทำให้ผลผลิตยางพารามีราคาแพง เกษตรกรที่ทำนาเป็นอาชีพ เปลี่ยนอาชีพมาทำสวนยางพารา และบางครอบครัวขายที่นา ให้เช่าที่นาทำนากุ้ง บางครอบครัวกู้เงินมาซื้อที่ดินปลูกยางพารา บางครอบครัวบุกรุกที่สาธารณะ ปัจจุบันพื้นที่ทำการเกษตรบ้านเนินยาง มีประมาณ 10,000 ไร่ (ผู้ใหญ่บ้านเนินยาง และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยแครง 2555)

1.2.4 อาชีพของครัวเรือนบ้านเนินยาง มีการประกอบอาชีพ ดังนี้

- 1) เกษตรกรรม ครัวเรือนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร ปลูกยางพาราเป็นอาชีพหลัก
- 2) รับจ้างทั่วไป ครัวเรือนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรอง คือ ทำงานรับจ้างทั่วไป ทั้งผู้ที่ประกอบอาชีพทางการเกษตรที่ใช้ช่วงเวลาวางจากการทำการเกษตรมาทำงานรับจ้างหารายได้เสริม และประชากรที่ทำงานรับจ้างเป็นอาชีพ เป็นแรงงานที่ไม่มีที่ดินทำการเกษตรเป็นของตนเอง หรือมีที่ดินแต่น้อย รายได้ที่ได้รับไม่เพียงพอกับรายจ่าย งานรับจ้างทั่วไปที่มีในหมู่บ้านเนินยาง ประกอบด้วย งานรับจ้างกรีดยางพารา ทำสวนสับปะรด ก่อสร้างบ้าน และอื่นๆ
- 3) รับราชการ ครัวเรือนส่วนน้อยที่มีสมาชิกในครัวเรือนประกอบอาชีพรับราชการ ทั้งนี้ บุคคลที่เรียนหนังสือและรับราชการตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบันมีน้อย จากสาเหตุหลายประการ ประกอบด้วย 1) ครอบครัวมีฐานะยากจนไม่มีเงินพอที่จะส่งบุตรให้ได้เรียนหนังสือ

2) แนวความคิดที่จะให้บุตรได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นยังมีน้อย 3) การขาดแรงงานทางการเกษตรทำให้พ่อแม่ต้องการให้ลูกช่วยในการทำงาน 4) ความต้องการของตัวบุคคลเองที่ไม่ต้องการที่จะเรียนหนังสือต่อหลังจากจบชั้นประถมศึกษา เป็นต้น (ผู้ใหญ่บ้านเนินยางและสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยแครง 2555)

1.2.5 การศึกษาของประชากร ประชากรบ้านเนินยางตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษา รองลงมา คือมัธยมศึกษา ส่วนการศึกษาในระดับปริญญามีน้อยมาก เนื่องจากภาวะเศรษฐกิจที่ผู้ประกอบการไม่มีเงินพอที่จะส่งให้บุตรได้รับการศึกษาในระดับที่สูง แต่ในปัจจุบันเริ่มมีการสนับสนุนให้ลูกหลานได้เรียนหนังสือในระดับที่สูงขึ้น คราวเรือนเกษตรกรรมเริ่มเห็นคุณค่าของการศึกษามากขึ้น (ผู้ใหญ่บ้านเนินยางและสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล 2555)

1.2.6 กองทุนการเงิน กองทุนการเงินต่างๆ ในหมู่บ้านเนินยางที่ครัวเรือนใช้เป็นแหล่งทุนกู้ยืมในการประกอบอาชีพ ได้แก่

1) **กองทุนหมู่บ้าน** เป็นกองทุนที่ได้รับเงินสนับสนุนจากงบประมาณรัฐบาลหมู่บ้านละ 1,000,000 บาท ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2544 จัดทะเบียนตามพระราชบัญญัติกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมือง พ.ศ. 2547 ปัจจุบัน (พ.ศ. 2556) มีสมาชิก 115 คน มีทุนหมุนเวียนมากกว่า 1,200,000 บาท สมาชิกส่วนใหญ่ร้อยละ 64.00 กู้เงินไปใช้จ่ายตรงตามวัตถุประสงค์และมีความสามารถกู้คืนได้ตามกำหนด สมาชิกร้อยละ 36.00 กู้เงินไปใช้จ่ายไม่ตรงตามวัตถุประสงค์ เมื่อถึงกำหนดไม่สามารถมีเงินมาใช้คืนกองทุนได้ สมาชิกต้องไปกู้เงินนอกระบบหรือญาติ พี่น้องมาใช้คืนกองทุน แล้วกู้เงินกองทุนไปใช้คืน หรือที่เรียกว่า “การหมุนหนี้”

2) **กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านเนินยาง** ก่อตั้งโดยพระอาจารย์สุบิน ปณีโต ผู้ช่วยเจ้าอาวาส วัดไผ่ล้อม อำเภอเมือง จังหวัดตราด เป็นแกนนำในการจัดตั้งเมื่อ พ.ศ. 2540 โดยวัตถุประสงค์หลักของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ คือ การใช้ธรรมะนำเงิน เพื่อให้เงินเป็นทางผ่านที่จะก่อให้เกิดการประสานกลุ่มคนร่วมกัน เพื่อสร้างท้องถิ่นที่เข้มแข็งและยั่งยืน การสร้างความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชน การบริหารจัดการกระบวนการชุมชนเข้มแข็ง ปัจจุบัน (พ.ศ. 2556) มีสมาชิกในหมู่บ้าน 320 คน มีทุนหมุนเวียนมากกว่า 5,000,000 บาท โดยกำหนดระเบียบให้สมาชิกผ่อนชำระเงินกู้เป็นรายเดือน สมาชิกส่วนใหญ่ร้อยละ 71.00 มีความสามารถกู้คืนได้ตามกำหนด และสมาชิกร้อยละ 29.00 มีความสามารถกู้คืนเฉพาะดอกเบี้ยและเงินต้นบางส่วน (ผู้ใหญ่บ้านเนินยางและสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยแครง 2555)

1.2.7 สาเหตุการเกิดหนี้สินของครัวเรือนบ้านเนินยาง

ผู้ใหญ่บ้านเนินยางและสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยแร่ (2555) กล่าวไว้ในบันทึกประวัติหมู่บ้านเนินยาง 2552-2555 เกี่ยวกับหนี้สินของครัวเรือน สรุปได้ดังนี้

1) การลงทุนทางเทคโนโลยี การใช้เทคโนโลยีต่างๆ ทางเกษตร เช่น เครื่องจักรกลในการทำการเกษตร เครื่องจักรกลบรรทุกสินค้าเกษตร เกษตรกรต้องใช้ปัจจัยทางการเงินหาซื้อ เมื่อปัจจัยทางการเงินมีไม่เพียงพอเกษตรกรก็ต้องกู้เงินจากสถาบันการเงิน โดยสถาบันการเงินแห่งแรกที่เข้ามาปล่อยเงินกู้ให้แก่ครัวเรือนเกษตรกรบ้านเนินยาง คือ สหกรณ์การเกษตรอำเภอเมืองตราดจำกัด ครัวเรือนใช้เป็นแหล่งทุนซื้ออุปกรณ์การเกษตรและการลงทุนด้านต่างๆ

2) การขยายพื้นที่ทำการเกษตร เมื่อสภาพเศรษฐกิจและสังคมเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงจากการพัฒนาประเทศให้ทันสมัย หลายครัวเรือนในบ้านเนินยางได้เปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพ เพื่อพัฒนาตนเองให้อยู่รอดในสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง เมื่อเศรษฐกิจและสังคมมีการพัฒนาขึ้น การประกอบอาชีพก็ต้องมีการพัฒนาตามไปด้วยเพื่อให้มีปัจจัยทางการเงินเพียงพอกับการใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน ตัวอย่างเช่น เกษตรกรเดิมปลูกยางพาราเนื้อที่ 10 ไร่ ปริมาณการปลูกได้ 700 ต้น รายได้ประมาณ 70,000-100,000 บาท/ปี มีสมาชิกในครอบครัว 5 คน ซึ่งอยู่ในช่วงที่มีความต้องการใช้เงินซึ่งไม่เพียงพอกับรายจ่ายที่เพิ่มขึ้นทุกปี เกษตรกรจำเป็นต้องเพิ่มปริมาณการปลูกโดยการขยายพื้นที่ปลูกยางพาราเพิ่มขึ้นเป็น 15-20 ไร่ การขยายพื้นที่ทำการเกษตร ถ้าครัวเรือนเกษตรกรมีที่ดิน มีทุนทางการเงินเพียงพอก็ไม่จำเป็นต้องไปกู้หนี้ยืมสินมาเพื่อการลงทุน แต่ถ้ามีพื้นที่ไม่เพียงพอ ประกอบกับบุคคลในครอบครัวเติบโต มีลูก มีหลาน เพิ่มขึ้น ก็จำเป็นต้องหาที่ดินทำการเกษตรเพิ่ม โดยการจัดซื้อ เมื่อเงินมีไม่เพียงพอก็ต้องกู้สถาบันการเงิน เช่น สหกรณ์การเกษตรอำเภอเมืองตราดจำกัด หรือธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ซึ่งต้องใช้เวลาหลายปีกว่าคนเหล่านั้นจะเก็บเงินใช้หนี้สินที่กู้มาได้หมด

3) การเปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพ “การเลี้ยงกุ้ง” เป็นจุดเริ่มต้นการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต เมื่อประมาณ พ.ศ. 2540 ธุรกิจการเลี้ยงกุ้งได้รับการสนับสนุนจากภาคเอกชนและภาครัฐ เกษตรกรส่วนหนึ่งเปลี่ยนมาประกอบอาชีพเลี้ยงกุ้ง และส่วนหนึ่งขายพื้นที่นาหรือให้เช่าการประกอบอาชีพเลี้ยงกุ้ง สิ่งที่สำคัญ คือ “เงินทุน” เกษตรกรมีเงินทุนไม่เพียงพอที่ต้องใช้วิธีการกู้จากสถาบันการเงิน โดยการนำที่ดินไปจำนองเพื่อกู้เงิน การเลี้ยงกุ้งมีความเสี่ยงค่อนข้างสูง เกษตรกรมีความรู้ในเรื่องของการเลี้ยงกุ้งน้อย ขาดการบริหารจัดการเรื่องการเงินที่ดีพอ บางครัวเรือนเลี้ยงกุ้งพอได้เงินมาก็นำไปซื้อรถยนต์ ซื้อสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิต ไม่มีเก็บเงินไว้เพื่อการลงทุนต่อ พอเริ่มเลี้ยงกุ้งครั้งใหม่ เกษตรกรไปกู้เงินมาลงทุนอีกเป็นแบบนี้ทุกครั้งไป บางครัวเรือน

เห็นเพื่อนบ้านเลี้ยงกุ้งได้เงินมารวดเร็ว ก็คิดเลี้ยงตามโดยกู้หนี้ยืมสิน ไม่ได้คิดว่าตนเองมีความรู้ ความชำนาญในการเลี้ยงกุ้งมากนักน้อยเพียงใด สุดท้ายตกอยู่ในภาวะขาดทุน มีหนี้สินโดยเกิดจากการขาดความรู้ ขาดการบริหารจัดการทางการเงิน หนี้สินเพิ่มพูน สุดท้ายต้องขายที่ดิน หรือถูกยึดทรัพย์

4) *กระแสวัตถุนิยม* เมื่อครัวเรือนบ้านเนินยางได้รับการส่งเสริมและพัฒนาในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง โดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจได้มีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว เมื่อบ้านเมืองได้รับการส่งเสริมและพัฒนา ครัวเรือนบ้านเนินยางก็ต้องพัฒนาตามไปด้วยเพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเศรษฐกิจ วัตถุนิยมต่างๆ ที่อำนวยความสะดวกที่จำเป็นและไม่จำเป็น เช่น รถยนต์ โทรทัศน์ พัดลม ตู้เย็น และอื่นๆ จึงเป็นสิ่งที่ครัวเรือนเกษตรกรต้องการ

2. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการการเงินของครัวเรือน

2.1 ความหมาย ความสำคัญ และประโยชน์ของการจัดการการเงินของครัวเรือน

2.1.1 *ความหมายของการจัดการการเงินของครัวเรือน* การจัดการการเงินของครัวเรือน หมายถึง การจัดการเกี่ยวกับรายได้ รายจ่าย การลงทุน และการออมของครัวเรือน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความมั่นคงและความมั่นคงแก่ครัวเรือน ความมั่นคงและความมั่นคงจะเกิดขึ้นเมื่อครัวเรือนมีรายได้มากกว่ารายจ่าย และมีการนำเงินออมไปลงทุนหาประโยชน์เพิ่มขึ้น ครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำแต่มีการใช้จ่ายอย่างเหมาะสม มีการคิดและการวางแผนการใช้จ่าย ย่อมสามารถสร้างความมั่นคงให้แก่ตนเองได้ ขอบเขตของการจัดการการเงิน ครอบคลุมถึงกิจกรรมต่างๆ มากมาย หากจำแนกตามลักษณะของการเกิดรายได้และรายจ่ายแล้ว ขอบเขตของการจัดการการเงิน คือ การวางแผนการหารายได้ การใช้จ่าย และการลงทุน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อความมั่นคงและความมั่นคงของครัวเรือน (วรณี ชลนภาสติศย์ 2545)

2.1.2 *ความสำคัญของการจัดการการเงินของครัวเรือน* การจัดการการเงินของครัวเรือน (จิตตินันท์ เดชะคุปต์ 2545) มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของสมาชิกครัวเรือน เพื่อตอบสนองความต้องการของสมาชิกในครัวเรือนทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ให้บุคคลมีชีวิตอยู่และสามารถทำหน้าที่ตามบทบาทของตน การจัดการเกี่ยวกับการเงินของครัวเรือนพิจารณาจากความต้องการในด้านต่างๆ ของสมาชิกในครัวเรือนในแต่ละช่วงของวงจรชีวิต เป็นการสร้างความมั่นคงของชีวิต การรู้จักใช้หรือมีการจัดการเกี่ยวกับการเงินที่มีอยู่ให้ได้ประโยชน์มากที่สุดจะทำให้ครัวเรือนอยู่ในภาวะสมดุล ไม่มีปัญหาขาดแคลน และมีการจัดการการเงินในครัวเรือนอย่างเป็นระบบ ระเบียบแบบแผนเพื่อเผชิญกับความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไป และความสามารถในการจัดการเกี่ยวกับการเงินที่มีอยู่ให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด การรู้จักจัดการและวางแผน (สุขใจ น้ำมุศ 2543)

และส่งเสริมให้บุคคลได้ตระหนักถึงความสำคัญของการทำงานและการใช้จ่ายเงินอย่างถูกต้อง การวางแผนการและใช้จ่ายอย่างถูกวิธีจึงเปรียบเหมือนการเพิ่มรายได้ให้แก่ครัวเรือน โดยทางอ้อม

2.1.3 ประโยชน์ของการจัดการการเงินของครัวเรือน มีหลายประการ (วรรณิ ชลนภาสถิตย์ 2545) ดังนี้

- 1) สร้างฐานะความมั่นคงทางการเงินของครัวเรือน โดยสามารถวางแผนทั้งทางด้านหารายได้ การใช้จ่าย และการขอสินเชื่อ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ทางการเงินได้
- 2) รู้จักใช้เงินอย่างมีประสิทธิภาพและชาญฉลาด
- 3) รู้จักลงทุนด้วยการออม หรือการใช้สินเชื่อเพื่อการลงทุนและวิธีการลงทุนได้อย่างเหมาะสม
- 4) รู้จักวางแผนทางการเงินสำหรับอนาคต เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตได้โดยยังคงมีรายได้อย่างสม่ำเสมอและเพียงพอ

2.2 ประเภทของรายได้และปัจจัยที่กำหนดรายได้ของบุคคลในครัวเรือน

2.2.1 รายได้ของครัวเรือนแต่ละครัวเรือน ส่วนใหญ่มีที่มามากกว่า 1 แห่ง การจำแนกประเภทของรายได้จึงสามารถทำได้หลายวิธีโดยใช้เกณฑ์ที่แตกต่างกัน (วรรณิ ชลนภาสถิตย์ 2545) ดังนี้

- 1) การจำแนกรายได้ตามลักษณะของอาชีพ จำแนกได้เป็น 2 ชนิด ได้แก่
  - (1) รายได้ประจำ หมายถึง รายได้ที่เกิดจากการประกอบอาชีพหลักหรือการทำงานประจำ
  - (2) รายได้ที่มีใช้รายได้ประจำ หมายถึง รายได้ที่เกิดจากการประกอบอาชีพเสริมนอกเหนือจากงานประจำ
- 2) การจำแนกรายได้ตามลักษณะของสิ่งที่ได้รับ จำแนกได้เป็น 2 ชนิด ได้แก่
  - (1) รายได้ที่เป็นตัวเงิน
  - (2) รายได้ที่ไม่ได้เป็นตัวเงิน เช่น วัสดุอุปกรณ์ทำการเกษตร อุปกรณ์ที่ใช้ในครัวเรือน พื้นที่ดินทำการเกษตร เป็นต้น
- 3) การจำแนกรายได้ตามลักษณะของเวลาที่ใช้ทำงาน จำแนกได้เป็น 2 ชนิด ได้แก่
  - (1) รายได้จากการทำงานในเวลา
  - (2) รายได้จากการทำงานนอกเวลา

2.2.2 ปัจจัยที่กำหนดรายได้ของบุคคลในครัวเรือน บุคคลในครัวเรือนแต่ละคนจะมีรายได้อย่างไรนั้นเกิดจากองค์ประกอบของปัจจัยหลักที่สำคัญ 5 ประการ คือ อายุ การศึกษา อาชีพ ประสบการณ์และคุณสมบัติเฉพาะตัว รายละเอียดมีดังนี้ (วรรณิ ชลนภาสถิตย์ 2545)

1) **อายุ** อายุของบุคคลมีความสัมพันธ์โดยตรงกับรายได้ บุคคลที่มีอายุน้อยจะมีความสามารถในการหารายได้ที่ต่ำกว่าบุคคลที่มีอายุมาก บุคคลที่มีอายุระหว่าง 35-55 ปี เป็นกลุ่มผู้อยู่ในวัยทำงานหาเงิน เหตุผลที่สนับสนุนความคิดดังกล่าว คือบุคคลในวัยดังกล่าวผ่านพ้นการทำงานมาแล้วช่วงเวลาหนึ่งจนเรียกได้ว่าเป็นผู้มีประสบการณ์

2) **การศึกษา** ระดับการศึกษาสามารถใช้เป็นเกณฑ์เบื้องต้นของการกำหนดรายได้ แม้จะไม่สามารถบอกได้อย่างถูกต้องแน่นอน ในเบื้องต้นกล่าวได้ว่า ผู้มีระดับการศึกษาสูงย่อมมีความสามารถในการหารายได้สูงกว่าผู้ที่มีการศึกษาต่ำ

3) **อาชีพ** อาชีพแม้จะมีความสัมพันธ์กับศาสตร์ของการศึกษา แต่บุคคลก็สามารถที่จะเลือกแนวทางการประกอบอาชีพได้แตกต่างกัน ศาสตร์ของการศึกษาเป็นเพียงปัจจัยหนึ่งของการสร้างรายได้จากอาชีพ รายได้ประจำของบุคคลอาจมีโอกาสลดลงได้หากวิชาชีพนั้นไม่อยู่ในความต้องการของตลาดแรงงาน

4) **ประสบการณ์** รายได้ของบุคคลในหลายอาชีพขึ้นอยู่กับประสบการณ์ ยิ่งมีประสบการณ์สูงจะยิ่งช่วยให้หารายได้ได้มากขึ้น

5) **คุณสมบัติเฉพาะตัว** บุคคลจะมีคุณสมบัติเฉพาะตัวที่แตกต่างกัน นับตั้งแต่ความชอบ ความถนัด บุคลิกภาพ ทัศนคติ ค่านิยม แรงจูงใจ เหล่านี้เป็นองค์ประกอบของการสร้างพฤติกรรมของบุคคลที่แตกต่างกันและมีอิทธิพลต่อรายได้ของบุคคล บุคคลที่ขาดความกระตือรือร้น มีเจตคติที่เป็นลบเพราะมีพื้นฐานมาจากครอบครัวที่มีปัญหา แม้จะสำเร็จการศึกษาในสายที่ตนชอบ บุคลิกภาพที่ปรากฏก็อาจเป็นอุปสรรคต่อการหารายได้ที่สูงได้

2.3 ประเภทของรายจ่ายในครัวเรือน ประเภทของรายจ่ายในครัวเรือนจำแนกออกเป็นประเภทต่างๆ ดังนี้

2.3.1 รายจ่ายประจำ ประกอบด้วย ค่าอาหาร ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า เป็นต้น

2.3.2 รายจ่ายที่ไม่ใช่รายจ่ายประจำ ประกอบด้วย ค่าซ่อมแซมที่อยู่อาศัย ค่าซ่อมแซมยานพาหนะ ค่าของใช้ในครัวเรือน ค่าใช้จ่ายงานสังคม เป็นต้น

2.4 การลงทุนและการออมของครัวเรือน (วรรณิ ชลนภาสถิตย์ 2545)

2.4.1 การลงทุน หมายถึง การพิจารณาจัดสรรเงินเพื่อนำไปลงทุน และพิจารณาถึงผลตอบแทนที่คาดว่าจะได้รับและเปรียบเทียบกับความเสี่ยงจากการลงทุน ซึ่งการลงทุนแต่ละประเภทมีความเสี่ยงแตกต่างกัน เช่น การนำเงินฝากธนาคารย่อมมีความเสี่ยงน้อยกว่าการนำเงินไปซื้อหุ้นสามัญ

เป็นต้น โดยการลงทุนมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มรายได้ เพื่อให้เกิดผลตอบแทน เพื่อให้เกิดสภาพคล่อง เพื่อก่อให้เกิดความมั่นคงในครัวเรือน เป็นต้น การลงทุนจำแนกได้ 2 ลักษณะกว้างๆ คือ การลงทุนในสินทรัพย์และการลงทุนในหลักทรัพย์

1) การลงทุนในสินทรัพย์ เป็นการนำเงินไปลงทุนซื้อสินทรัพย์และสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินดังกล่าวได้ เช่น การซื้อบ้าน ที่ดิน รถยนต์ และนำไปให้เช่า เป็นต้น การให้เช่าจะช่วยให้มีรายได้เพิ่มขึ้น หากการลงทุนด้วยการซื้อทรัพย์สินเก็บไว้นั้น การเพิ่มมูลค่าจะไม่เกิดขึ้นในเชิงความมั่งคั่ง เพราะทรัพย์สินส่วนใหญ่จะมีมูลค่าลดลงตามเวลาเนื่องจากเสื่อมค่าลง

2) การลงทุนในหลักทรัพย์หรือการลงทุนทางการเงิน เป็นการนำเงินไปลงทุนซื้อหลักทรัพย์จำพวกตราสารต่างๆ ได้แก่ หุ้นสามัญ หุ้นกู้ พันธบัตร และตั๋วเงินฝาก เป็นต้น การลงทุนลักษณะนี้เป็นการหวังผลตอบแทนในรูปของเงินปันผล ดอกเบี้ย กำไรส่วนเกินทุน เป็นต้น

2.4.2 การออม หมายถึง การนำเงินรายได้ส่วนหนึ่งไปเก็บรักษาเพื่อรอการใช้จ่ายในอนาคต เช่น เพื่อเป็นทุนสำรองยามฉุกเฉิน เพื่อสร้างฐานะให้แก่ครัวเรือนด้วยการสะสมเงินออมไปเรื่อยๆ การลงทุนด้วยการออมจะช่วยให้ครัวเรือนบรรลุวัตถุประสงค์อย่างแท้จริง

2.5 แนวทางการจัดการการเงินของครัวเรือน แนวทางการจัดการการเงินเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดการการเงินที่ต้องการ ประกอบด้วย การวางแผน การปฏิบัติ และการควบคุม ดังนี้ (วรณี ชลนภาสติชัย 2545)

2.5.1 การวางแผน หมายถึง การกำหนดแนวทางสำหรับการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการ การวางแผนทางการเงินของครัวเรือนจึงเป็นการกำหนดแนวทางปฏิบัติด้านการเงินของครัวเรือนเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ในการวางแผนการเงินของครัวเรือนจึงเป็นการกำหนดแนวทางในการปฏิบัติเกี่ยวกับการกำหนดรายได้และการกำหนดรายจ่ายของเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของครัวเรือนที่กำหนดไว้นั้นเอง การวางแผนการเงินของครัวเรือน ประกอบด้วย

- 1) การกำหนดเป้าหมายทางการเงินของครัวเรือน
- 2) การวางแผนรายได้และรายจ่ายของครัวเรือน
- 3) การวางแผนฐานะทางการเงินของครัวเรือน

1) การกำหนดเป้าหมายทางการเงินของครัวเรือน แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ เป้าหมายระยะยาว และเป้าหมายระยะสั้น เป้าหมายระยะสั้นจะเป็นทางเดินไปสู่เป้าหมายระยะยาว เป้าหมายระยะยาวและเป้าหมายระยะสั้นจึงต้องสอดคล้องกัน เป้าหมายระยะสั้น จะเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ แต่เป้าหมายระยะยาวมักจะคงที่หรือเปลี่ยนแปลงน้อย เป้าหมายที่ดีต้องเป็นเป้าหมายที่ชัดเจน และสามารถปฏิบัติได้

2) การวางแผนรายได้และรายจ่ายของครัวเรือน คือการทำงานประมาณเงินสต่อองค์ประกอบของงบประมาณ คือ ประมาณการเงินสต่อรับและประมาณการเงินสต่อจ่าย โดยทั่วไปจะ

จัดทำเป็นรายเดือน สำหรับระยะ 1 ปี เงินสดรับมีแหล่งที่มาจากรายได้หลัก และรายได้รอง ส่วนเงินสดจ่ายเกิดจากรายจ่ายหลายประเภทหลายรายการที่จะต้องรวบรวมข้อมูลจากอดีตเป็นแนวทาง การวางแผนการจัดการรายได้และการจัดการรายจ่ายของครัวเรือน ประกอบด้วย

(1) การวางแผนการจัดการรายได้ของครัวเรือน ประกอบด้วย การระมัดระวังการใช้จ่ายการเงินที่หามาได้ โดยนำไปใช้ในสิ่งที่เป็นประโยชน์มากที่สุด ไม่ว่าจะใช้จ่ายเพื่ออุปโภค บริโภค การลงทุน ซื้อสิ่งอำนวยความสะดวก การใช้จ่ายเพื่อการศึกษาของบุตรหลาน และการใช้จ่ายอื่นๆ รวมถึงต้องมีการเก็บออมเพื่อใช้จ่ายยามฉุกเฉิน เป็นต้น

(2) การวางแผนการจัดการรายจ่ายของครัวเรือน ประกอบด้วย การคิดก่อนการใช้จ่ายเงิน คิดอย่างรอบคอบก่อนจะตัดสินใจใช้จ่ายการเงิน การใช้จ่ายอย่างมีประสิทธิภาพจะเกิดขึ้นเมื่อสามารถตอบคำถามตามกระบวนการดังนี้ คือ ซื้ออะไร ซื้ออย่างไร ซื้อเมื่อไรและซื้อที่ไหน (วรณี ชลนภาสถิตย์ 2545)

ก. *ซื้ออะไร* เป็นการค้นหาคำตอบว่าควรต้องซื้อหรือไม่ เพราะเหตุใด หรือเพื่อใช้ประโยชน์ในด้านใด หากมีเหตุผลของการตัดสินใจจะช่วยหลีกเลี่ยงการซื้อโดยไม่จำเป็น หรือซื้อเพราะแรงโฆษณา

ข. *ซื้ออย่างไร* เมื่อรู้เหตุผลและความจำเป็นว่าต้องการซื้อแล้ว บุคคลต้องค้นหาคำตอบแก่ตนเองต่อไปว่าจะซื้อสินค้าและบริการดังกล่าวอย่างไร แนวทางการซื้อที่ชาญฉลาด คือต้องรู้จักทำการเปรียบเทียบโดยการเก็บข้อมูลจากผู้ขายแต่ละแหล่ง ทั้งในส่วนที่เกี่ยวกับราคา คุณภาพ การบริการ เงื่อนไข หรืออาจต้องหาข้อมูลเพิ่มเติมโดยการศึกษาจากผู้รู้ หรืออ่านจากนิตยสารของสินค้า

ค. *ซื้อเมื่อไรและซื้อที่ไหน* การซื้อสินค้าและบริการบางประเภท หากซื้อในฤดูกาลที่ใช้ อาจต้องซื้อแพงกว่าการซื้อนอกฤดูกาลที่ใช้ ขณะที่สินค้าและบริการบางชนิด การซื้อในช่วงปลายปีซึ่งเป็นช่วงเวลาใกล้ปิดบัญชีของกิจการจะเป็นวิธีการที่ทำให้ได้ของดีราคาถูก การศึกษาข้อมูลของแหล่งผู้ขายมาล่วงหน้าจะช่วยในการตัดสินใจว่าควรซื้อจากที่ไหน ในหรือนอกฤดูกาล การวางแผนล่วงหน้าจะช่วยให้เกิดการใช้จ่ายเงินอย่างมีประสิทธิภาพ

2.5.2 การปฏิบัติ หมายถึง การดำเนินการปฏิบัติที่ยึดถือแผนเป็นแนวทางในการดำเนินการต่างๆ โดยมีการจดบันทึกทุกขั้นตอน ซึ่งจะให้ประโยชน์ในการนำไปประเมินถึงความสำเร็จที่จะได้รับ

2.5.3 การควบคุม หมายถึง การกำหนดมาตรการหรือเครื่องมือต่างๆ ที่ป้องกันมิให้เกิดสถานการณ์ใดๆ ซึ่งจะทำให้ผลลัพธ์ที่ได้แตกต่างไปจากเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในแผนจากกระบวนการในการวางแผนและการปฏิบัติ นั้น การควบคุมจึงเป็นกิจกรรมของการ

เปรียบเทียบระหว่างผลลัพธ์ที่คาดหวังตามแผนและผลลัพธ์ที่เกิดจากการปฏิบัติจริง

1) การควบคุมการเงินของครัวเรือน เป็นกิจกรรมการควบคุมหรือการเปรียบเทียบผลต่าง วิเคราะห์สาเหตุของความแตกต่างและหาทางแก้ไขผลต่างที่ถือว่าเป็นปัญหา ทำให้ครัวเรือนไม่สามารถบรรลุเป้าหมายทางการเงินได้

2) การวิเคราะห์งบประมาณการเงิน เพื่อควบคุมการเงินของครัวเรือนเป็นการคำนวณและแปลความในรูปของอัตราส่วน อัตราส่วนที่คำนวณสามารถบ่งบอกได้ถึงความมั่นคง สภาพคล่องความสามารถในการออมและความสามารถในการก่อหนี้

3) การทำบัญชีครัวเรือน เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลการใช้จ่ายโดยการทำบัญชีที่เป็นระบบจะสามารถแจ้งรายละเอียดได้ ประไพพิมพ์ สุธีวสินนนท์ สุภัญญา เลิศสุโกวณิชย์ และประสพชัย พสุนนท์ (2552) กล่าวว่า การทำบัญชีครัวเรือนเป็นการทำบัญชีหรือการบันทึกรายรับ-รายจ่ายประจำวันของครัวเรือนซึ่งมีความสำคัญ คือ ทำให้ทราบรายรับ-รายจ่ายและหนี้สินของครัวเรือนทราบว่าครัวเรือนมีเงินเหลือเท่าใดในแต่ละวัน และสามารถนำข้อมูลดังกล่าวมาใช้ในการบริหารการเงิน จัดลำดับความสำคัญของรายจ่าย และวางแผน ควบคุม การใช้จ่ายว่ารายจ่ายใดมีความจำเป็นหรือรายจ่ายใดสามารถตัดออกได้บ้าง การทำบัญชีครัวเรือนจะทำให้สร้างความสมดุลระหว่างรายได้และค่าใช้จ่ายให้เหมาะสมแก่ฐานะทางการเงินเฉพาะตัวได้ดี ผลทางอ้อมของการทำบัญชีครัวเรือนคือ การปลูกฝังให้เกิดการเก็บออม เรียนรู้ที่จะใช้จ่ายอย่างประหยัดและเกิดการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืนในอนาคต

2.6 แนวทางปรัชญาเศรษฐกิจแบบพอเพียง เป็นปรัชญาที่ชี้ถึงการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน ถึงระดับรัฐ ให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจให้ก้าวทันโลกยุคโลกาภิวัตน์ จรรย์ จันทลักษณ์ หุศฉวี ภัทรดิลก ชัฐพล สายะพันธ์ (2551) กล่าวว่าปรัชญาเศรษฐกิจแบบพอเพียง มีแหล่งอ้างอิงที่ชัดเจนเด่นชัด และมีหลักฐานอ้างอิงทางวิชาการทั้งในระดับชาติและระดับสากล ได้แก่ หลักปรัชญาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ หลักเศรษฐกิจพอเพียง ใช้ได้กับคนทุกระดับ องค์การทุกระดับ เศรษฐกิจทุกระดับ ตั้งแต่บุคคลถึงครอบครัว ชุมชนจนถึงรัฐ ปรัชญาเศรษฐกิจแบบพอเพียงสามารถนำไปใช้เป็นนโยบายในการพัฒนาด้านต่างๆได้ เช่น การเกษตร อุตสาหกรรม การค้าขาย การท่องเที่ยว รวมทั้งใช้เป็นนโยบายในการพัฒนาสังคมและชุมชน ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของคนและครอบครัวในชีวิตประจำวัน

หลักสำคัญของเศรษฐกิจแบบพอเพียง มี 3 ประการ ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกัน

2.6.1 ความพอประมาณ คือ ความสามารถในการควบคุมความรู้สึกนึกคิด

ความปรารถนา และพฤติกรรม ตลอดจนการประพฤติปฏิบัติให้อยู่ในขอบเขตอันมีเหตุผล ความพอประมาณอาจหมายถึงระดับปานกลาง ไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป ไม่ซ้ายเกินไป ไม่ขวาเกินไป ไม่ต่ำเกินไป ไม่สูงเกินไป ฯลฯ ความพอประมาณไม่ใช่เรื่องของระดับรายได้และความจำเป็นพื้นฐานเท่านั้น แต่ยังมีปัจจัยประกอบอย่างอื่น ๆ เช่น พื้นฐานความรู้ ระดับเทคโนโลยีที่เหมาะสม ระบบการผลิต การผลิตเพื่อบริโภคหรือผลิตเพื่อขาย ระดับความจำเป็นในการพึ่งตนเอง สภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ ฯลฯ และที่สำคัญมาก ได้แก่ ความกตัญญูใจของเกษตรกรนั้นตกเป็นทาสกระแสวัตตุนิยมและบริโภคนิยมเพียงใด หากจิตใจของคนตกเป็นเหยื่อของความโลภอยากได้ไม่มีที่สิ้นสุด ความพอประมาณย่อมไร้ความหมายโดยสิ้นเชิง ความพอประมาณ จึงหมายถึง ระดับความพอดีของ “เงิน” กับ “คุณค่า” ของสิ่งอื่น ๆ ที่สำคัญเกี่ยวกับชีวิตคนแต่ไม่สามารถคิดราคาเป็นเงิน

2.6.2 ความมีเหตุผล ได้แก่ ความมีเหตุผลที่ยึดคน ชุมชน และประเทศชาติเป็นจุดศูนย์กลาง ต้องพิจารณาปัจจัยรอบด้าน เช่น เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ความอิสระเสรี การพึ่งตนเองได้ ฯลฯ ความมีเหตุผล จึงต้องอาศัยความรู้ รอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน หลักการเกี่ยวกับความมีเหตุผลของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงเกี่ยวกับปัจจัยรอบด้าน ไม่ใช่เรื่องเงินอย่างเดียว วิธีคิดของคนเป็นเรื่องสำคัญ

2.6.3 การมีภูมิคุ้มกัน การมีภูมิคุ้มกันตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีวัตถุประสงค์เพื่อลดหรือควบคุมความเสี่ยง ไม่ให้ก่อปัญหาอุปสรรคต่อกิจกรรมต่างๆ สามารถพิจารณาได้หลายระดับ ตั้งแต่ระดับบุคคล ชุมชน ภาคการผลิต ระดับการพัฒนาประเทศไปจนถึงระดับสังคมโลก ภูมิคุ้มกันตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถวิเคราะห์ได้หลายทาง เช่น ภูมิคุ้มกันทางกายภาพทางเศรษฐกิจ ทางสังคม-วัฒนธรรม ทางศีลธรรมและจิตวิญญาณ ด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จึงเป็นกระบวนการพัฒนาการเกษตรที่นำไปสู่ความยั่งยืนของระบบการผลิตการเกษตร ได้แก่ การบริหารจัดการทรัพยากรเพื่อการเกษตรที่ประสบความสำเร็จ ได้ผลพอดี เพียงพอ สามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ในขณะที่สามารถดำรงรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติไว้ชั่วลูกชั่วหลานได้

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้นพอสรุปได้ว่า การจัดการการเงินของครัวเรือนในที่นี้หมายถึง การจัดการเกี่ยวกับรายได้ รายจ่าย การลงทุน และการออม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ด้านการเงินของครัวเรือนที่ต้องมีการดำเนินการอย่างมีขั้นตอน ประกอบด้วย การวางแผน การปฏิบัติ และการควบคุม สำหรับการศึกษานี้จะศึกษาการจัดการการเงินของครัวเรือนเกษตรกร ประกอบด้วย การวางแผนการเงิน การดำเนินการตามแผนการเงิน และการควบคุมค่าใช้จ่ายของครัวเรือน

3. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการหนี้สินและปัญหาหนี้สินของครัวเรือน

3.1 การจัดการหนี้สินของบุคคลหรือครัวเรือน หนี้สิน คือภาระผูกพันที่ต้องชดใช้ให้ในอนาคต อันเป็นผลมาจากกู้ยืมหรือใช้บริการเพื่อตอบสนองความต้องการในแบบต่างๆ เช่น การซื้อสินค้าเงินผ่อน ชำระเงินกู้ซื้อบ้านและที่ดิน การจัดการกลุ่มของหนี้สินนิยมแบ่งออกเป็น 2 ประเภทตามระยะเวลาที่ต้องชำระหรือชดใช้หนี้ คือ 1) หนี้สินระยะสั้น หมายถึง หนี้ที่มีภาระผูกพันต้องชดใช้ในเวลาไม่เกิน 1 ปี 2) หนี้ระยะยาว หมายถึง หนี้สินที่มีภาระผูกพันต้องชดใช้ในเวลาเกิน 1 ปีขึ้นไป (วรรณิ ชลนภาสถิตย์ 2545)

3.2 ปัญหาหนี้สินของครัวเรือน แบ่งออกเป็น 2 ปัจจัยใหญ่ คือ (วิทยา เจียรพันธุ์และคณะ 2551)

3.2.1 ปัจจัยภายนอก ได้แก่ ปัจจัยต่างๆ ที่ครัวเรือนไม่สามารถควบคุมได้ เช่น นโยบายหรือโครงการการพัฒนาจากภาครัฐบาล สภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ภัยธรรมชาติ หรือผลผลิตตกต่ำเกินกว่าที่คาดหมาย

3.2.2 ปัจจัยภายใน ได้แก่ ปัจจัยด้านนิสัยและพฤติกรรมและปัจจัยด้านการจัดการ

- 1) **ปัจจัยด้านนิสัยและพฤติกรรม** ของบุคคลและสมาชิกในครัวเรือน เป็นสาเหตุสำคัญสาเหตุหนึ่งส่งผลต่อความยากจนและการเกิดหนี้ ได้แก่ ความเกียจคร้าน เล่นการพนัน ดื่มสุรา ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย การติดอบายมุข ฯลฯ

- 2) **ปัจจัยด้านการจัดการ** คือ ขาดความรอบคอบในการจัดการการเงิน การใช้จ่ายการเงินของครัวเรือน ประกอบกับการบริโภคสิ่งฟุ่มเฟือยต่างๆ ปัญหาหนี้สินจากการกู้ยืมเงินแล้วใช้จ่ายเงินไปในทางที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ เช่น การจัดงานบุญงานกุศล ซื้อสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น โทรทัศน์ ตู้เย็น โทรศัพท์มือถือ รถยนต์และรถจักรยานยนต์ ฯลฯ

3.3 ความสำคัญของการจัดการหนี้สิน เพื่อการสร้างความเชื่อถือทางการเงินของครัวเรือน โดยทั่วไปครัวเรือนต้องสร้างความน่าเชื่อถือของตนให้สูงเพื่อการก่อหนี้ แนวทางการสร้างที่น่าเชื่อถือ นั้น คือ 1) การจ่ายชำระหนี้ที่กู้ยืมตามสัญญา 2) การทำงานที่มีความมั่นคงมีรายได้สม่ำเสมอ (วรรณิ ชลนภาสถิตย์ 2545)

3.4 แนวทางการจัดการหนี้สินของครัวเรือน ประกอบด้วย 1) การพยายามใช้สินเชื่อเท่าที่จำเป็น 2) การใส่ใจและปฏิบัติตามข้อตกลงและเงื่อนไข 3) การจ่ายชำระหนี้สินที่ตรงเวลา 4) ไม่สร้างภาระหนี้สินเพิ่มเติม กรณีหนี้สินเก้ยงใช้คืนไม่หมด ฯลฯ (วรรณิ ชลนภาสถิตย์ 2545)

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า หนี้สินของบุคคลหรือครัวเรือน คือภาระผูกพันที่ต้องชดใช้ให้ในอนาคต อันเป็นผลมาจากกู้ยืมหรือใช้บริการเพื่อตอบสนองความต้องการ

ในแบบต่างๆ สาเหตุของหนี้สินเกิดจาก 2 ปัจจัยใหญ่ คือ ปัจจัยภายนอก เป็นปัจจัยที่ครัวเรือนไม่สามารถควบคุมได้ ส่วนปัจจัยภายใน ได้แก่ เกิดจากนิสัยและพฤติกรรม และปัจจัยด้านการจัดการ ความสำคัญของการจัดการหนี้สิน เพื่อการสร้างเชื่อถือทางการเงินของครัวเรือนและสร้างความน่าเชื่อถือของตนเพื่อการก่อหนี้ แนวทางการจัดการหนี้สินของครัวเรือน ประกอบด้วย 1) การพยายามใช้สินเชื่อเท่าที่จำเป็น 2) การใส่ใจและปฏิบัติตามข้อตกลงและเงื่อนไข 3) การจ่ายชำระหนี้สินที่ตรงเวลา 4) ไม่สร้างภาระหนี้สินเพิ่มเติม สำหรับการศึกษาจะศึกษาการจัดการหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร โดยศึกษาถึงการจัดการเกี่ยวกับหนี้สิน และการชำระหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ชาริณี นัครไชยสิทธิกุล (2543) ศึกษาการออมของครัวเรือนในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่าวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายในการออมของครัวเรือนในเขตเมืองและเขตชนบทของจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อใช้ยามเจ็บป่วยหรือยามชรา เป็นการออมเพื่ออนาคต ส่วนผู้ที่ไม่มี การออมเนื่องจากมีรายได้น้อยมักเก็บไว้กับตัวเพื่อใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน เนื่องจากต้องการความสะดวกและความคล่องตัวในการนำเงินออกมาใช้

การศึกษานี้มุ่งศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการเกิดหนี้สินภาคครัวเรือนของเกษตรกร ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญของความยากจน ทั้งนี้หนี้สินดังกล่าวน่าจะมีสาเหตุมาจากหลายปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยภายนอกที่ไม่สามารถควบคุมด้วยตนเอง และปัจจัยภายในที่เกิดจากนิสัยหรือพฤติกรรมของตัวเกษตรกรเอง ซึ่งเป็นข้อจำกัดทำให้เกษตรกรและสมาชิกไม่สามารถเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันเพื่อความอยู่รอดในสังคมได้ ประกอบกับปัจจัยทางเศรษฐกิจซึ่งเป็นมูลเหตุสำคัญทำให้ครัวเรือนและสมาชิกในครัวเรือนต้องดำรงชีวิตอยู่ด้วยความยากลำบาก มูลเหตุซ้ำเติมที่ทำให้เกษตรกรประสบปัญหาหนี้สินและความยากจนมีมากหลายปัจจัย ผู้วิจัยคาดหวังว่าหากได้ทราบถึงปัจจัยของการก่อเกิดหนี้สิน อันเป็นสาเหตุของความยากจนของเกษตรกรแล้ว ก็จะช่วยเป็นแนวทางที่จะนำมาใช้แก้ปัญหาความยากจน แก้ปัญหาหนี้สินของครัวเรือนได้อย่างมีประสิทธิภาพ มั่นคง และยั่งยืน

ปราโมทย์ รุ่งเรือง (2544) ศึกษาการแก้ปัญหาหนี้สินแบบมีส่วนร่วมของสหกรณ์เครดิตยูเนียนแจ้ซ้อนจำกัด พบว่า ชุมชนบ้านศรีคอนมูล ตำบลแจ้ซ้อน อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ได้รวมกลุ่มจัดตั้งเป็นกลุ่มออมทรัพย์ ปัญหาภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจภายในประเทศ ส่งผลกระทบต่อสมาชิกสหกรณ์ เช่น สมาชิกไม่มีงานทำ ผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ รายได้ไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายในครัวเรือนไม่สามารถชำระคืนหนี้สินได้ทั้งหมด เกิดภาวะค้างหนี้เป็นจำนวนมาก สาเหตุปัญหาหนี้สินค้างค้ำ คือ 1) มีรายจ่ายมาก เช่น ค่าใช้จ่ายในการศึกษาบุตร การสร้างบ้าน 2) มีหนี้สินมากทั้งในระบบและ

นอกระบบ 3) การว่างงานทำให้มีเวลา หันไปสู่อุบายมุข 4) มีการใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ไม่ประหยัดคอดออม 5) การใช้จ่ายไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ขอกู้ 6) การประกอบอาชีพไม่ประสบความสำเร็จ 7) มีรายได้น้อย มีการจัดกิจกรรมในกระบวนการต่างๆ เช่น การทำบัญชีครัวเรือนเพื่อให้คนในครอบครัวเข้าใจสภาพปัญหาที่แท้จริง สร้างจิตสำนึกในการแก้ไขปัญหาหนี้สิน ผลจากการศึกษาทำให้คนในชุมชนทราบถึงปัญหา นำบทเรียนและข้อมูลต่างๆ ไปแก้ไขปัญหของตนเอง รู้จักคิดอย่างเป็นระบบ มีความสมัครสมานสามัคคี เอื้ออาทรต่อกัน มีการรวมกลุ่ม ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ เกิดการประหยัด เน้นแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง รู้จักตนเองในการรับ-จ่าย ปรับปรุงวิถีชีวิตให้มีความเป็นอยู่ที่พอเหมาะ กับอัตราภาพ ข้อสรุปจากการศึกษาเกี่ยวกับหนี้สิน คือ ผลกระทบทางด้านดี ทำให้สามารถนำเงินมาลงทุนสร้างฐานะได้ ส่วนผลกระทบด้านเสีย คือ ไม่รู้จักการบริหารจัดการที่ดี ไม่มีแบบแผน ไม่มีโครงการล่วงหน้าย่อมส่งผลกระทบต่อครอบครัวให้มีความเป็นอยู่ไม่พอดี เกิดปัญหาต่างๆ จรรยาบรรณมีการหมั่นเวียนไม่คล่องตัว ไม่มีการไหลกลับของเงิน นอกจากนี้ยังสรุปภาพรวมของสภาพปัญหา และแนวทางแก้ไขไว้ว่า ครอบครัวที่มีรายได้น้อย ต้องหางานทำ ทำอาชีพเสริม ต้องรวมกลุ่ม ตัดพ้อค้าคนกลาง ต้องประหยัด ทำพออยู่พอกิน ครอบครัวที่มีความรู้ต่ำ ต้องเรียนการศึกษานอกโรงเรียน เรียนรู้กลุ่มอาชีพ ครอบครัวที่ส่งลูกเรียนอยากให้ลูกเรียนสูงๆ ต้องให้ลูกช่วยประหยัด ครอบครัวที่เศรษฐกิจตกต่ำ ค่าขายไม่ดี หาเงินยาก ต้องปรับปรุงการค้า ทำเกษตรแบบยั่งยืน อยู่แบบพอเพียง เริ่มรวมกลุ่ม รู้จักวางแผนการใช้จ่ายเงินที่มีประสิทธิภาพ ทำให้สมาชิกรู้จักตนเองมากขึ้น คนในครอบครัวเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาหนี้สิน หันมาแก้ปัญหาร่วมกัน ใช้จ่ายอย่างประหยัด หารายได้เพิ่มขึ้น และยังรวมกลุ่มประกอบอาชีพเสริม

นิภา เชื้อมี (2546) ศึกษาแนวทางการพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาหนี้สินเกษตรกรบ้านโป่งรู ตำบลนครเจดีย์ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน พบว่า ปัญหาหนี้สินมีความสัมพันธ์กับบริบทของชุมชนบ้านโป่งรู ที่มีความหลากหลายของกลุ่มคน มีความแตกต่างกันทางวัฒนธรรม เหมือนคนแปลกหน้ามาอยู่ร่วมกัน มีความไม่ไว้ใจกัน ต่างคนต่างอยู่ไม่มีความผูกพันกันในฐานะเพื่อน ดังนั้น การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับกลุ่มเยาวชนจึงเป็นเรื่องที่สำคัญและน่าจะดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เงื่อนไขและปัจจัยที่มีผลต่อการก่อหนี้ของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน คือ เงื่อนไขในการดำเนินนโยบายของรัฐในการส่งเสริมการเพาะปลูกที่ไม่ได้มาตรฐานทำให้เกษตรกรไม่ได้รับผลตอบแทน และขาดทุนทุกปี ค่านิยมความเชื่อเกี่ยวกับหนี้สินเปลี่ยนไป ชาวบ้านไม่เดือดร้อนหรือกลัวการเป็นหนี้ การใช้ชีวิตของชาวบ้านจึงผูกพันกับการเป็นหนี้มาตลอด ตั้งแต่การลงทุนทางการเกษตร การซื้อของเงินผ่อน การแก้ไขปัญหาหนี้สินด้วยการหาแหล่งเงินกู้เพื่อมาลงทุนในการผลิต แต่ไม่ได้มีการทบทวนบทเรียนที่ผ่านมา แนวทางการแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกร พบว่าเงื่อนไขในความพยายามจัดการหนี้สินมาจากปัจจัยภายนอกที่สำคัญ คือ กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน การสร้างความตระหนักให้ชุมชน

เกิดการเรียนรู้และสามารถนำไปปรับใช้ การสร้างกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนต้องมีการศึกษาบริบทของชุมชน ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชุมชนเสียก่อน เพื่อเข้าใจความเป็นมาของชุมชน ความเชื่อเกี่ยวกับหนี้สิน และทิศทางของชุมชนในการปรับตัว ในการจัดการหนี้สินของตนเอง นอกจากนั้นการจัดกระบวนการเรียนรู้ต้องมีความต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความตระหนักและเรียนรู้อย่างแท้จริง เป็นการจุดประกายความคิดในการจัดการหนี้สินของตนเอง นอกจากนั้นต้องมีแกนนำที่สำคัญเป็นผู้นำที่มีศักยภาพ มีความเข้มแข็งและหลากหลาย

สง่า ซาเลียง (2547) ศึกษาสถานการณ์ปัญหาและสถานะหนี้สินของชุมชนบ้านหนองอ้อ หมู่ 3 ตำบลบ้านสิงห์ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี พบว่า ปัญหาหนี้สินที่เกิดขึ้นในชุมชนแบ่งสาเหตุการเกิดหนี้เป็น 3 ประเภท คือ 1) หนี้เพื่ออนาคต เป็นหนี้สินที่สร้างขึ้นเพื่อคาดหวังว่าจะวางรากฐานความมั่นคงให้กับชีวิตและครอบครัว เช่น หนี้เพื่อการลงทุนประกอบอาชีพ หนี้เพื่อการศึกษา 2) หนี้เพื่อความอยู่รอด เป็นหนี้สินที่สร้างขึ้นด้วยความจำเป็นสำหรับจุนเจือปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีพ เช่น การซื้ออาหารเงินเชื่อ ค่าน้ำ ค่าไฟ 3) หนี้เพื่อความฟุ่มเฟือย เป็นหนี้สินที่สร้างขึ้นด้วยความไม่จำเป็น แต่เกิดจากความต้องการความสะดวกสบาย ความบันเทิง และความมีหน้ามีตาทางสังคม เช่น หนี้เงินผ่อน การพนัน เหล้า บุหรี่ ซึ่งข้อมูลเหล่านี้ได้จากการเก็บข้อมูลแบบสอบถาม นำไปสู่การจัดเวทีเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน เพื่อสร้างความสมดุลของรายได้และรายจ่าย เริ่มด้วยการลดรายจ่ายภาระหนี้สิน การเพิ่มรายได้ด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การจัดตั้งกลุ่มข้าวสาร การจัดตั้งกลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้ชุมชน การสนับสนุนกลุ่มอาชีพ การจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย เป็นต้น

อินแก้ว เรือนปานันท์ (2548) ศึกษารูปแบบการจัดการหนี้สินเชิงบูรณาการเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนบ้านดง ตำบลนาข่าง อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง พบว่าสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบันส่งผลต่อชาวบ้านในการรับวัฒนธรรมการบริโภคและค่านิยมฟุ้งเฟ้อเข้ามาในหมู่บ้าน เป็นผลให้รายรับไม่เพียงพอกับรายจ่าย ชาวบ้านส่วนใหญ่มีหนี้สินเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก กระบวนการที่ศึกษา คือ การจัดเวทีชาวบ้าน เริ่มจากเวทีทำความเข้าใจกับสมาชิกในชุมชนเพื่อเข้าร่วมในการสำรวจหนี้สินในระดับครัวเรือน จัดเวทีกระบวนการเรียนรู้การจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย แลกเปลี่ยนเรียนรู้และวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีรายรับ-รายจ่าย นำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมต่างๆ เช่น การประหยัด อดออม หาอาชีพเสริม ลดรายจ่ายโดยการปลูกผักสวนครัว นอกจากนั้นยังมีเวทีวิเคราะห์ภาพรวมปัญหาหนี้สินของชุมชน เงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเกิดและเพิ่มพูนหนี้สินของชุมชน คือ ชาวบ้านไม่รู้จักตนเอง ไม่ได้คิดก่อนซื้อ การเข้าถึงแหล่งกู้ได้ง่าย และมักจะจัดการหนี้สินแบบผิดๆหรือเป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า เช่น การกู้เงินกลุ่มออมทรัพย์ไปใช้หนี้กองทุนหมู่บ้าน กู้จากกองทุนหมู่บ้านไปใช้หนี้ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร เป็นต้น ความจำเป็นด้านการศึกษาของลูกหลานทำให้พ่อแม่มีค่าใช้จ่ายสูง จำเป็นต้องไปกู้ยืมให้ลูกศึกษาต่อ และต้องแบกภาระค่าใช้จ่าย

ประจำวันของลูกหลาน สิ่งเหล่านี้ทำให้ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนเพิ่มมากขึ้น ทั้งที่รายได้เท่าเดิม หลังจากทำบัญชีครัวเรือนก็เริ่มสามารถจัดการกับหนี้สินของตนเองได้ บางคนก็มีเป้าหมายว่าจะต้องหาเงินมาใช้หนี้ให้หมด ไม่สร้างหนี้ใหม่ และไม่ซื้อของที่ไม่จำเป็น

วิทยา เกียรติพันธุ์ และคณะ (2551) ศึกษาหนี้สินภาคครัวเรือนของเกษตรกรในชนบทไทย พบว่าปัญหาหนี้สินของเกษตรกรและสมาชิกในครัวเรือน มีปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรมีหนี้สินเพิ่มขึ้น ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคล ประกอบด้วย ตัวแปรด้าน เพศ อายุ การศึกษา จำนวนสมาชิกที่ประกอบอาชีพ ปัจจัยด้านจิตลักษณะที่เป็นสาเหตุของการเป็นหนี้เพิ่มมากขึ้นของเกษตรกรก็คือ การขอความช่วยเหลือของเกษตรกร การเลียนแบบแผนการบริโภคของชนชั้นกลางในชนบท หรือในเมือง การยอมรับเทคโนโลยีของเกษตรกร โดยเฉพาะอย่างยิ่งเทคโนโลยีที่ช่วยลดต้นทุนการผลิต ความรู้เหล่านี้เกษตรกรที่มีอายุมากและมีการศึกษาน้อยไม่สามารถจะเรียนรู้ได้ เมื่อมีความรู้ด้านนี้น้อยกว่า โอกาสที่จะเป็นหนี้ก็มากกว่า ปัจจัยทางสังคม การนำภูมิปัญญาที่มีจำกัดไปใช้ในการประกอบอาชีพน้อยหรือมาก ไม่มีนัยสำคัญ ซึ่งมีความหมายว่าทั้งหมดนี้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์จริง กล่าวคือ ถ้าหากมีพื้นที่ทำการเกษตรน้อยทำให้มีรายได้จากการเกษตรน้อย จำเป็นต้องหารายได้เสริม ซึ่งก็ไม่ช่วยให้แก้ปัญหานี้สินอันเกิดจากการมีที่ดินทำกินไม่พอเพียงแก่การเลี้ยงชีพได้ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ มีอยู่สองตัวแปรที่ไม่มีนัยสำคัญเพียงพอ ได้แก่ จำนวนที่ดินการเกษตรที่ถือครองและจำนวนเงินออม สำหรับปัจจัยที่เป็นต้นเหตุทำให้มีหนี้สินมากและมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ การทำเกษตรผสมผสาน มีแหล่งน้ำทำการเกษตร มีมูลค่าทรัพย์สินมาก มีรายได้จากการเกษตรมาก มีรายได้นอกการเกษตรมาก มีรายจ่ายการเกษตรมาก และมีรายจ่ายนอกการเกษตรมาก ปัจจัยทางเศรษฐกิจดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า ผู้ที่มีทรัพย์สินมาก มีรายได้ทางการเกษตรและรายได้นอกการเกษตรมาก รายจ่ายการเกษตรมากและรายจ่ายนอกการเกษตรมากย่อมมีแนวโน้มที่จะมีหนี้สินมาก

วีระชัย ถาวรทนต์ เดือนเพ็ญ ชีววรรณวิวัฒน์ (2551) ศึกษาหนี้สิน การใช้จ่าย และความสุขของครัวเรือนชนบท พบว่าหนี้สินถือได้ว่าเป็นแหล่งเงินทุนที่สำคัญในการใช้จ่ายของผู้บริโภคนอกจากรายได้ ซึ่งมาช่วยเสริมการใช้จ่ายในครัวเรือนที่ไม่เพียงพอ ครัวเรือนจะระมัดระวังการใช้จ่ายเงินที่หามาได้ โดยถูกนำไปใช้ในสิ่งที่เป็นประโยชน์ ไม่ว่าจะใช้จ่ายเพื่ออุปโภคบริโภค การใช้จ่ายเพื่อการศึกษาของบุตรหลานและสมาชิกในครอบครัว การทำบุญร่วมกันในโอกาสต่างๆ รวมถึงการใช้จ่ายเพื่อการเก็บออม พบว่ารายได้จากการทำงานไม่มีอิทธิพลต่อการใช้จ่ายในสิ่งที่มิชอบ อาทิ หวย การพนัน สุรา เบียร์ ยาสูบ และการฟ้อนซำระหนี้สิน ในขณะที่การใช้จ่ายเงินในสิ่งที่มิชอบนี้ มีความสัมพันธ์กับเงินกู้ยืมอย่างมีนัยสำคัญ รัฐบาลได้เปิดโอกาสให้คนในชนบทเข้าถึงแหล่งเงินกู้ได้ง่ายขึ้น โดยผ่านโครงการประชานิยมต่างๆ โดยเฉพาะกองทุนหมู่บ้าน และมุ่งหวังที่จะให้นำเงินกู้ไปสร้างรายได้ เพื่อนำมาปลดเปลื้องภาระหนี้สินอันเป็นสาเหตุที่สำคัญของความยากจนใน

สังคมชนบท ผลที่ได้กลับไม่เป็นไปตามที่คาดหวัง แต่กลับทำให้ประชาชนในสังคมชนบทมีหนี้สิน พอกพูนขึ้น มีการกู้หนี้ใหม่เพื่อมาใช้หนี้เก่า อีกทั้งมีการสร้างค่านิยมใหม่ๆ ให้กับสังคม โดยมีค่านิยม ในการมองว่าการก่อหนี้เป็นเรื่องปกติ เป็นแฟชั่น ดังนั้นการขยายโครงการประชานิยม โดยเฉพาะ โครงการกองทุนหมู่บ้าน โดยไม่ควบคุม จะทำให้ค่านิยมนี้ขยายวงกว้าง และแทนที่ค่านิยมในการ เก็บออม สังคมในชนบทจึงไม่น่าจะเป็นสังคมที่มีความสามารถในการเตรียมความพร้อมสำหรับ อนาคตได้เนื่องจากมีโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่อ่อนแอ สุดท้ายแล้วยังพบอีกว่าการก่อหนี้ภายใต้ โครงการประชานิยมกองทุนหมู่บ้านมีอิทธิพลในทางลบต่อความสุขของคนในชนบท

ศิริรณา กรรพุมมาลย์ (2551) ศึกษาการจัดการเงินในครอบครัว กรณีศึกษาบ้านสามขา ตำบลห้วยเสือ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง พบว่าสถานการณ์การดำเนินชีวิตครอบครัวบ้านสามขา ปัจจุบันมีการได้มาของรายได้แตกต่างจากอดีต การประกอบอาชีพมีความหลากหลาย ทั้งทำการเกษตร รับราชการ ค่าขาย รับจ้าง ภาคอุตสาหกรรม ซึ่งขึ้นอยู่กับระดับการศึกษาและการถือครองที่ดิน การ ใช้จ่ายของครอบครัวมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเนื่องจากปัจจัยด้านการเกษตร การศึกษา โครงสร้าง พื้นฐานและวิถีชีวิต ส่งผลให้ครอบครัวเกิดปัญหาหนี้สิน การจัดการการเงินในครอบครัวบ้านสามขา เป็นการจัดการแก้ไขปัญหาหนี้สินที่เกิดขึ้นภายในครอบครัวที่มีผลมาจากพฤติกรรมค่าใช้จ่ายที่ได้รับ อิทธิพลจากการเปลี่ยนแปลงสังคมด้านการพัฒนาสู่ความทันสมัย เกิดการสร้างวินัยทางการเงินใหม่ ของครอบครัวด้วยการรวมกลุ่มสัจจะออมทรัพย์เป็นการออมทรัพย์รายเดือน ครอบครัวสามขาได้ นำแนวคิด “การทำบัญชีครัวเรือน” เป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาหนี้สิน ด้วยข้อมูลรายรับ-รายจ่าย ใช้กระบวนการกลุ่มและทีมวิจัยชาวบ้านเป็นพี่เลี้ยงในการเรียนรู้การทำบัญชี แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความคิดเห็นระหว่างกันภายในชุมชนและเรียนรู้การตรวจสอบข้อมูล นำไปวิเคราะห์ปัญหาหนี้สิน ช่วยวางแผนในการลงทุนทางการเกษตร การใช้จ่ายเพื่อการบริโภคและการดำเนินชีวิตครอบครัว โดยสมาชิกภายในครอบครัวทุกคนมีส่วนร่วมรับรู้ข้อมูล และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและโลกทัศน์ ใหม่ ให้สามารถดำเนินชีวิตครอบครัวได้อย่างมั่นคง

บุญหลาย ศรีมุงคุณ และคณะ (2551) ศึกษากระบวนการแก้ปัญหาหนี้สินในครัวเรือน บ้านชมพูทอง ตำบลนาदान อำเภอสุวรรณคูหา จังหวัดหนองบัวลำภู พบว่าอาชีพหลักของหมู่บ้าน คือ การทำการเกษตร การผลิตทางการเกษตรเป็นการผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาด ไม่ใช่การผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเองและครัวเรือน จึงเกิดวงจรของการเป็นหนี้ขึ้น เพื่อนำมาพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและครัวเรือน ส่วนปัจจัยที่ไม่เป็นหนี้เพราะมีความภาคภูมิใจ ในตนเอง มีความพอเพียงในชีวิต ลักษณะหนี้มี 3 ลักษณะ คือ 1) หนี้ที่ก่อให้เกิดรายได้ กลุ่มนี้จะ ได้ผลดีในการเป็นหนี้ สามารถปลดหนี้ได้และมีกำไรจากการเป็นหนี้ 2) หนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้มี 2 แบบ คือ นำเงินไปใช้ตามที่เหมาะสมแต่ขาดทุนจากราคาผลผลิตตกต่ำ หรือปัญหาจากธรรมชาติ

เกิดภัยแล้งหรือน้ำท่วม และการใช้จ่ายเงินที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ เช่น ซ้อมอเตอร์ไซค์ โทรศัพท์มือถือ เป็นต้น 3) การหมุนหนี้เมื่อไม่สามารถหาเงินใช้หนี้ได้ต้องหมุนเงินยืมจากแหล่งหนึ่งไปใช้อีกแหล่งหนึ่ง ซึ่งจะทำให้เกิดดอกเบี้ยที่แพง ผลกระทบจากการเป็นหนี้ด้านบวก ทำให้มีเงินมาลงทุน ส่วนมากจะนำเงินมาซื้อที่ดินทำการเกษตรจนมีกำไรจากการผลิต ส่วนผลกระทบด้านลบ คือ ต้องขายที่ดินเพื่อใช้หนี้ ต้องทำงานหนักเพิ่มมากขึ้นทำให้ลูกไม่ได้เรียนหนังสือ บางครัวเรือนต้องอพยพแรงงาน

ประไพพิมพ์ สุธีวสินนนท์ สุกัญญา เลิศสุโกชวณิชย์ และประสพชัย พสุนนท์ (2552) สํารวจสภาพปัญหาการจัดทำบัญชีครัวเรือน กรณีศึกษาตำบลสามพระยา อำเภอลำปาง จังหวัดเพชรบุรี พบว่าปัญหาในการจัดทำบัญชีครัวเรือนแบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ ความรู้ความเข้าใจในการจัดทำบัญชี ความสม่ำเสมอในการจัดทำบัญชีและการให้การสนับสนุนและร่วมมือจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง ซึ่งปัญหา ด้านความรู้ความเข้าใจในการจัดทำบัญชี เช่น การขาดความรู้ด้านการบัญชี การแจกแจงประเภทของรายรับ รายจ่าย การคำนวณตัวเลขผิดพลาด และรูปแบบของการจัดทำยากต่อความเข้าใจ ปัญหา ด้านความสม่ำเสมอในการจัดทำบัญชี เช่น ความสม่ำเสมอในการจดบันทึก ข้อมูลไม่ครบถ้วน หลงลืม รายการที่สำคัญ บางครั้งข้อมูลที่บันทึกไม่จริง ปัญหาด้านการสนับสนุนและร่วมมือจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง พบว่าบุคคลที่เกี่ยวข้องไม่ใส่ใจและไม่เห็นประโยชน์ ปัจจัยที่จะกระตุ้นหรือส่งเสริมให้ครัวเรือนหันมาสนใจในการจัดทำบัญชีครัวเรือน คือ การมีแรงจูงใจจากผู้ที่จัดทำบัญชีครัวเรือน และประสบความสำเร็จ ครัวเรือนที่ศึกษามีวิธีการแก้ปัญหาเมื่อพบว่ารายรับไม่เพียงพอกับรายจ่าย โดยจะทำการลดรายจ่ายด้วยการประหยัดค่าใช้จ่ายบางประเภท เช่น ค่าใช้จ่ายด้านยานพาหนะ ค่าสาธารณูปโภค เป็นต้น

บทที่ 3

วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษา การจัดการการเงินและหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรบ้านเนินยาง ตำบลห้วยแร่ อำเภอเมือง จังหวัดตราด ครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวิธีการดำเนินการศึกษาโดยใช้ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 การวิจัยเชิงปริมาณ

1.1.1 ประชากร ที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ ครัวเรือนที่ประกอบอาชีพการเกษตร บ้านเนินยาง ตำบลห้วยแร่ อำเภอเมือง จังหวัดตราด

1.1.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครัวเรือนเกษตรกร จำนวน 40 ครัวเรือน ทำการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง โดยแบ่งครัวเรือนเกษตรกรที่ศึกษาออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

- 1) ครัวเรือนเกษตรกรที่มีหนี้สิน จำนวน 20 ครัวเรือน
- 2) ครัวเรือนเกษตรกรที่ไม่มีหนี้สิน จำนวน 20 ครัวเรือน

1.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การสนทนากลุ่ม (focus group) โดยมีผู้ร่วมกิจกรรมสนทนากลุ่มจำนวน 12 ราย ประกอบด้วย ตัวแทนครัวเรือนเกษตรกรมีหนี้สิน จำนวน 5 ราย ตัวแทนครัวเรือนเกษตรกรไม่มีหนี้สิน จำนวน 3 ราย ผู้ที่เกี่ยวข้องจำนวน 3 ราย และผู้ศึกษา

2. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

2.1 แบบสอบถาม การศึกษานี้ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

2.1.1 การสร้างแบบสอบถาม โดยการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ทำการศึกษา เพื่อศึกษาแนวคิดและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถามที่ใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษา แบบสอบถามประกอบด้วยเนื้อหาที่ต้องเก็บรวบรวมตามวัตถุประสงค์

ของการศึกษา โดยแบ่งเนื้อหาของแบบสอบถามออกเป็น 4 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของครัวเรือนเกษตรกร ซึ่งประกอบด้วย คำถามเกี่ยวกับเพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพ อาชีพ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ที่ทำการเกษตร จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่มีรายได้ จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่ไม่มีรายได้ ขนาดพื้นที่ทำการเกษตร พื้นที่ทำการเกษตร การเป็นสมาชิกสถาบันการเงินต่างๆ รายได้ของครัวเรือนเกษตรกร รายจ่ายของครัวเรือนเกษตรกร ลักษณะคำถามเป็นแบบปลายปิดที่มีคำตอบให้เลือก แบบให้เลือกคำตอบเดียวและแบบให้เลือกหลายคำตอบ และคำถามแบบปลายเปิดโดยให้เติมข้อความในช่องว่าง

ตอนที่ 2 การจัดการการเงินของครัวเรือนเกษตรกร ซึ่งประกอบด้วย คำถามเกี่ยวกับการวางแผนการเงินของครัวเรือนเกษตรกร การดำเนินการตามแผนทางการเงินของครัวเรือนเกษตรกร การควบคุมการใช้จ่ายของครัวเรือนเกษตรกร ลักษณะคำถามจะเป็นแบบปลายปิดที่มีคำตอบแบบให้เลือกคำตอบเดียว

ตอนที่ 3 การจัดการหนี้สินครัวเรือนเกษตรกร ประกอบด้วย คำถามเกี่ยวกับในปี 2556 ท่านมีหนี้สินหรือไม่ จำนวนหนี้สิน วัตถุประสงค์การก่อหนี้ แหล่งหนี้สิน การชำระหนี้ ลักษณะคำถามจะเป็นแบบปลายปิดที่มีคำตอบให้เลือกแบบให้เลือกคำตอบเดียวและแบบให้เลือกหลายคำตอบ และคำถามแบบปลายเปิดโดยให้เติมข้อความในช่องว่าง

ตอนที่ 4 ปัญหาหนี้สินครัวเรือนเกษตรกร ลักษณะคำถามเป็นแบบปลายปิด และคำถามปลายเปิดโดยให้เติมข้อความในช่องว่าง

2.1.2 การตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถาม โดยการตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาว่า แบบสอบถามที่สร้างขึ้นนั้นสามารถวัดได้ตรงตามที่ต้องการ ครอบคลุมขอบเขตเนื้อหาหรือไม่ โดยนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบและให้ข้อเสนอแนะ จากนั้นนำมาปรับปรุงแก้ไข

2.1.3 การทดสอบแบบสอบถาม โดยการนำไปทดสอบเก็บข้อมูลกับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในหมู่บ้านนิยามจำนวน 7 ราย แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขอีกครั้งแล้วจึงนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลจากเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างต่อไป

2.2 แบบบันทึกข้อมูลและอุปกรณ์ต่างๆ ในการสนทนากลุ่ม การบันทึกข้อมูลการสนทนากลุ่มตามประเด็นการสนทนาที่กำหนด และอุปกรณ์ต่างๆที่ใช้ ได้แก่ เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูป ปากกา และกระดาษ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยกำหนดประเภทข้อมูล 2 ประเภท ดังนี้

3.1 ข้อมูลปฐมภูมิ

3.1.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการใช้แบบสอบถาม รวบรวมข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรในบ้านเนินยาง จำนวน 40 ราย จำแนกเป็นครัวเรือนเกษตรกรที่มีหนี้สินจำนวน 20 ครัวเรือน และครัวเรือนเกษตรกรที่ไม่มีหนี้สินจำนวน 20 ครัวเรือน ในเดือนมีนาคม 2557

3.1.2 การสนทนากลุ่ม การจัดสนทนากลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องที่อาศัยอยู่ในบ้านเนินยาง โดยตัวแทนครัวเรือนเกษตรกรที่มีหนี้สินจำนวน 5 ราย ตัวแทนครัวเรือนเกษตรกรที่ไม่มีหนี้สินจำนวน 3 ราย ผู้เกี่ยวข้องอื่นๆจำนวน 3 ราย และผู้ศึกษา ผู้ดำเนินการสนทนากลุ่มได้แก่ นายชัยยันต์ เรืองขจิต และจดบันทึกการสนทนากลุ่ม ได้แก่ นางสาวอารีย์ สมุทรชีวะ โดยมีรายชื่อผู้ที่เข้าร่วมสนทนากลุ่มทั้งสิ้น 12 ราย ดังนี้

- 1) นายชัยยันต์ เรืองขจิต ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 บ้านเนินยาง:ประธานกลุ่ม
สัจจะสะสมทรัพย์
- 2) นายสุพรรณ สงวนหงษ์ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล
- 3) นายโกศล แก้วเกิด สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล
- 4) นายดิดก บัสนานนท์ ประธานกองทุนหมู่บ้านเนินยาง
- 5) นายสมบุญชัย แบบเจริญ อดีตสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล
- 6) นายสงกรานต์ เจริญสุข กรรมการหมู่บ้าน กรรมการวัดเนินยาง
- 7) นางวรรณิ ภมร กรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์
- 8) นายวัลลพ สุขะ เกษตรกรสวนยางพารา
- 9) นางสาวนฤภรณ์ บัลลังก์ อาชีพค้าขายผลิตทางการเกษตร
- 10)นางสาวโสภา รัตนเพียร เจ้าหน้าที่สำนักงานโยธาจังหวัดตราด/สมาชิก
ครัวเรือนเกษตรกร
- 11)นางสาวอารีย์ สมุทรชีวะ อาจารย์ 2 โรงเรียนบ้านโพรงตะเฒ่/สมาชิก
ครัวเรือนเกษตรกร
- 12)นายทวีศักดิ์ สมุทรชีวะ ผู้ศึกษา

ประเด็นการสนทนากลุ่ม ได้แก่ ปัญหาหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรซึ่งได้จากการรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิของครัวเรือนเกษตรกรบ้านเนินยาง สามารถสรุปได้ 8 ประเด็นหลัก ดังนี้

- 1) การวางแผนการจัดการการเงินยังไม่มีดีพอ
- 2) การวางแผนการประกอบอาชีพยังไม่มีดีพอ
- 3) ขาดความขยันหมั่นเพียร
- 4) ขาดเงินลงทุนทางการเกษตร
- 5) ปัญหาจากการผลิตทางการเกษตร เช่น ภัยธรรมชาติ ผลผลิตลดลง
- 6) ความต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิต
- 7) ที่ดินทำการเกษตรมีน้อย
- 8) เพื่อใช้ในการศึกษานูต

จากประเด็นการสนทนากลุ่ม ให้ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มระดมความคิดเห็นเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาหนี้สินดังกล่าว

การสนทนากลุ่มจัดขึ้นที่วัดเนินยาง ตำบลห้วยแร่ ในวันที่ 28 เมษายน 2557 ภาพกิจกรรมอยู่ในภาคผนวก ข

3.2 ข้อมูลทุติยภูมิ เป็นการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น ข้อมูลหมู่บ้าน จปฐ. บันทึกการประชุมหมู่บ้าน บทความทางวิชาการ วิทยานิพนธ์ การศึกษาค้นคว้าอิสระ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน และจากเว็บไซต์ต่างๆ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 การวิเคราะห์เชิงปริมาณ ใช้สถิติเชิงพรรณนา อธิบายข้อมูลสภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของครัวเรือนเกษตรกร การจัดการการเงินและการจัดการหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรโดยใช้สถิติ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ค่าสูงสุด และค่าต่ำสุด

4.2 การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ ใช้วิเคราะห์เนื้อหา ได้แก่ การบรรยาย การตีความ และการวิเคราะห์ส่วนประกอบต่างๆ ของเนื้อหา

บทที่ 4

ผลการศึกษา

การศึกษาเรื่อง การจัดการการเงินและหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรบ้านเนินยาง ตำบลห้วยแร่ อำเภอเมือง จังหวัดตราด โดยการสัมภาษณ์กลุ่มครัวเรือนเกษตรกรตัวอย่างที่มีหนี้สิน และครัวเรือนเกษตรกรที่ไม่มีหนี้สิน ในพื้นที่บ้านเนินยาง หมู่ที่ 4 ตำบลห้วยแร่ อำเภอเมือง จังหวัดตราด จำนวน 40 ครัวเรือน โดยแยกเป็นครัวเรือนที่มีหนี้สิน 20 ครัวเรือน ครัวเรือนที่ไม่มีหนี้สิน 20 ครัวเรือน ผู้ศึกษานำเสนอผลการศึกษาเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1. สภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของครัวเรือนเกษตรกรบ้านเนินยาง

ตอนที่ 2. การจัดการการเงินของครัวเรือนเกษตรกรบ้านเนินยาง

ตอนที่ 3. การจัดการหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรบ้านเนินยาง

ตอนที่ 4. ปัญหาหนี้สินและแนวทางแก้ไขปัญหาหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรบ้านเนินยาง

ตอนที่ 1 สภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของครัวเรือนเกษตรกรบ้านเนินยาง

1.1 สภาพพื้นฐานทางสังคมของหัวหน้าครัวเรือนเกษตรกร

จากการศึกษาสภาพพื้นฐานทางสังคมของหัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรบ้านเนินยาง ตำบลห้วยแร่ อำเภอเมือง จังหวัดตราด ได้ศึกษาเกี่ยวกับ เพศ อายุ การศึกษา สถานภาพ ปรากฏผล ดังตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1 สภาพพื้นฐานทางสังคมของหัวหน้าครัวเรือนเกษตรกร

รายการ	การมีหนี้สิน				รวม	
	มี (n = 20)		ไม่มี (n = 20)		(n = 40)	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
เพศ						
ชาย	11	55.0	12	60.0	23	57.5
หญิง	9	45.0	8	40.0	17	42.5

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

รายการ	การมีหินี่สิน				รวม	
	มี (n = 20)		ไม่มี (n = 20)		(n = 40)	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
อายุ (ปี)						
30-40	2	10.0	1	5.0	3	7.5
41-50	11	55.0	10	50.0	21	52.5
51 ขึ้นไป	7	35.0	9	45.0	16	40.0
อายุหัวหน้าครัวเรือน ต่ำสุด 32 ปี						
อายุหัวหน้าครัวเรือน สูงสุด 70 ปี						
อายุหัวหน้าครัวเรือนทั้งหมดเฉลี่ย 51.47 ปี						
การศึกษา						
ไม่ได้รับการศึกษา	0	0	0	0	0	0
ประถมศึกษาปีที่ 4-6	17	85.0	15	75.0	32	80.0
มัธยมศึกษาตอนต้น/ปลาย	2	10.0	2	10.0	4	10.0
อนุปริญญา/ปวช/ปวส	0	0	0	0	0	0
ปริญญาตรี	1	5.0	3	15.0	4	10.0
สถานภาพสมรส						
โสด	0	0	2	10.0	2	5.0
สมรส	18	90.0	16	80.0	34	85.0
หย่าร้าง-หม้าย	2	10.0	2	10.0	4	10.0

จากตารางที่ 4.1 ข้อมูลพื้นฐานทางสังคมของหัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรบ้านเนินยาง เป็นดังนี้

เพศ พบว่า หัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรที่มีหินี่สินและที่ไม่มีหินี่สิน โดยเฉลี่ยมีความใกล้เคียงกัน พบว่าเพศชายครัวเรือนที่มีหินี่สินมีร้อยละ 55.0 ครัวเรือนที่ไม่มีหินี่สินมีร้อยละ 60.0 และเพศหญิงครัวเรือนที่มีหินี่สินมีร้อยละ 45.0 ครัวเรือนที่ไม่มีหินี่สินมีร้อยละ 40.0 เมื่อพิจารณาเพศของครัวเรือนเกษตรกรในภาพรวม พบว่าเป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิงคิดเป็นร้อยละ 57.5

อายุ อายุของหัวหน้าครัวเรือนพบว่า ครัวเรือนเกษตรกรที่มีหนี้สิน ส่วนใหญ่มีอายุ 41-50 ปี อายุต่ำสุด 32 ปี สูงสุด 65 ปี อายุเฉลี่ย 50.60 ปี ครัวเรือนเกษตรกรที่ไม่มีหนี้สินส่วนใหญ่มีอายุ 41-50 ปี อายุต่ำสุด 39 ปี สูงสุด 70 ปี อายุเฉลี่ย 49.90 ปี เมื่อพิจารณาอายุของหัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรในภาพรวมพบว่าส่วนใหญ่ร้อยละ 52.5 มีอายุ 41-50 ปี รองลงมา ร้อยละ 40.0 มีอายุ 51 ปีขึ้นไป และร้อยละ 7.5 มีอายุ 30-40 ปี อายุเฉลี่ย 51.47 ปี

การศึกษา พบว่า การศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรทั้ง 2 กลุ่ม ส่วนใหญ่ ร้อยละ 80.0 มีการศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ 10.0 มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษา และร้อยละ 10.0 มีการศึกษาระดับปริญญาตรี

สถานภาพสมรส สถานภาพของหัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรทั้ง 2 กลุ่ม ส่วนใหญ่ ร้อยละ 85.0 มีสถานภาพสมรส ร้อยละ 10.0 มีสถานภาพหม้าย-หย่าร้าง และร้อยละ 5.0 มีสถานภาพโสด

1.2 สภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจของครัวเรือนเกษตรกร

จากการศึกษาสภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจของครัวเรือนเกษตรกรบ้านเนินยาง ได้ศึกษาเกี่ยวกับ อาชีพของครัวเรือนเกษตรกร จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเกษตรกรพื้นที่ทำการเกษตร การเป็นสมาชิกสถาบันการเงิน รายได้และรายจ่ายของครัวเรือน ปรากฏผลดังตารางที่ 4.2-4.5

1.2.1 อาชีพหลักและอาชีพรองของครัวเรือนเกษตรกร

ตารางที่ 4.2 อาชีพหลักและอาชีพรองของครัวเรือนเกษตรกร

รายการ	การมีหนี้สิน				รวม	
	มี (n = 20)		ไม่มี (n = 20)		(n = 40)	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
อาชีพหลัก						
ทำสวนยางพารา	19	95.0	18.0	90.0	37	92.5
รับราชการ	1	5.0	2	10.0	3	7.5
รับจ้างทั่วไป	0	0	0	0	0	0
อาชีพรอง						
ทำสวนยางพารา	1	5.0	2	10.0	3	7.5
รับราชการ	0	0	0	0	0	0
รับจ้างทั่วไป	11	55.0	13	65.0	24	60.0
(ครัวเรือนร้อยละ 32.5 ไม่มีอาชีพรอง)						

จากตารางที่ 4.2 ข้อมูลสภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจของครัวเรือนเกษตรกรบ้านเนินยาง เป็นดังนี้

อาชีพหลัก การประกอบอาชีพของครัวเรือนเกษตรกรที่มีหนี้สินและไม่มีหนี้สิน พบว่าครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 92.5 ประกอบอาชีพทางการเกษตรปลูกยางพาราเป็นอาชีพหลัก และร้อยละ 7.5 ประกอบอาชีพรับราชการเป็นอาชีพหลัก

อาชีพรอง พบว่าครัวเรือนทั้ง 2 กลุ่มร้อยละ 60.0 ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปเป็นอาชีพรอง ร้อยละ 7.5 ประกอบอาชีพปลูกยางพาราเป็นอาชีพรอง

สรุปโดยภาพรวมครัวเรือนเกษตรกรร้อยละ 32.5 ประกอบอาชีพหลักเพียงอาชีพเดียว คือ การปลูกยางพารา และครัวเรือนเกษตรกรร้อยละ 67.5 มีทั้งอาชีพหลักและอาชีพรอง

1.2.2 จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเกษตรกร

ตารางที่ 4.3 จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเกษตรกร

รายการ	การมีหนี้สิน				รวม	
	มี (n = 20)		ไม่มี (n = 20)		(n = 40)	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
สมาชิกในครัวเรือนที่ทำการเกษตร (คน)						
1	1	5.0	3	15.0	4	10.0
2	13	65.0	14	70.0	27	67.5
3	5	25.0	2	10.0	7	17.5
4	1	5.0	1	5.0	2	5.0
ครัวเรือนที่มีหนี้สินมีสมาชิกในครัวเรือนที่ทำการเกษตรต่ำสุด 1 คน สูงสุด 4 คน เฉลี่ย 2.3 คน/ครัวเรือน						
ครัวเรือนไม่มีหนี้สินมีสมาชิกในครัวเรือนที่ทำการเกษตรต่ำสุด 1 คน สูงสุด 4 คน เฉลี่ย 2.05 คน/ครัวเรือน						
สมาชิกในครัวเรือนที่ทำการเกษตรทั้งหมดเฉลี่ย 2.1 คน/ครัวเรือน						

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

รายการ	การมีหนี้สิน				รวม		
	มี (n = 20)		ไม่มี (n = 20)		(n = 40)		
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
สมาชิกในครัวเรือนที่มีรายได้ (คน)							
1	1	5.0	3	15.0	4	10.0	
2	13	65.0	14	70.0	27	67.5	
3	5	25.0	2	10.0	7	17.5	
4	1	5.0	1	5.0	2	5.0	
ครัวเรือนที่มีหนี้สินมีสมาชิกในครัวเรือนที่มีรายได้ ต่ำสุด 1 คน สูงสุด 4 คน เฉลี่ย 2.3 คน/ครัวเรือน							
ครัวเรือนที่ไม่มีหนี้สินมีสมาชิกในครัวเรือนที่มีรายได้ ต่ำสุด 1 คน สูงสุด 4 คน เฉลี่ย 2.05 คน/ครัวเรือน							
สมาชิกในครัวเรือนที่มีรายได้ทั้งหมด เฉลี่ย 2.1 คน/ครัวเรือน							
ครัวเรือนที่มีหนี้สินมีสมาชิกในครัวเรือนไม่มีรายได้ ต่ำสุด 1 คน สูงสุด 3 คน เฉลี่ย 1.1 คน/ครัวเรือน							
ครัวเรือนที่ไม่มีหนี้สินมีสมาชิกในครัวเรือนที่ไม่มีรายได้ ต่ำสุด 1 คน สูงสุด 3 คน เฉลี่ย 1.45 คน/ครัวเรือน							
สมาชิกในครัวเรือนที่ไม่มีรายได้ทั้งหมด เฉลี่ย 1.27 คน/ครัวเรือน							

จากตารางที่ 4.3 จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเกษตรกรบ้านเนินยาง เป็นดังนี้
สมาชิกในครัวเรือนที่ทำการเกษตร เมื่อพิจารณาจำนวนสมาชิกในครัวเรือน
 เกษตรกรที่ประกอบอาชีพการเกษตรพบว่า ครัวเรือนเกษตรกรที่มีหนี้สิน มีสมาชิกในครัวเรือนที่ทำการ
 เกษตรต่ำสุด 1 คน สูงสุด 4 คน เฉลี่ย 2.3 คน/ครัวเรือน ครัวเรือนที่ไม่มีหนี้สินมีสมาชิกในครัวเรือน
 ที่ทำการเกษตรต่ำสุด 1 คน สูงสุด 4 คน เฉลี่ย 2.05 คน/ครัวเรือน พิจารณาโดยรวมสมาชิกในครัวเรือน
 ที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 2.1 คน/ครัวเรือน

สมาชิกในครัวเรือนที่มีรายได้ เมื่อพิจารณาจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่
 ประกอบอาชีพและมีรายได้ พบว่าครัวเรือนเกษตรกรที่มีหนี้สินมีสมาชิกในครัวเรือนมีรายได้ ต่ำสุด
 1 คน สูงสุด 4 คน เฉลี่ย 2.3 คน/ครัวเรือน ครัวเรือนที่ไม่มีหนี้สินมีสมาชิกในครัวเรือนมีรายได้ ต่ำสุด
 1 คน สูงสุด 4 คน เฉลี่ย 2.05 คน/ครัวเรือน เมื่อพิจารณาในภาพรวมพบว่าจำนวนสมาชิกในครัวเรือน
 ที่มีรายได้ เฉลี่ย 2.1 คน/ครัวเรือน

สมาชิกในครัวเรือนเกษตรกรที่ไม่มีรายได้ เช่น ผู้สูงอายุ เด็ก นักเรียน นักศึกษา
 พบว่าจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเกษตรกรที่มีหนี้สิน มีสมาชิกในครัวเรือนไม่มีรายได้ ต่ำสุด 1 คน
 สูงสุด 3 คน เฉลี่ย 1.1 คน/ครัวเรือน ครัวเรือนที่ไม่มีหนี้สินมีสมาชิกในครัวเรือนที่ไม่มีรายได้ ต่ำสุด

1 คน สูงสุด 3 คน เฉลี่ย 1.45 คน/ครัวเรือนเมื่อพิจารณาในภาพรวมพบว่าสมาชิกในครัวเรือนที่ไม่มีรายได้อันเฉลี่ย 1.27 คน/ครัวเรือน (ครัวเรือนร้อยละ 25 มีสมาชิกมีรายได้อันทุกคน)

1.2.3 พื้นที่ทำการเกษตรและการเป็นสมาชิกสถาบันการเงินของครัวเรือนเกษตรกร

การศึกษาสภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจของครัวเรือนเกษตรกรบ้านเนินยางเกี่ยวกับขนาดพื้นที่ทำการเกษตร พื้นที่ลักษณะของทำการเกษตร พื้นที่คิดจำนอง การเป็นสมาชิกสถาบันการเงิน ปรากฏผลการศึกษาดังตารางที่ 4.4

ตารางที่ 4.4 พื้นที่ทำการเกษตรและการเป็นสมาชิกสถาบันการเงินของครัวเรือนเกษตรกร

รายการ	การมีหนี้สิน				รวม	
	มี (n = 20)		ไม่มี (n = 20)		(n = 40)	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ขนาดพื้นที่ทำการเกษตร (ไร่)						
5-10	7	35.0	3	15.0	10	25.0
11-20	6	30.0	8	40.0	14	35.0
21 ขึ้นไป	7	35.0	9	45.0	16	40.0
ครัวเรือนมีหนี้สินมีจำนวนพื้นที่เกษตรต่ำสุด 5 ไร่ สูงสุด 37 ไร่ เฉลี่ย 16.7 ไร่/ครัวเรือน						
ครัวเรือนไม่มีหนี้สิน มีจำนวนพื้นที่เกษตรต่ำสุด 5 ไร่ สูงสุด 63 ไร่ เฉลี่ย 21.6 ไร่/ครัวเรือน						
ครัวเรือนทั้งหมดมีพื้นที่ทำการเกษตรต่ำสุด 5 ไร่ สูงสุด 63 ไร่ เฉลี่ย 19.2 ไร่/ครัวเรือน						
ลักษณะพื้นที่ทำการเกษตร						
เป็นของตนเอง	13	65.0	15	75	28	70.0
เป็นของบิดา-มารดา	7	35.0	5	25	12	30.0
พื้นที่ทำการเกษตรคิดจำนอง						
คิดจำนอง	17	85.0	0	0	17	42.5
ไม่คิดจำนอง	3	15.0	20	100.0	23	57.5
การเป็นสมาชิกสถาบันการเงิน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)						
สหกรณ์การเกษตรอำเภอเมืองตราดจำกัด	17	85.0	15	75.0	32	80.0
กองทุนหมู่บ้าน	18	90.0	17	85.0	35	87.5
กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์	19	95.0	17	85.0	36	90.0

จากตารางที่ 4.4 พื้นที่ทำการเกษตรและการเป็นสมาชิกสถาบันการเงินของครัวเรือนเกษตรกรบ้านเนินยาง เป็นดังนี้

ขนาดพื้นที่ทำการเกษตร พบว่าครัวเรือนเกษตรกรที่มีหนี้สินมีจำนวนพื้นที่ต่ำสุด 5 ไร่ สูงสุด 37 ไร่ เฉลี่ย 16.7 ไร่/ครัวเรือน ครัวเรือนเกษตรกรที่ไม่มีหนี้สิน มีจำนวนพื้นที่ต่ำสุด 5 ไร่ สูงสุด 63 ไร่ เฉลี่ย 21.6 ไร่/ครัวเรือน เมื่อพิจารณาครัวเรือนเกษตรกรโดยภาพรวมพบว่า ครัวเรือนเกษตรกรทั้ง 2 กลุ่มมีจำนวนพื้นที่ทำการเกษตร ต่ำสุด 5 ไร่/ครัวเรือน จำนวนพื้นที่สูงสุด 63 ไร่/ครัวเรือน จำนวนพื้นที่เฉลี่ย 19.2 ไร่/ครัวเรือน

ลักษณะพื้นที่ทำการเกษตร ในภาพรวมพบว่า ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่มีพื้นที่ทำการเกษตรเป็นของตนเอง รองลงมาเป็นของ บิดา-มารดา

พื้นที่ทำการเกษตรติดจำนอง การศึกษาพื้นที่ถือครองทำการเกษตรของครัวเรือน พบว่าครัวเรือนเกษตรกรที่มีหนี้สินพื้นที่ส่วนใหญ่ติดจำนองไว้กับสถาบันการเงิน และครัวเรือนเกษตรกรที่ไม่มีหนี้สินพื้นที่ดินทั้งหมดไม่ติดจำนองกับสถาบันการเงิน

การเป็นสมาชิกสถาบันการเงิน การศึกษาการเป็นสมาชิกสถาบันการเงินของครัวเรือนเกษตรกรบ้านเนินยาง ทั้ง 2 กลุ่ม พบว่าครัวเรือนเกษตรกรเป็นสมาชิกสถาบันการเงินจำนวน 3 แห่ง ได้แก่ 1) สหกรณ์การเกษตรอำเภอเมืองตราด จำกัด เป็นสถาบันการเงินระดับอำเภอ 2) กองทุนหมู่บ้านเนินยาง เป็นสถาบันทางการเงินระดับหมู่บ้าน 3) กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านเนินยาง เป็นกองทุนระดับหมู่บ้าน จากการศึกษา พบว่าครัวเรือนเกษตรกรร้อยละ 10.0 ไม่ได้เป็นสมาชิกสถาบันการเงินใด และครัวเรือนเกษตรกรร้อยละ 80.0 เป็นสมาชิกสถาบันการเงินมากกว่า 1 แห่ง โดยพบว่าครัวเรือนเกษตรกรร้อยละ 90.0 เป็นสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ รองลงมาร้อยละ 87.5 เป็นสมาชิกกองทุนหมู่บ้าน และครัวเรือนเกษตรกรร้อยละ 80.0 เป็นสมาชิกสหกรณ์การเกษตรอำเภอเมืองตราด จำกัด

1.2.4 รายได้และรายจ่ายของครัวเรือนเกษตรกร

การศึกษาสภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจของครัวเรือนเกษตรกรบ้านเนินยางเกี่ยวกับรายได้ของครัวเรือนเกษตรกร รายจ่ายของครัวเรือนเกษตรกร ปรากฏผลการศึกษาดังตารางที่ 4.5

ตารางที่ 4.5 รายได้และรายจ่ายของครัวเรือนเกษตรกร

รายการ	การมีหนี้สิน				รวม	
	มี (n = 20)		ไม่มี (n = 20)		(n = 40)	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
รายได้ของครัวเรือน (บาท/ปี)						
50,000-100,000	1	5.0	3	15.0	4	10.0
100001-200,000	10	50.0	7	35.0	17	42.5
200,001-3000,000	4	20.0	4	20.0	8	20.0
300,001 ขึ้นไป	5	25.0	6	30.0	11	27.5
ครัวเรือนมีหนี้สินมีรายได้ต่ำสุด 94,000 บาท สูงสุด 477,000 บาท รายได้เฉลี่ย 208,433 บาท/ครัวเรือน						
ครัวเรือนไม่มีหนี้สินมีรายได้ต่ำสุด 95,000 บาท สูงสุด 898,000 บาท รายได้เฉลี่ย 272,594 บาท/ครัวเรือน						
โดยภาพรวมครัวเรือนเกษตรกรมีรายได้ต่ำสุด 94,000 บาท สูงสุด 898,000 บาท รายได้เฉลี่ย 240,513 บาท/ครัวเรือน						
รายจ่ายของครัวเรือน(บาท/ปี)						
50,000-100,000	2	10.0	8	40.0	10	25.0
100001-200,000	10	50.0	5	25.0	15	37.5
200,001-3000,000	5	25.0	6	30.0	11	27.5
300,001 ขึ้นไป	3	15.0	1	5.0	4	10.0
ครัวเรือนเกษตรกรมีหนี้สินมีรายจ่ายต่ำสุด 93,000 บาท สูงสุด 300,200 บาท รายจ่ายเฉลี่ย 201,566 บาท/ครัวเรือน						
ครัวเรือนเกษตรกรไม่มีหนี้สินมีรายจ่ายต่ำสุด 72,500 บาท สูงสุด 459,200 บาท รายจ่ายเฉลี่ย 151,878 บาท/ครัวเรือน						
โดยภาพรวมครัวเรือนเกษตรกรมีรายจ่ายต่ำสุด 72,500 บาท สูงสุด 459,200 บาท รายจ่ายเฉลี่ย 178,722 บาท/ปี/ครัวเรือน						

จากตารางที่ 4.5 รายได้และรายจ่ายของครัวเรือนเกษตรกรบ้านเนินยาง เป็นดังนี้ รายได้ของครัวเรือนเกษตรกร พบว่าครัวเรือนเกษตรกรที่มีหนี้สินส่วนใหญ่มีรายได้ 100,000-200,000 บาท/ปี/ครัวเรือน โดยภาพรวมครัวเรือนเกษตรกรที่มีหนี้สินมีรายได้ต่ำสุด 94,000 บาท รายได้สูงสุด 477,000 บาท รายได้เฉลี่ย 208,433 บาท/ปี/ครัวเรือน ในส่วนครัวเรือนเกษตรกรไม่มีหนี้สินส่วนใหญ่มีรายได้ 100,000-200,000 บาท/ปี/ครัวเรือน โดยภาพรวมครัวเรือนเกษตรกรไม่มีหนี้สินมีรายได้ต่ำสุด 95,000 บาท รายได้สูงสุด 898,000 บาท รายได้เฉลี่ย 272,594 บาท/ปี/ครัวเรือน โดยสรุปในภาพรวมพบว่า ครัวเรือนเกษตรกรที่มีหนี้สินและไม่มีหนี้สิน มีรายได้ต่ำสุด 94,000 บาท/ปี/ครัวเรือน มีรายได้สูงสุด 898,000 บาท/ปี/ครัวเรือน รายได้เฉลี่ย 240,513 บาท/ปี/ครัวเรือน

รายจ่ายของครัวเรือนเกษตรกร พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรที่มีหนี้สินส่วนใหญ่ มีรายจ่าย 100,000-200,000 บาท/ปี/ครัวเรือน โดยภาพรวมครัวเรือนเกษตรกรที่มีหนี้สินมีรายจ่ายต่ำสุด 93,000 บาท รายจ่ายสูงสุด 300,200 บาท รายจ่ายเฉลี่ย 201,566 บาท/ปี/ครัวเรือน ในส่วนครัวเรือนเกษตรกรที่ไม่มีหนี้สินส่วนใหญ่มีรายจ่าย 100,000-200,000 บาท/ปี/ครัวเรือน โดยภาพรวมครัวเรือนเกษตรกรที่ไม่มีหนี้สินมีรายจ่ายต่ำสุด 72,500 บาท รายจ่ายสูงสุด 459,200 บาท รายจ่ายเฉลี่ย 151,878 บาท/ปี/ครัวเรือน โดยสรุปในภาพรวมพบว่า ครัวเรือนเกษตรกรที่มีหนี้สินและที่ไม่มีหนี้สิน มีรายจ่ายต่ำสุด 72,500 บาท รายจ่ายสูงสุด 459,200 บาท รายจ่ายเฉลี่ย 178,722 บาท/ปี/ครัวเรือน

ตอนที่ 2 การจัดการการเงินของครัวเรือนเกษตรกรบ้านเนินยาง

2.1 การวางแผนการเงินของครัวเรือนเกษตรกร

การศึกษาการวางแผนการเงินของครัวเรือนเกษตรกรบ้านเนินยาง ประกอบด้วย ข้อมูลผู้จัดการหลักของครัวเรือน การวางแผนแบ่งสัดส่วนรายได้ การวางแผนการเงินร่วมกับสมาชิกในครัวเรือน การบันทึกแผนการใช้จ่ายการเงินของครัวเรือน การวางแผนการออมเงิน การวางแผนเก็บเงินส่วนหนึ่งไว้ใช้จ่ายยามฉุกเฉิน ข้อมูลต่างๆมีผลการศึกษาดังตารางที่ 4.6

ตารางที่ 4.6 การวางแผนทางการเงินของครัวเรือนเกษตรกร

รายการ	การมีหนี้สิน				รวม	
	มี (n = 20)		ไม่มี (n = 20)		(n = 40)	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ผู้จัดการหลักของครัวเรือน						
พ่อบ้าน	0	0	2	10.0	2	5.0
แม่บ้าน	11	55.0	10	50.0	21	52.5
พ่อ-แม่และสมาชิกร่วมกัน	9	45.0	8	40.0	17	42.5
การวางแผนแบ่งสัดส่วนรายได้						
มี	17	85.0	20	100.0	37	92.5
ไม่มี	3	15.0	0	0	3	7.5
การวางแผนร่วมกับสมาชิกในครอบครัว						
มี	20	100.0	18	90.0	38	95.0
ไม่มี	0	0	2	10.0	2	5.0

ตารางที่ 4.6 (ต่อ)

รายการ	การมีหนี้สิน				รวม	
	มี (n = 20)		ไม่มี (n = 20)		(n = 40)	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
การบันทึกแผนการใช้จ่ายเงิน						
มี	5	25.0	6	30.0	11	27.5
ไม่มี	15	75.0	14	70.0	29	72.5
การออมเงิน						
มี	20	100.0	20	100.0	40	100.0
ไม่มี	0	0	0	0	0	0
การเก็บเงินไว้ใช้จ่ายยามฉุกเฉิน						
มี	20	100.0	20	100.0	40	100.0
ไม่มี	0	0	0	0	0	0

จากตารางที่ 4.6 การวางแผนการเงินของครัวเรือนเกษตรกรบ้านเนินยาง เป็นดังนี้ **ผู้จัดการหลักของครัวเรือน** การศึกษาการจัดการหลักของครัวเรือนเกษตรกรที่มีหนี้สินและครัวเรือนเกษตรกรที่ไม่มีหนี้สิน พบว่าครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 52.5 มอบหมายให้แม่บ้านเป็นผู้จัดการหลักของครัวเรือน รองลงมาร้อยละ 42.5 พ่อบ้าน-แม่บ้าน และสมาชิกร่วมกันเป็นผู้จัดการการเงินของครัวเรือน

การวางแผนแบ่งสัดส่วนรายได้ เมื่อพิจารณาครัวเรือนเกษตรกรที่มีหนี้สินและครัวเรือนเกษตรกรที่ไม่มีหนี้สินพบว่าครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่มีการแบ่งสัดส่วนรายได้ เป็นค่าใช้จ่ายต่างๆ

การวางแผนร่วมกับสมาชิกในครัวเรือน การวางแผนร่วมกันกับสมาชิกในครัวเรือน เรื่องการใช้จ่ายด้านต่างๆ และเรื่องการหารายได้ การศึกษาพบว่าครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ มีการวางแผนร่วมกันกับสมาชิกในครัวเรือน

การบันทึกแผนการใช้จ่ายเงิน แผนการใช้จ่ายการเงินของครัวเรือนเกษตรกรด้านต่างๆ เช่น แผนการใช้จ่ายด้านการลงทุนการเกษตร แผนการใช้จ่ายเรื่องชำระหนี้ แผนการใช้จ่ายเรื่องค่าอาหาร ค่าโทรศัพท์ ค่าน้ำมันรถ และอื่นๆ การศึกษาการบันทึกแผนการใช้จ่ายเงิน พบว่าครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีการบันทึกแผนการใช้จ่ายการเงินของครัวเรือน มีเพียงครัวเรือนเกษตรกรร้อยละ 27.5 ของครัวเรือนทั้งหมดมีการบันทึกแผนการใช้จ่ายการเงินของครัวเรือน

การวางแผนการออมเงิน การศึกษาการออมเงินไว้ใช้จ่ายในครัวเรือน หรือเพื่อการลงทุน พบว่าครัวเรือนเกษตรกรมีการออมเงินในรูปของเงินฝากธนาคาร ซื้อหุ้นกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ หรือซื้อทรัพย์สิน จากการศึกษาการวางแผนการออมเงินของครัวเรือนเกษตรกร พบว่าครัวเรือนเกษตรกรบ้านเนินยาง มีการวางแผนการออมเงินทุกครัวเรือน ทั้งครัวเรือนเกษตรกรที่มีหนี้สินและครัวเรือนเกษตรกรที่ไม่มีหนี้สิน

การวางแผนเก็บเงินส่วนหนึ่งไว้ใช้จ่ายยามฉุกเฉิน พบว่าครัวเรือนเกษตรกรบ้านเนินยาง มีการเก็บเงินส่วนหนึ่งไว้ใช้จ่ายยามฉุกเฉินทุกครัวเรือน ทั้งครัวเรือนเกษตรกรที่มีหนี้สินและครัวเรือนเกษตรกรที่ไม่มีหนี้สิน

2.2 การดำเนินการตามแผนการเงินของครัวเรือนเกษตรกร

การศึกษาการดำเนินการตามแผนการเงินของครัวเรือนเกษตรกร พบข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการตามแผนการเงินของครัวเรือนเกษตรกร ประกอบด้วย ข้อมูลการใช้จ่ายเงินภายในวงเงินที่กำหนดไว้ การแบ่งวงเงินให้สมาชิกในครัวเรือนร่วมกันรับผิดชอบ การหารายได้ตามเป้าหมาย ข้อมูลต่างๆมีผลการศึกษาดัง ตารางที่ 4.7

ตารางที่ 4.7 การดำเนินการตามแผนทางการเงินของครัวเรือนเกษตรกร

รายการ	การมีหนี้สิน				รวม	
	มี (n = 20)		ไม่มี (n = 20)		(n = 40)	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
การใช้จ่ายเงินภายในวงเงินที่กำหนด						
ทำได้ตามแผน	0	0	7	35.0	7	17.5
ทำได้บางส่วน	17	85.0	13	65.0	30	75.0
ไม่เป็นตามแผน	3	15.0	0	0	3	7.5
การแบ่งวงเงิน ให้สมาชิกร่วมรับผิดชอบ						
มี	13	65.0	11	55.0	24	60.0
ไม่มี	7	35.0	9	45.0	16	40.0
การหารายได้ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้						
ทำได้ตามแผน	0	0	4	20.0	4	10.0
ทำตามแผนได้บางส่วน	16	80.0	16	80.0	32	80.0
ไม่เป็นไปตามแผน	4	20.0	0	0	4	10.0

จากตารางที่ 4.7 ข้อมูลการดำเนินการตามแผนทางการเงินของครัวเรือนเกษตรกรบ้านเนินยาง เป็นดังนี้

การใช้จ่ายเงินภายในวงเงินที่กำหนด พบว่าโดยภาพรวมครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 75.0 ดำเนินการตามแผนการใช้จ่ายเงินภายในวงเงินที่กำหนดได้บางส่วน รองลงมาร้อยละ 17.5 ดำเนินการตามแผนการใช้จ่ายการเงินภายในวงเงินได้ตามแผนที่กำหนด และร้อยละ 7.5

ดำเนินการตามแผนการใช้จ่ายการเงินไม่เป็นไปตามแผนการใช้จ่ายเงินที่กำหนด

การแบ่งจำนวนเงินให้สมาชิกในครัวเรือนร่วมรับผิดชอบ ครัวเรือนเกษตรกรมีการวางแผนแบ่งการใช้จ่ายการเงิน พบว่าในภาพรวมครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 60.0 มีการแบ่งจำนวนเงินการใช้จ่ายด้านต่างๆให้สมาชิกในครัวเรือนช่วยกันรับผิดชอบ ร้อยละ 40.0 ไม่มีการแบ่งจำนวนเงินการใช้จ่ายด้านต่างๆให้สมาชิกในครัวเรือนช่วยกันรับผิดชอบ

การหารายได้ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ พบว่าในภาพรวมครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 80.0 มีความสามารถในการหารายได้ตามเป้าหมายได้บางส่วน ครัวเรือนเกษตรกรร้อยละ 10.0 มีความสามารถในการหารายได้เป็นไปตามเป้าหมาย และครัวเรือนเกษตรกรร้อยละ 10.0 เช่นกันมีความสามารถในการหารายได้ไม่เป็นไปตามเป้าหมายการใช้จ่ายเงิน

2.3 การควบคุมการใช้จ่ายของครัวเรือนเกษตรกร

การศึกษาค้นคว้าการควบคุมการใช้จ่ายเงินของครัวเรือนเกษตรกรบ้านเนินยาง พบข้อมูลเกี่ยวกับการควบคุมการใช้จ่ายทางการเงินของครัวเรือนเกษตรกร ประกอบด้วย การจดบันทึกรายได้ จำนวนการจดบันทึกรายได้ การจดบันทึกรายจ่าย จำนวนการจดบันทึกรายจ่าย การควบคุมการใช้จ่ายเงิน การตรวจสอบและเปรียบเทียบรายรับ-รายจ่าย มีเงินเหลือเพื่อการออมเงินแต่ละเดือน การปรับปรุงการใช้จ่ายการเงินของครัวเรือน ข้อมูลต่างๆ มีผลการศึกษาดัง ตารางที่ 4.8

ตารางที่ 4.8 การควบคุมการใช้จ่ายเงินของครัวเรือนเกษตรกร

รายการ	การมีหนี้สิน				รวม	
	มี (n = 20)		ไม่มี (n = 20)		(n = 40)	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
การจดบันทึกรายได้						
มี	20	100.0	20	100.0	40	100.0
ไม่มี	0	0	0	0	0	0

ตารางที่ 4.8 (ต่อ)

รายการ	การมีหนี้สิน				รวม	
	มี (n = 20)		ไม่มี (n = 20)		(n = 40)	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
จำนวนการจดบันทึกรายได้						
จดทุกครั้ง	2	10.0	3	15.0	5	12.5
จดเป็นบางครั้ง	18	90.0	17	85.0	35	87.5
การจดบันทึกรายจ่าย						
มี	20	100.0	20	100.0	40	100.0
ไม่มี	0	0	0	0	0	0
จำนวนการจดบันทึกรายจ่าย						
จดทุกครั้ง	0	0	0	0	0	0
จดเป็นบางครั้ง	20	100.0	20	100.0	40	100.0
การควบคุมการใช้จ่ายการเงิน						
มี	17	85.0	19	95.0	36	90.0
ไม่มี	3	15.0	1	5.0	4	10.0
การเปรียบเทียบรายรับ-รายจ่าย						
มี	20	100.0	20	100.0	40	100.0
ไม่มี	0	0	0	0	0	0
การออมเงินแต่ละเดือน						
มีทุกเดือน	0	0	2	10.0	2	5.0
มีบางเดือน	20	100.0	18	90.0	38	95.0
การปรับปรุงการใช้จ่ายการเงิน						
มี	20	100.0	20	100.0	40	100.0
ไม่มี	0	0	0	0	0	0

จากตารางที่ 4.8 ข้อมูลการควบคุมการใช้จ่ายของครัวเรือนเกษตรกรบ้านเนินยาง เป็นดังนี้

การจดบันทึกรายได้ การจดบันทึกรายได้ของครัวเรือนเกษตรกรบ้านเนินยาง ทั้ง ครัวเรือนเกษตรกรที่มีหนี้สิน และที่ไม่มีหนี้สิน พบว่าครัวเรือนเกษตรกรทั้ง 2 กลุ่มมีการจดบันทึก รายได้

จำนวนการจดบันทึกรายได้ พบว่าครัวเรือนส่วนใหญ่ มีการจดบันทึกรายได้เป็นบางครั้งที่มีรายได้ และรองลงมาครัวเรือนเกษตรกรร้อยละ 12.5 มีการจดบันทึกการเงินทุกครั้งที่มีรายได้

การจดบันทึกรายจ่าย การจดบันทึกรายจ่ายของครัวเรือนเกษตรกร ส่วนใหญ่มีการจดบันทึกรายจ่ายทางการเงิน ทั้งครัวเรือนเกษตรกรที่มีหนี้สินและที่ไม่มีหนี้สิน

จำนวนการจดบันทึกรายจ่าย พบว่าครัวเรือนเกษตรกรที่มีหนี้สินและที่ไม่มีหนี้สิน ส่วนใหญ่มีการจดบันทึกรายจ่ายเป็นบางครั้งเมื่อมีรายจ่าย

การควบคุมการใช้จ่ายเงิน พบว่าครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ มีการวางแผนการควบคุมการใช้จ่ายการเงินด้านต่างๆให้เป็นไปตามแผน

การเปรียบเทียบรายรับ-รายจ่าย การศึกษาการควบคุมแผนการใช้จ่ายการเงิน โดยการวางแผนเปรียบเทียบและตรวจสอบ รายรับและรายจ่ายการเงินในแต่ละเดือนของครัวเรือนเกษตรกร พบว่าครัวเรือนเกษตรกรที่มีหนี้สินและที่ไม่มีหนี้สินทุกครัวเรือน มีการวางแผนการเปรียบเทียบและตรวจสอบรายรับ-รายจ่ายการเงินของครัวเรือนในแต่ละเดือน

การออมในแต่ละเดือน การศึกษาการออมเงินพบว่าครัวเรือนเกษตรกรมีการวางแผนการออมเงินในแต่ละเดือน โดยครัวเรือนเกษตรกรที่มีหนี้สินและที่ไม่มีหนี้สิน ส่วนใหญ่มีเงินเหลือเพื่อการออมเป็นบางเดือน และครัวเรือนส่วนน้อยมีการออมเงินทุกเดือน

การปรับปรุงการใช้จ่ายเงิน การศึกษาการปรับปรุงการใช้จ่ายการเงินของครัวเรือนเกษตรกร พบว่าครัวเรือนเกษตรกรมีการวางแผนปรับปรุง แก้ไขการใช้จ่ายการเงินในครัวเรือนทุกครัวเรือน ทั้งครัวเรือนที่มีหนี้สินและที่ไม่มีหนี้สิน

ตอนที่ 3 การจัดการหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรบ้านเนินยาง

3.1 การจัดการหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร การศึกษาการจัดการหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรบ้านเนินยาง ได้ศึกษาเฉพาะครัวเรือนที่มีหนี้สิน โดยศึกษาเกี่ยวกับ จำนวนหนี้สิน ลักษณะหนี้สิน วัตถุประสงค์การก่อหนี้สิน แหล่งหนี้สิน การชำระหนี้สิน มีผลการศึกษาดังตารางที่ 4.9

ตารางที่ 4.9 การจัดการหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร

รายการ	การมีหนี้สิน (n = 20)		
	จำนวน	ร้อยละ	เฉลี่ย
จำนวนหนี้สินครัวเรือนเกษตรกร (บาท/ครัวเรือน)			
20,000-60,000	3	15.0	50,000
60,001-100,000	4	20.0	87,500
100,001-200,000	5	25.0	132,400
200,000 ขึ้นไป	8	40.0	413,750
หนี้สินต่ำสุด 20,000 บาท สูงสุด 600,000 บาท เฉลี่ย 223,600 บาท/ครัวเรือน			
ลักษณะหนี้สิน			
หนี้ผูกพันต่อเนื่อง	15	75.0	
หนี้เฉพาะปี 2556	5	25.0	
วัตถุประสงค์การก่อหนี้สิน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)			
เพื่อใช้จ่ายลงทุนการเกษตร	2	10.0	20,000
เพื่อใช้หนี้ผูกพัน	16	80.0	222,000
เพื่อการศึกษาบุตร	5	25.0	72,000
เพื่อใช้จ่ายในครัวเรือน	3	15.0	26,666
แหล่งหนี้สิน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)			
สหกรณ์การเกษตร	10	50.0	
กองทุนหมู่บ้าน	12	60.0	
กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์	10	50.0	
บริษัทรถยนต์	3	15.0	
การชำระหนี้			
ชำระหนี้ได้ตามกำหนด	11	55.0	
ชำระหนี้ได้บางส่วน	9	45.0	

จากตารางที่ 4.9 การจัดการหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรบ้านเนินยาง เป็นดังนี้
จำนวนหนี้สิน จากการศึกษาศักยภาพครัวเรือนเกษตรกรมีหนี้สิน พบว่าครัวเรือนเกษตรกร ร้อยละ 40.0 มีจำนวนหนี้สินมากที่สุด โดยมีจำนวนหนี้สินตั้งแต่ 200,000 บาท/ครัวเรือน ขึ้นไป

สรุปโดยภาพรวมพบว่าครัวเรือนเกษตรกรมีหนี้สินต่ำสุด 20,000 บาท/ ครัวเรือน
หนี้สินสูงสุด 600,000 บาท/ครัวเรือน หนี้สินเฉลี่ย 223,600 บาท/ครัวเรือน

ลักษณะหนี้สิน พบว่าครัวเรือนเกษตรกรมีหนี้สินบ้านเนินยาง ส่วนใหญ่ร้อยละ
75.0 มีหนี้สินลักษณะผูกพันต่อเนื่อง และครัวเรือนร้อยละ 25.0 มีหนี้สินลักษณะเฉพาะปี

วัตถุประสงค์การก่อหนี้ พบว่าครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 80.0 มีวัตถุประสงค์
ก่อหนี้สินเพื่อการใช้หนี้ผูกพันต่อเนื่อง โดยเฉลี่ยประมาณ 222,000 บาท/ครัวเรือน/ปี

แหล่งหนี้สิน พบว่าครัวเรือนเกษตรกรมีแหล่งหนี้สินจำนวน 4 แห่ง ประกอบด้วย
1) สหกรณ์การเกษตรอำเภอเมืองตราดจำกัด 2) กองทุนหมู่บ้านเนินยาง 3) กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์
4) บริษัทรถยนต์

การชำระหนี้สิน พบว่าครัวเรือนเกษตรกรร้อยละ 55.0 ชำระหนี้สินได้ตามกำหนด
และร้อยละ 45.0 สามารถชำระหนี้สินได้บางส่วน

ตอนที่ 4 ปัญหาหนี้สินและแนวทางแก้ไขปัญหาหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรบ้านเนินยาง

4.1 ปัญหาหนี้สิน จากการศึกษากลุ่มครัวเรือนเกษตรกรที่มีหนี้สิน พบว่าปัญหาหนี้สิน
ครัวเรือนเกษตรกรเกิดจากปัจจัยต่างๆโดยจำแนกเป็น 2 ปัจจัยหลัก ได้แก่ ปัจจัยภายใน และปัจจัย
ภายนอก จากประเด็นปัญหาหนี้สินดังกล่าว ได้นำมาจัดการสนทนากลุ่มตัวแทนครัวเรือนเกษตรกร
ที่มีหนี้สินจำนวน 5 ราย ตัวแทนครัวเรือนเกษตรกรที่ไม่มีหนี้สินจำนวน 3 ราย ผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ
จำนวน 3 รายและผู้ศึกษา เพื่อร่วมกันหาแนวทางแก้ไขปัญหาหนี้สินครัวเรือนเกษตรกรบ้านเนินยาง
สรุปได้ดังตารางที่ 4.10

ตารางที่ 4.10 ปัญหาหนี้สินและแนวทางการแก้ไขปัญหาหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร

ปัญหาหนี้สิน	แนวทางแก้ไขปัญหาหนี้สิน
ปัจจัยภายใน	ปัจจัยภายใน
1. ปัจจัยส่วนบุคคล	1. ปัจจัยส่วนบุคคล
1.1 ขาดความขยันหมั่นเพียร	1.1 การประกอบอาชีพเสริม
1.2 ขาดเงินลงทุนทางการเกษตร	1.1.1 ช่างตัดผมชาย
1.3 ความต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิต	1.1.2 การปลูกดอกกะหล่ำเพื่อขายสดหรือปลูกเพื่อร้อยพวงมาลัยขาย
1.4 ที่ดินทำการเกษตรมีจำนวนน้อย	1.1.3 การเลี้ยงหมูหลุม การเลี้ยงไก่ การเลี้ยงปลาในสวนยางพารา
1.5 ค่าใช้จ่ายในการศึกษาบุตร	1.1.4 การรับจ้างงานทั่วไป เช่น งานรับจ้างทำการเกษตร งานก่อสร้างบ้านหรือซ่อมแซมบ้าน
	1.2 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ศึกษาดูงานชุมชนภายนอก
	1.2.1 ศึกษาการพัฒนาและการประกอบอาชีพเสริม
	1.2.2 เรียนรู้การจัดการการเงิน การจัดการหนี้สิน
	1.2.3 ศึกษาเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจแบบพอเพียง
	1.3 ลดการจัดงานสังคมหรือจัดอย่างประหยัด
	1.3.1 จัดงานบุญ งานกุศล งานพิธีต่างๆอย่างประหยัด
	1.4 หยุดเล่นการพนันทุกชนิด
	1.4.1 เปลี่ยนพฤติกรรมการเล่นการพนันทุกชนิด

ตารางที่ 4.10 (ต่อ)

ปัญหาหนี้สิน	แนวทางแก้ไขปัญหาหนี้สิน
ปัจจัยภายใน	ปัจจัยภายใน
2. ปัจจัยด้านการจัดการ	2. ปัจจัยด้านการจัดการ
2.1 การวางแผนการจัดการการเงินยังไม่ดีพอ	2.1 ลดรายจ่าย-เพิ่มรายได้
2.2 การวางแผนการประกอบอาชีพยังไม่ดีพอ	2.1.1 การทำบัญชีครัวเรือนบันทึกรายรับ-รายจ่าย
	2.1.2 เปรียบเทียบ รายได้และรายจ่ายในแต่ละเดือน
	2.1.3 ปรับปรุงแก้ไข การใช้จ่ายการเงินในครัวเรือน
	2.2 ควบคุมการใช้จ่ายการเงิน
	2.2.1 การแบ่งการใช้จ่ายให้สมาชิกช่วยกันรับผิดชอบ
	2.2.2 การออมเงินส่วนหนึ่งไว้ใช้จ่ายยามฉุกเฉิน
	2.3 การรวมกลุ่มครัวเรือนเกษตรกร
	2.3.1 รวมกลุ่มการซื้อปัจจัยการผลิต
	2.3.2 การรวมกลุ่มขายผลผลิตยางพารา
	2.3.3 การรวมกลุ่มซื้อหรือผลิตของใช้ในครัวเรือน เช่น ก๊าซหุงต้ม ข้าวสาร น้ำยาล้างจาน สบู่ ยาสระผม
ปัจจัยภายนอก	ปัจจัยภายนอก
3. ปัญหาจากการผลิตทางการเกษตร เช่น ภัยธรรมชาติ ผลผลิตลดลง	3. เพิ่มผลผลิตทางการเกษตร
	3.1 ใ้ปุ๋ยอินทรีย์และปุ๋ยเคมีสลับกัน เพื่อเพิ่มความสมบูรณ์ของดิน양และรักษาสภาพดิน
	3.2 การแปรรูปยางพาราให้มีคุณภาพ

ตารางที่ 4.10 (ต่อ)

ปัญหาหนี้สิน	แนวทางแก้ไขปัญหาหนี้สิน
ปัจจัยภายนอก	ปัจจัยภายนอก
	4. ผู้นำชุมชนคอยช่วยเหลือ
	4.1 รักษาฤดูระเบียบ และควบคุมดูแลไม่ให้มีการเล่นการพนันในหมู่บ้าน
	4.2 ช่วยเหลือและสนับสนุนการรวมกลุ่ม และกิจกรรมต่างๆ

จากตารางที่ 4.10 ปัญหาหนี้สินครัวเรือนเกษตรกรบ้านเนินยาง พบว่าเกิดจากปัจจัยหลัก 2 ปัจจัยหลัก ได้แก่ ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก สามารถอธิบายพอสรุปได้ ดังนี้

4.1.1 ปัจจัยภายใน ประกอบด้วย ปัจจัยด้านบุคคล ปัจจัยด้านการจัดการ ดังนี้

1) ปัจจัยด้านบุคคล ประกอบด้วย

(1) ขาดความขยันหมั่นเพียร ครัวเรือนเกษตรกรที่มีปัญหาหลักขณะนี้ เป็นครัวเรือนส่วนน้อย เกิดจากปัจจัยทางด้านนิสัยหรือพฤติกรรมของบุคคลและสมาชิกในครัวเรือน เป็นสาเหตุสำคัญ เช่น ความเกียจคร้าน ความท้อถอยต่ออุปสรรค การเข้าสู่วังวนของอบายมุข สร้างหนี้สินผูกพันต่อเนื่องอย่างไม่มีที่สิ้นสุด เป็นต้น

(2) ขาดเงินลงทุนทางการเกษตร ครัวเรือนเกษตรกรที่มีหนี้สินส่วนใหญ่ มีปัญหาหลักขณะนี้ พบว่าปัญหาเกิดจากปัจจัยทางเศรษฐกิจ การแปรรูปผลผลิตไม่ได้มาตรฐานทำให้ขายผลผลิตได้ราคาต่ำ ปัจจัยการผลิตที่เป็นปัจจัยสำคัญ เช่น ปุ๋ย สารป้องกันและกำจัดวัชพืช อุปกรณ์ในการแปรรูปผลผลิตขาดการบำรุงรักษาแพง การถูกพ่อค้าคนกลางรับซื้อผลผลิตทางการเกษตรในราคาต่ำ ทำให้รายได้ที่ได้รับในแต่ละเดือนไม่เพียงพอจากรายจ่าย เพื่อการลงทุนและด้านอื่นๆ

(3) ความต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิต ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ มีปัญหาหลักขณะนี้ พบว่าปัญหาครัวเรือนเกษตรกรลักษณะนี้เริ่มต้นจากรัฐมีนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศ ด้วยการกระตุ้นให้ภาคประชาชน โดยเฉพาะในภาคครัวเรือนชนบทเร่งการใช้จ่ายอุปโภคบริโภคของครัวเรือนให้เพิ่มสูงขึ้น เพื่อส่งผลให้เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศเติบโตตาม เกษตรกรส่วนใหญ่จึงถูกครอบงำด้วยกระแสบริโภคนิยม เมื่อรัฐกระจายงบประมาณลงไปในชนบทผ่านกองทุนต่างๆ เพื่ออำนวยความสะดวกต่อการกู้ยืม ครัวเรือนเกษตรกรก็หันมากู้ยืมเงินจากกองทุนเหล่านี้ไปใช้ในการลงทุนการเกษตร และซื้อสิ่งอำนวยความสะดวกในการประกอบอาชีพ และซื้อสิ่งฟุ่มเฟือยต่างๆ เช่น โทรทัศน์ โทรศัพท์มือถือ รถจักรยานยนต์ รถยนต์ จนเกิดปัญหาหนี้สิน

(4) ที่ดินทำการเกษตรที่เป็นของตนเองมีน้อย พบว่าครัวเรือนเกษตรกรที่มีปัญหาหลักขณะนี้ เป็นกลุ่มครัวเรือนที่มีพื้นที่ดินทำการเกษตรครัวเรือนละไม่เกิน 10 ไร่ ซึ่งเป็นปริมาณที่น้อยมากเมื่อเทียบกับปริมาณสมาชิกในครัวเรือน เป็นสาเหตุให้ต้องแสวงหาพื้นที่ดินทำการเกษตรด้วยการกู้เงินเพื่อซื้อที่ดิน ทำให้เกษตรกรต้องเป็นหนี้สินผูกพันต่อเนื่องข้ามปีตลอดมา ถึงกำหนดใช้คืนไม่มีเงินหรือมีแต่ไม่เพียงพอ เกษตรกรก็ทำการหมุนหนี้ด้วยการกู้แห่งหนึ่งไปใช้อีกแห่งหนึ่งแล้วกลับมาใช้คืน โดยการยอมเสียดอกเบี้ยราคาแพง เพื่อรักษาประวัติทางการเงินไม่ให้เสีย เรียกว่า “การหมุนหนี้”

(5) การมีหนี้สินเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการศึกษาบุตร ครัวเรือนเกษตรกรที่มีปัญหาหลักขณะนี้ เป็นครัวเรือนที่มีสมาชิกในครัวเรือนกำลังศึกษา ส่วนใหญ่กำลังศึกษาในระดับปริญญาตรี เป็นครัวเรือนระดับปานกลางที่เห็นการศึกษาเป็นสิ่งสำคัญต่อการดำเนินชีวิต ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทำให้ราคาผลผลิตตกต่ำตามไปด้วย รายได้จากการประกอบอาชีพ มีรายได้น้อยลง ค่าใช้จ่ายด้านต่างๆเพิ่มขึ้นรวมถึงด้านการศึกษา

2) ปัจจัยด้านการจัดการ ประกอบด้วย

(1) การวางแผนการจัดการการเงินยังไม่ดีพอ ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่มีปัญหาหลักขณะนี้ ประกอบด้วย การใช้จ่ายเงินอย่างฟุ่มเฟือย ใช้จ่ายคิดวัตถุประสงค์ ขาดการออมเงิน

(2) การวางแผนการประกอบอาชีพยังไม่ดีพอ ส่วนใหญ่มีปัญหาและข้อจำกัดเรื่องคุณภาพและขนาดของที่ดินทำการเกษตร เรื่องความรู้ การพัฒนา ปรับปรุง วางแผน การประกอบอาชีพที่เหมาะสม และความมานะอดทนต่องานหนัก ใช้เวลาว่างหลังจากการประกอบอาชีพหลักไปในการเที่ยว การช่วยเหลืองานสังคม

4.1.2 ปัจจัยภายนอก ได้แก่ ปัจจัยที่ไม่สามารถควบคุมได้ ดังนี้

ปัจจัยด้านการผลิต ปัญหาจากการผลิตทางการเกษตร ได้แก่ การเกิดภัยธรรมชาติ ผลผลิตลดลง ราคาผลผลิตตกต่ำ ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่มีปัญหาหลักขณะนี้ จากการศึกษาพบว่าทำการเกษตรในพื้นที่ โดยเฉพาะการปลูกยางพารา เกษตรกรอาศัยทรัพยากรธรรมชาติเป็นปัจจัยสำคัญ เช่น ทรัพยากรดิน น้ำ อากาศ หากปีใดธรรมชาติเอื้ออำนวย มีฝนตามปกติตรงตามฤดูกาล พื้นที่ดินอุดมสมบูรณ์ เกษตรกรสามารถเก็บเกี่ยวผลผลิต ทำรายได้ตามเป้าหมาย แต่ถ้าปีใดเกิดภัยธรรมชาติ เช่น ฝนแล้งเป็นเวลานานทำให้พื้นดินแห้งส่งผลกระทบต่อสวนยางพาราทำให้ผลผลิตลดลง ฝนตกมากเกินไปทำให้ต้นยางพาราเป็นโรคผลผลิตลดลง หรือฝนตกเป็นเวลานานต่อเนื่องเกษตรกรไม่สามารถกรีดยางได้ และปัจจัยด้านเศรษฐกิจ โลกตกต่ำทำให้ราคาผลผลิตตกต่ำตามไปด้วย ซึ่งเหตุการณ์ต่างส่งผลกระทบต่อเป้าหมายของรายได้ที่ครัวเรือนเกษตรกรจะได้รับในแต่ละเดือน

4.2 แนวทางการแก้ไขปัญหานี้สินของครัวเรือนเกษตรกรบ้านเนินยาง

ผลการศึกษาปัญหานี้สินครัวเรือนเกษตรกรบ้านเนินยาง พบว่าปัญหานี้สินครัวเรือนเกษตรกรเกิดจากปัจจัยหลัก 2 ปัจจัยได้แก่ “ปัจจัยภายใน” ประกอบด้วย ปัจจัยด้านบุคคล ปัจจัยด้านการจัดการ และ“ปัจจัยภายนอก” ได้แก่ ปัญหาจากการผลิตทางการเกษตร ในประเด็นดังกล่าวจากการสนทนากลุ่ม พบแนวทางการแก้ไขปัญหานี้สินครัวเรือน สามารถสรุปแต่ละปัจจัยหลักตามตารางที่ 4.10 ดังนี้

4.2.1 ปัจจัยภายใน แนวทางการแก้ไขปัญหานี้สินของครัวเรือนเกษตรกรที่เกิดจากปัจจัยภายใน ประกอบด้วย ปัจจัยด้านบุคคล และปัจจัยด้านการจัดการ ดังนี้

1) ปัจจัยด้านบุคคล ประกอบด้วย

(1) *การประกอบอาชีพเสริม* พบว่าครัวเรือนเกษตรกรที่มีหนี้สินขาดความขยันหมั่นเพียร ขาดเงินลงทุนการเกษตร มีความต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิต มีพื้นที่ทำการเกษตรน้อย มีค่าใช้จ่ายในการศึกษาบุตร แนวทางการแก้ไขปัญหานี้สินโดยการประกอบอาชีพเสริม เพื่อให้มีรายได้เพียงพอกับรายจ่าย แนวทางสำหรับอาชีพเสริม ประกอบด้วย

ก. *ช่างตัดผมชาย* อาชีพสำหรับสมาชิกในครัวเรือนที่ขาดความขยันหมั่นเพียรในอาชีพทางการเกษตรที่ต้องใช้แรงงานหนัก ทั้งชายและหญิงสามารถศึกษาเรียนรู้ และนำไปประกอบอาชีพเสริมหารายได้เลี้ยงครอบครัวได้

ข. *การปลูกมะลิ* เพื่อขายดอกสดหรือปลูกเพื่อร้อยพวงมาลัยขาย เป็นอาชีพเสริมสำหรับครัวเรือนเกษตรกรมีพื้นที่ทำการเกษตรน้อย โดยการใช้พื้นที่ดินให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่น บริเวณข้างบ้าน หรือแบ่งพื้นที่ส่วนหนึ่งเพื่อปลูกต้นมะลิ เป็นต้น

ค. *การเลี้ยงหมูหลุม การเลี้ยงไก่ การเลี้ยงปลา* ในสวนยางพารา เป็นอาชีพเสริมสำหรับครัวเรือนเกษตรกรที่มีพื้นที่ทำการเกษตรน้อยและใช้พื้นที่ดินให้เกิดประโยชน์สูงสุด การเลี้ยงหมูหลุม การเลี้ยงไก่ การเลี้ยงปลาในสวนยางพารา ได้ประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม

ง. *งานรับจ้างทั่วไป* เป็นอาชีพเสริมเหมาะสำหรับสมาชิกในครัวเรือนเกษตรกร ที่มีความต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิต มีค่าใช้จ่ายในการศึกษาบุตร ขาดเงินลงทุนการเกษตร โดยการรับจ้างทำงานทั่วไป เพื่อหารายได้เสริมมาใช้จ่ายในครัวเรือน ประกอบด้วย งานรับจ้างทำการเกษตร งานรับจ้างก่อสร้างบ้านหรือซ่อมแซมบ้าน เป็นต้น

(2) *การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ศึกษาดูงานชุมชนภายนอก* พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรที่มีหนี้สินส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาชั้นประถม การประกอบอาชีพส่วนใหญ่เป็นอาชีพที่สืบทอดมาจากพ่อแม่ แนวทางการแก้ปัญหาดังกล่าว ไม่ได้รับการปรับปรุงที่ดีขึ้น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ศึกษาดูงานภายนอกชุมชน ประกอบด้วย

ก. ศึกษาเรียนรู้แนวทางการพัฒนาอาชีพทางการเกษตรให้ดีขึ้นและเรียนรู้แนวทางการประกอบอาชีพเสริมทั้งในและนอกภาคการเกษตรที่สามารถเพิ่มรายได้ในครัวเรือนได้ดี

ข. ศึกษาเรียนรู้การจัดการการเงิน การจัดการหนี้สิน เพื่อนำความรู้มาใช้ในการบริหารจัดการการเงิน การจัดการหนี้สินในครัวเรือนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ค. ศึกษาเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจแบบพอเพียง เศรษฐกิจแบบพอเพียงเป็นปรัชญาที่ชี้ถึงการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับให้ดำเนินไปในทางสายกลาง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่ต้องมีระบบคุ้มกันในตัวที่ดีพอ

การศึกษาดูงาน ควรเลือกชุมชนหรือโครงการต่างๆ ที่ประสบความสำเร็จในการจัดการและแก้ปัญหาต่างๆ ได้ดี แนวทางการแก้ปัญหาโดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ศึกษาดูงาน เป็นแนวทางสำหรับครัวเรือนเกษตรกรที่ขาดความขยันหมั่นเพียรในการประกอบอาชีพทางการเกษตร มีความต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิต และมีพื้นที่ทำการเกษตรน้อย

(3) *ลดการจัดงานสังคมหรือจัดอย่างประหยัด* พบว่าครัวเรือนเกษตรกรในพื้นที่บ้านเนินยางทั้งครัวเรือนที่มีหนี้สินและที่ไม่มีหนี้สิน เป็นครัวเรือนที่มีวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันแบบพี่น้องคอยช่วยเหลือกันเกื้อกูลกัน พบปะพูดคุยในยามว่าง ช่วยเหลืองานบุญ งานกุศล งานวัด งานหมู่บ้าน การจัดงานบุญ งานกุศล งานพิธีต่างๆ มีการจัดกันอย่างใหญ่โต ฟุ่มเฟือย จากการศึกษาพบว่า การจัดงานอย่างประหยัดสามารถลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น หรือลดการช่วยเหลืองานบุญ งานกุศล งานวัด งานหมู่บ้านให้น้อยลง นำเวลาที่ใช้ไปกับงานสังคมไปเพิ่มการทำงานประกอบอาชีพ สร้างรายได้มาใช้จ่ายในครัวเรือนได้มากขึ้น แนวทางการแก้ปัญหาโดยลดการจัดงานสังคมหรือจัดอย่างประหยัด เป็นแนวทางสำหรับครัวเรือนเกษตรกรที่ขาดเงินลงทุนด้านการเกษตร มีพื้นที่ทำการเกษตรน้อย และครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายในการศึกษานูตร

(4) *หยุดเล่นการพนันทุกชนิด* จากการศึกษากับครัวเรือนเกษตรกรส่วนหนึ่งใช้เวลาว่างจากการประกอบอาชีพไปเล่นการพนัน หลายคนหลายครอบครัวต้องเป็นหนี้สิน โดยคิดว่าการเล่นการพนันมีโอกาสจะได้เงินมาใช้จ่ายในครัวเรือน คิดว่าเล่นเพื่อความสนุกสนานเพื่อพักผ่อนจากการทำงาน แต่พบว่าครัวเรือนที่เล่นการพนันมีหนี้สินทุกครัวเรือน ฉะนั้นแนวทางการแก้ปัญหาหนี้สินด้วยการเลิกเล่นการพนันทุกชนิด จึงเป็นแนวทางหนึ่งสำหรับการแก้ปัญหาของครัวเรือนเกษตรกรทุกกลุ่ม ทุกอาชีพ เช่น ครัวเรือนที่ขาดความขยันหมั่นเพียร ขาดเงินลงทุนการเกษตร มีความต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิต มีที่ดินทำการเกษตรจำนวนน้อย และมีค่าใช้จ่ายในการศึกษานูตร แนวทางการแก้ปัญหา ประกอบด้วย

ก. เปลี่ยนพฤติกรรมการเล่นการพนัน จากการรวมกลุ่มเล่นการพนัน เป็นการรวมกลุ่มประกอบอาชีพเสริมหรือพัฒนาอาชีพให้ดีขึ้น รวมกลุ่มเพื่อการท่องเที่ยวพักผ่อน ยามว่าง รวมกลุ่มเรียนรู้ศึกษาคุณงาน เป็นต้น

ข. การควบคุมกฎระเบียบของผู้นำหมู่บ้าน โดยการให้ผู้ใหญ่บ้าน ร่วมกับเจ้าหน้าที่บ้านเมือง รักษากฎหมายและสร้างกฎระเบียบมาควบคุมห้ามเล่นการพนันทุกชนิด ในหมู่บ้าน และรณรงค์ให้เกษตรกรทราบถึงผลกระทบของการเล่นการพนัน

2) ปัจจัยด้านการจัดการ ประกอบด้วย

(1) การลดรายจ่าย-เพิ่มรายได้ แนวทางการลดรายจ่าย-เพิ่มรายได้ เป็น แนวทางการแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มบุคคลที่มีปัญหาเกี่ยวกับการวางแผนการจัดการการเงินยังไม่ ดีพอ แนวทางปฏิบัติที่ดี สิ่งสำคัญคือครัวเรือนเกษตรกรต้องทราบว่าแต่ละวันหรือแต่ละเดือนมีรายได้ เท่าไร มีรายจ่ายเท่าไร มีรายได้เพียงพอกับรายจ่ายหรือไม่ แนวทางดังกล่าว ประกอบด้วย

ก. การทำบัญชีครัวเรือน เพื่อบันทึกรายรับ-รายจ่าย แต่ละวันหรือ แต่ละเดือนว่ามีรายได้เท่าไร มีรายจ่ายเท่าไร

ข. เปรียบเทียบรายรับและรายจ่าย เมื่อทราบข้อมูลรายรับ-รายจ่ายใน แต่ละวันหรือแต่ละเดือนแล้ว นำข้อมูลมาเปรียบเทียบว่ามีรายได้มากน้อยเพียงไร หักลบรายจ่ายประจำ แล้วมีเงินเหลือพอใช้หนี้และเหลือเพื่อการออมหรือไม่

ค. ปรับปรุง พัฒนา แก้ไขปัญหา การใช้จ่ายการเงินในครัวเรือน เมื่อ ทราบข้อมูลการเปรียบเทียบรายรับและรายจ่ายของครัวเรือน นำข้อมูลมาปรับปรุง พัฒนา แก้ไขปัญหา ต่างๆ ให้สามารถเพิ่มรายได้และลดรายจ่าย เพื่อการแก้ไขปัญหาหนี้สินให้ลดลง

ง. การเพิ่มรายได้ รายได้หลักของครัวเรือนเกษตรกรมาจากการทำ การเกษตรปลูกยางพารา ปัจจุบันเกิดปัญหาภาวะเศรษฐกิจโลก ทำให้ราคายางพาราตกต่ำลง แนวทาง เพิ่มรายได้ในครัวเรือนทำได้โดยลดแรงงานจ้าง หันมาเพิ่มการใช้แรงงานในครัวเรือนมากขึ้น และ การประกอบอาชีพเสริม การปลูกพืช หรือการเลี้ยงสัตว์ในสวนยางพารา งานรับจ้างทั่วไป หรือการ ประกอบอาชีพเสริมด้วยอาชีพค้าขาย แนวทางต่างๆสามารถเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือนได้

(2) การควบคุมการใช้จ่ายการเงิน พบว่า หนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร บ้านเนินยาง ส่วนใหญ่มีหนี้สินกับสถาบันการเงินในหมู่บ้าน เช่น กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ กองทุน หมู่บ้าน แนวทางการแก้ปัญหาหนี้สินโดยการควบคุมการใช้จ่ายการเงิน สามารถแก้ปัญหาของกลุ่ม ครัวเรือนที่มีปัญหาเกี่ยวกับการวางแผนการจัดการการเงินยังไม่ดีพอ โดยสามารถสรุปประเด็นนี้ ไว้ 2 ประเด็นหลัก ดังนี้

ก. การแบ่งการใช้จ่ายเงิน การแบ่งการใช้จ่ายเงินในครัวเรือนให้สมาชิกช่วยกันรับผิดชอบ เช่น ค่าใช้จ่ายเพื่อการลงทุนทางการเกษตร ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน เพื่อการศึกษาบุตร เพื่อควบคุมการใช้จ่ายการเงินด้านต่างๆให้เป็นไปตามเป้าหมาย โดยไม่ให้มีอุปสรรค

ข. การออมเงินส่วนหนึ่งไว้ใช้จ่ายยามฉุกเฉิน รายได้ของเกษตรกรส่วนใหญ่มาจากการทำการเกษตรปลูกยางพารา แต่มีบางช่วงเวลาที่เกษตรกรไม่สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตจากสวนยางพาราได้ เช่น ช่วงฤดูฝน หรือ ช่วงยางพาราแตกใบอ่อน ช่วงเวลาที่เกษตรกรมีรายได้ควรมีการเก็บออมเงินไว้ใช้จ่ายช่วงที่ไม่มีรายได้ หรือยามฉุกเฉิน เช่น ยามเจ็บป่วย หรือภัยธรรมชาติ เป็นต้น

(3) การรวมกลุ่มครัวเรือนเกษตรกร จากการศึกษาพบว่าครัวเรือนเกษตรกรบ้านเนินยางประสบความสำเร็จในการรวมกลุ่ม เช่น กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน แนวทางการแก้ปัญหาหนี้สิน โดยการรวมกลุ่มเกษตรกร เหมาะสำหรับครัวเรือนเกษตรกรที่มีการวางแผนการประกอบอาชีพยังไม่ดีพอ หรือกลุ่มบุคคลทั่วไป จากกิจกรรมการสนทนากลุ่มพบว่าครัวเรือนเกษตรกรควรใช้กลุ่มสถาบันการเงินต่างๆในหมู่บ้านให้เกิดประโยชน์ เช่น การรวมกลุ่มซื้อปัจจัยการผลิตทางการเกษตรราคาถูก การรวมกลุ่มขายผลผลิตทางการเกษตรให้ได้ราคาสูง การรวมกลุ่มซื้อของใช้ในครัวเรือนให้ได้ราคาต่ำกว่าท้องตลาด โดยมีรายละเอียดดังนี้

ก. การรวมกลุ่มเพื่อซื้อปัจจัยการผลิต ปัจจัยการผลิตทางการเกษตร เช่น ปุ๋ย สารป้องกันและกำจัดวัชพืช อุปกรณ์การเกษตรต่างๆ ปัจจุบันมีราคาแพง ส่งผลให้ต้นทุนทางการเกษตรสูงขึ้น ทำให้เกษตรกรมีรายจ่ายเพิ่มขึ้น การหาปัจจัยการผลิตทางการเกษตรราคาถูก โดยเกษตรกรรวมกลุ่มกันซื้อครั้งละมากๆ จะได้ราคาที่ถูกลง หรือการรวมกลุ่มทำปุ๋ยใช้เอง เช่น การผสมปุ๋ยเคมีใช้เอง การทำปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยอินทรีย์ที่ทำจากวัสดุในท้องถิ่นใช้เอง เกษตรกรสามารถลดค่าใช้จ่ายในส่วนนี้ได้

ข. การรวมกลุ่มขายผลผลิตยางพารา จากการศึกษาพบว่าอาชีพหลักของครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ทำการเกษตรปลูกยางพารา รายได้หลักของครัวเรือนมาจากการขายผลผลิตยางพารา ที่ผ่านมากเกษตรกรขายผลผลิตให้กับพ่อค้าคนกลางทำให้ได้ราคาต่ำ จากการสนทนากลุ่มได้เสนอแนวทางการรวมกลุ่มเพื่อขายผลผลิตยางพารา โดยการรวบรวมผลผลิตยางพาราครั้งละมากๆ แล้วติดต่อบริษัทมารับซื้อโดยตรง โดยการประมูลราคา หรือตกลงราคาขาย การรวมกลุ่มขายผลผลิตยางพาราสามารถต่อรองราคาได้ และได้ราคาดี เกษตรกรมีรายได้มากกว่าขายให้พ่อค้าคนกลาง

ค. การรวมกลุ่มซื้อหรือผลิตของใช้ในครัวเรือน พบว่าครัวเรือนเกษตรกรมีค่าใช้จ่ายประจำในครัวเรือนที่ต้องจ่าย เช่น ก๊าซหุงต้ม ข้าวสาร และอื่นๆ การรวมกลุ่มเกษตรกร

เพื่อซื้อของใช้ในครัวเรือนจากบริษัทโดยตรง โดยไม่ผ่านพ่อค้าคนกลางครั้งละมากๆ จะได้ราคาถูกกว่าซื้อจากท้องตลาด หรือจากพ่อค้าคนกลาง หรือการรวมกลุ่มผลิตของใช้ในครัวเรือนที่จำเป็น เช่น น้ำยาล้างจาน สบู่ ยาสระผม แนวทางที่กล่าวข้างต้นสามารถลดค่าใช้จ่ายประจำในครัวเรือนลงได้

4.2.2 ปัจจัยภายนอก ปัญหาหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรที่เกิดจากปัจจัยภายนอก มีแนวทางการแก้ไขปัญหาดังนี้

1) การเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร การประกอบอาชีพการเกษตรปลูกยางพารา ผลผลิตที่ผลิตได้ในแต่ละวัน ไม่ว่าจะเป็นในรูปของน้ำยาง หรือน้ำยางแปรรูปต่างมีผลต่อรายได้ของครัวเรือนเกษตรกร ถ้าผลผลิตมากรายได้จากการขายผลผลิตก็มากตามไปด้วย แต่หากผลผลิตที่ผลิตได้น้อยรายได้จากการขายก็น้อยตาม สาเหตุเกิดจากปัจจัยต่างๆ เช่น ความเสื่อมโทรมของพื้นที่และการแปรรูปยางพาราไม่มีคุณภาพ

(1) ลดความเสื่อมโทรมของพื้นที่ปลูกยางพารา ความเสื่อมโทรมอาจเกิดจากปัจจัยต่างๆ เช่น การใช้สารเคมีกำจัดวัชพืช ปุ๋ยเคมีอย่างไม่ถูกต้อง การชะล้างหน้าดินจากน้ำฝน ทำให้พื้นที่ดินเสื่อมโทรมขาดความอุดมสมบูรณ์ การแก้ไขเพื่อเพิ่มผลผลิตให้มากขึ้นทำได้โดยการใช้สารเคมีกำจัดวัชพืช ปุ๋ยเคมี ตามคำแนะนำแล้วเสริมด้วยการใช้ปุ๋ยอินทรีย์

(2) การแปรรูปยางพาราให้มีคุณภาพ การปลูกยางพาราเป็นอาชีพหลักของเกษตรกรบ้านเนินยาง ปัจจุบันเกษตรกรขายผลผลิตยางพาราได้ราคาต่ำ เนื่องจากการแปรรูปยางพาราเป็นยางแผ่นของเกษตรกรไม่ได้มาตรฐานกำหนด ประกอบกับสถานะเศรษฐกิจโลกตกต่ำทำให้เมื่อนำไปขายได้ราคาต่ำ เกษตรกรควรแปรรูปยางพาราเป็นยางแผ่นให้ได้มาตรฐานกำหนดจะขายได้ราคาสูง

2) ผู้นำชุมชนคอยช่วยเหลือ พบว่าแนวทางการแก้ไขปัญหามีปัญหาหนี้สินครัวเรือนเกษตรกร โดยให้ผู้นำหมู่บ้าน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งถือว่าเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีความใกล้ชิดครัวเรือนเกษตรกรมากที่สุด มีหน้าที่คอยช่วยเหลือครัวเรือนเกษตรกรและรักษา กฎ ระเบียบในหมู่บ้านดังนี้

(1) รักษาและควบคุมกฎระเบียบของกองทุนการเงินต่างๆ ในหมู่บ้านให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของกองทุนและวัตถุประสงค์ของการกู้ยืม และควบคุมดูแลครัวเรือนเกษตรกรไม่ให้มีการเล่นการพนันทุกชนิดในหมู่บ้าน

(2) ช่วยเหลือและสนับสนุนการรวมกลุ่มของเกษตรกรในเรื่องต่างๆ และกิจกรรมต่างๆ ในหมู่บ้าน เช่น การรวมกลุ่มประกอบอาชีพเสริม การรวมกลุ่มขายผลผลิต การรวมกลุ่มซื้อปัจจัยการผลิต การรวมกลุ่มซื้อของใช้ในครัวเรือน และกิจกรรมต่างๆ เป็นต้น

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษา การจัดการการเงินและหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรบ้านเนินยาง ตำบลห้วยแร่ อำเภอเมือง จังหวัดตราด เป็นการศึกษาสภาพพื้นฐานสังคมและเศรษฐกิจของครัวเรือนเกษตรกร การจัดการการเงินของครัวเรือนเกษตรกร การจัดการหนี้สินและปัญหาหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร และแนวทางแก้ไขปัญหาหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรบ้านเนินยาง การศึกษาครั้งนี้สามารถสรุปและนำเสนอผลการศึกษา ดังนี้

1. สรุปผลการศึกษา

1.1 สภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของครัวเรือนเกษตรกรบ้านเนินยาง

หัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรที่มีหนี้สินและไม่มีหนี้สิน พบว่า เป็นเพศชายและเพศหญิงในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน โดยเพศชายมากกว่าเพศหญิงคิดเป็นร้อยละ 57.5 อายุส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 41-50 ปี อายุเฉลี่ย 51.47 ปี การศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในระดับประถมศึกษา และมีสถานภาพสมรส อาชีพหลักปลูกยางพารา สมาชิกในครัวเรือนที่ทำการเกษตร เฉลี่ย 2.1 คน/ครัวเรือน สมาชิกในครัวเรือนที่มีรายได้เฉลี่ย 2.1 คน/ครัวเรือน สมาชิกในครัวเรือนที่ไม่มีรายได้ เช่น ผู้สูงอายุ เด็กนักเรียน นักศึกษา มีเฉลี่ย 1.7 คน/ครัวเรือน

ขนาดพื้นที่ทำการเกษตร โดยภาพรวมพบว่าครัวเรือนเกษตรกรมีจำนวนพื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 19.17 ไร่/ครัวเรือน ที่ดินส่วนใหญ่เป็นของตนเอง ครัวเรือนที่มีหนี้สินที่ดินติดจำนองไว้กับสถาบันการเงิน ครัวเรือนเกษตรกรเป็นสมาชิกสถาบันการเงินจำนวน 3 แห่ง ได้แก่ สหกรณ์การเกษตรอำเภอเมืองตราด จำกัด กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ และครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ เป็นสมาชิกสถาบันการเงินมากกว่า 1 แห่ง

รายได้ของครัวเรือนเกษตรกร พบว่าครัวเรือนเกษตรกรที่มีหนี้สินมีรายได้เฉลี่ย 208,433 บาท/ปี/ครัวเรือน ครัวเรือนเกษตรกรที่ไม่มีหนี้สินมีรายได้เฉลี่ย 272,594 บาท/ปี/ครัวเรือน เมื่อสรุปในภาพรวมพบว่า ครัวเรือนเกษตรกรทั้ง 2 กลุ่ม มีรายได้เฉลี่ย 240,513 บาท/ปี/ครัวเรือน

รายจ่ายของครัวเรือนเกษตรกร พบว่าครัวเรือนเกษตรกรที่มีหนี้สินมีรายจ่ายเฉลี่ย 201,566 บาท/ปี/ครัวเรือน ครัวเรือนเกษตรกรที่ไม่มีหนี้สินมีรายจ่ายเฉลี่ย 151,878 บาท/ปี/ครัวเรือน

โดยสรุปในภาพรวมพบว่า ครั้วเรือนเกษตรกรทั้ง 2 กลุ่ม มีรายจ่ายเฉลี่ย 178,722 บาท/ปี/ครั้วเรือน

1.2 การจัดการการเงินของครั้วเรือนเกษตรกรบ้านเนินยาง

1.2.1 การวางแผนการเงินของครั้วเรือนเกษตรกร พบว่าครั้วเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ แม่บ้านเป็นผู้จัดการหลัก มีการวางแผนแบ่งสัดส่วนรายได้และค่าใช้จ่ายต่างๆ ร่วมกับสมาชิกในครั้วเรือน ส่วนใหญ่ไม่มีการบันทึกแผนการใช้จ่ายการเงินของครั้วเรือน มีการวางแผนการออมเงิน และเก็บเงินส่วนหนึ่งไว้ใช้จ่ายยามฉุกเฉินทุกครั้วเรือน

1.2.2 การดำเนินการตามแผนการเงินของครั้วเรือนเกษตรกร พบว่าครั้วเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ดำเนินการตามแผนการใช้จ่ายเงินภายในวงเงินที่กำหนดได้บางส่วน มีการแบ่งจำนวนเงินให้สมาชิกในครั้วเรือนร่วมรับผิดชอบในการใช้จ่ายด้านต่างๆ และพบว่าส่วนใหญ่มีความสามารถในการหารายได้ตามเป้าหมายได้บางส่วน

1.2.3 การควบคุมการใช้จ่ายเงินของครั้วเรือนเกษตรกร พบว่าทั้งครั้วเรือนเกษตรกรที่มีหนี้สินและที่ไม่มีหนี้สิน มีการจดบันทึกรายได้และรายจ่ายเป็นบางครั้ง มีการวางแผนควบคุมการใช้จ่ายเงินด้านต่างๆ ให้เป็นไปตามแผน มีการเปรียบเทียบและตรวจสอบรายรับ-รายจ่าย มีเงินเหลือเพื่อการออมเป็นบางครั้ง มีการวางแผนควบคุมและปรับปรุงการใช้จ่ายการเงินทุกครั้วเรือน

1.3 การจัดการหนี้สินและปัญหาหนี้สินของครั้วเรือนเกษตรกรบ้านเนินยาง พบข้อมูลเป็นดังนี้

หนี้สิน พบว่าครั้วเรือนเกษตรกรมีจำนวนหนี้สินเฉลี่ย 223,600 บาท/ปี/ครั้วเรือน ลักษณะหนี้สินส่วนใหญ่เป็นหนี้สินลักษณะผูกพันต่อเนื่อง วัตถุประสงค์การก่อหนี้ 1) เพื่อใช้จ่ายในการลงทุนเฉลี่ยประมาณ 20,000 บาท/ครั้วเรือน/ปี 2) เพื่อการใช้หนี้ผูกพัน เฉลี่ยประมาณ 222,000 บาท/ครั้วเรือน/ปี 3) เพื่อใช้จ่ายในการศึกษาบุตร เฉลี่ยประมาณ 72,000 บาท/ครั้วเรือน/ปี 4) เพื่อใช้จ่ายในครั้วเรือนเฉลี่ยประมาณ 26,666 บาท/ครั้วเรือน/ปี แหล่งหนี้สินส่วนใหญ่มาจากสถาบันการเงิน มากกว่า 1 แหล่ง การชำระหนี้สินร้อยละ 55.0 ชำระได้ตามกำหนด และร้อยละ 45.0 ชำระได้บางส่วน ปัญหาหนี้สินครั้วเรือนเกษตรกรบ้านเนินยาง เกิดจากปัจจัยหลัก 2 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก

ปัจจัยภายใน ประกอบด้วย 1) ปัจจัยด้านบุคคล ได้แก่ (1) การขาดความขยันหมั่นเพียร เกิดจากปัจจัยทางด้านนิสัยหรือพฤติกรรมของบุคคลและสมาชิกในครั้วเรือน (2) ขาดเงินลงทุนทางการเกษตร เกิดจากปัจจัยทางเศรษฐกิจทำให้รายได้ที่ได้รับไม่เพียงพอกับรายจ่าย (3) ความต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิต เช่น โทรศัพท์มือถือ รถจักรยานยนต์ รถยนต์ และอื่นๆ จนเกิดปัญหาหนี้สิน (4) ที่ดินทำการเกษตรมีน้อย เป็นสาเหตุให้ต้องแสวงหาที่ดินทำการเกษตรด้วยการกู้เงินเพื่อซื้อที่ดิน ทำให้เกษตรกรต้องเป็นหนี้สินผูกพันต่อเนื่องข้ามปี (5) ค่าใช้จ่าย

ในการศึกษาบุตร เป็นครัวเรือนที่มีสมาชิกในครัวเรือนกำลังศึกษา 2) บังคับด้านการจัดการ ได้แก่ (1) การวางแผนการจัดการการเงินยังไม่ดีพอ ประกอบด้วย การใช้จ่ายเงินอย่างฟุ่มเฟือย ใช้จ่ายผิดวัตถุประสงค์ ขาดการออมเงิน (2) การวางแผนการประกอบอาชีพยังไม่ดีพอ ส่วนใหญ่ขาดปัจจัยทางเศรษฐกิจ ข้อจำกัดเรื่องคุณภาพและขนาดของที่ดิน การพัฒนา ปรับปรุง วางแผนการประกอบอาชีพที่เหมาะสม และความมานะอดทน

ปัจจัยภายนอก ประกอบด้วย 1) ปัญหาจากการผลิตทางการเกษตร ได้แก่ การเกิดภัยธรรมชาติ ผลผลิตลดลง ราคาผลผลิตตกต่ำ หากปีใดสภาพภูมิอากาศเอื้ออำนวย พื้นที่ดินอุดมสมบูรณ์ เกษตรกรก็สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตทำรายได้ตามเป้าหมาย แต่ถ้าปีใดเกิดภัยธรรมชาติ และปัจจัยด้านเศรษฐกิจโลกตกต่ำทำให้ราคาผลผลิตตกต่ำตามไปด้วย ซึ่งเหตุการณ์ต่างๆ ส่งผลกระทบต่อเป้าหมายของรายได้ที่ครัวเรือนเกษตรกรจะได้รับในแต่ละเดือน

1.4 แนวทางการแก้ไขปัญหาหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรบ้านนินยาง

ปัญหานี้สินครัวเรือนเกษตรกรเกิดจากปัจจัยหลัก 2 ปัจจัยได้แก่ ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ในประเด็นดังกล่าวจากการสนทนากลุ่ม พบแนวทางการแก้ไขปัญหาหนี้สินครัวเรือนสามารถสรุปแต่ละปัจจัยหลัก ดังนี้

1.4.1 ปัจจัยภายใน ประกอบด้วย ปัจจัยด้านบุคคลและปัจจัยด้านการจัดการ ดังนี้

1) **ปัจจัยด้านบุคคล** ได้แก่ (1) การประกอบอาชีพเสริม เป็นแนวทางสำหรับครัวเรือนที่ขาดความขยันหมั่นเพียร ขาดเงินลงทุนการเกษตร มีความต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิต มีพื้นที่ทำการเกษตรน้อย มีค่าใช้จ่ายในการศึกษาบุตร แนวทางการแก้ไขปัญหาหนี้สินโดยการประกอบอาชีพเสริม ประกอบด้วย ช่างตัดผมชาย การปลูกต้นมะลิ เพื่อขายดอกสดหรือปลูกเพื่อร้อยพวงมาลัยขาย การเลี้ยงหมูหลุม การเลี้ยงไก่ การเลี้ยงปลาในสวนยางพารา และงานรับจ้างทั่วไป (2) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ศึกษาจากชุมชนภายนอก ประกอบด้วย ศึกษาเรียนรู้แนวทางการพัฒนาอาชีพทางการเกษตรและเรียนรู้แนวทางการประกอบอาชีพเสริม เรียนรู้การจัดการการเงิน การจัดการหนี้สิน เรียนรู้การประกอบอาชีพแบบปรัชญาเศรษฐกิจแบบพอเพียง เพื่อแก้ปัญหาครัวเรือนเกษตรกรที่ขาดความขยันหมั่นเพียร มีความต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิต และมีพื้นที่ทำการเกษตรน้อย (3) ลดการจ้างงานสังคมหรือจัดอย่างประหยัด สามารถลดค่าใช้จ่ายหรือลดการช่วยเหลืองานบุญ งานกุศล งานวัด งานหมู่บ้านให้น้อยลง นำเวลาไปเพิ่มการทำงานประกอบอาชีพสร้างรายได้เข้าครัวเรือนได้มากขึ้น แนวทางนี้สำหรับแก้ปัญหาครัวเรือนเกษตรกรที่ขาดเงินลงทุนด้านการเกษตร มีพื้นที่ทำการเกษตรน้อย และครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายในการศึกษาบุตร (4) หยุดเล่นการพนันทุกชนิด พบว่าครัวเรือนที่เล่นการพนันมีหนี้สินทุกครัวเรือน แนวทางการแก้ปัญหาหนี้สินด้วยการเลิกเล่นการพนันทุกชนิด จึงเป็นแนวทางสำหรับการแก้ปัญหาของทุกกลุ่ม ทุกอาชีพ

2) **ปัจจัยด้านการจัดการ** ได้แก่ (1) การลดรายจ่าย-เพิ่มรายได้ เป็นการแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มบุคคลที่มีปัญหาเกี่ยวกับ การวางแผนการจัดการการเงินยังไม่ดีพอ ประกอบด้วย การทำบัญชีครัวเรือน เปรียบเทียบรายรับและรายจ่าย ปรับปรุง พัฒนา แก้ไขปัญหา การเพิ่มรายได้ทำได้โดย ลดแรงงานจ้าง ใช้แรงงานในครัวเรือน และการประกอบอาชีพเสริม (2) การควบคุมการใช้จ่ายการเงิน แก้ไขปัญหาของกลุ่มครัวเรือนที่มีปัญหาเกี่ยวกับการวางแผนการจัดการการเงินยังไม่ดีพอ ประกอบด้วย การแบ่งการใช้จ่ายเงินให้สมาชิกในครัวเรือนช่วยกันรับผิดชอบด้านต่างๆ การออมเงินส่วนหนึ่งไว้ใช้จ่ายยามฉุกเฉิน ช่วงที่ไม่มีรายได้ ยามเจ็บป่วย หรือภัยธรรมชาติ ควบคุมกฎระเบียบหรือรักษากฎระเบียบกองทุนการเงินในหมู่บ้านให้เข้มแข็ง ติดตาม ตรวจสอบ การใช้จ่ายเงินกู้ของครัวเรือนเกษตรกรให้ใช้จ่ายตามวัตถุประสงค์ (3) การรวมกลุ่มครัวเรือนเกษตรกร เช่น รวมกลุ่มเพื่อซื้อปัจจัยการผลิต การรวมกลุ่มทำปุ๋ยใช้เอง การรวมกลุ่มขายผลผลิตให้สามารถต่อรองราคาได้ การรวมกลุ่มซื้อของใช้ในครัวเรือน เช่น ก๊าซหุงต้ม ข้าวสาร หรือการรวมกลุ่มผลิตของใช้ในครัวเรือนที่จำเป็น เช่น น้ำยาล้างจาน สบู่ ยาสระผม เป็นต้น แนวทางที่กล่าวข้างต้นสามารถลดค่าใช้จ่ายประจำในครัวเรือนลงได้

1.4.2 ปัจจัยภายนอก พบแนวทางการแก้ไขปัญหานี้สินดังนี้ 1) การเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร ผลผลิตทางการเกษตรผลิตได้น้อย สาเหตุเกิดจากปัจจัยต่างๆ เช่น ความเสื่อมโทรมของพื้นที่ และการแปรรูปผลผลิตไม่มีคุณภาพ การใช้สารเคมีกำจัดวัชพืช และปุ๋ยเคมีอย่างไม่ถูกต้อง การชะล้างหน้าดินจากน้ำฝน ทำให้พื้นที่ดินเสื่อมโทรม การแก้ไขโดยการ ใช้สารเคมีกำจัดวัชพืช และปุ๋ยเคมีให้ถูกต้องตามคำแนะนำ การแปรรูปยางพาราให้มีคุณภาพ และได้มาตรฐานกำหนดจะขายได้ราคาสูง 2) ผู้นำชุมชนคอยช่วยเหลือ โดยผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล คอยช่วยเหลือครัวเรือนเกษตรกรในกิจกรรมต่างๆ และรักษา กฎ ระเบียบในหมู่บ้านให้เข้มแข็ง

2. อภิปรายผล

ผลการศึกษาการจัดการการเงินและหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร มีประเด็นสำคัญที่สามารถนำมาอภิปรายผล ได้ดังนี้

2.1 การจัดการการเงินของครัวเรือนเกษตรกร มีการจัดการการเงินโดยการวางแผนการเงินของครัวเรือน การดำเนินการตามแผนการเงิน การควบคุมการใช้จ่ายการเงินของครัวเรือนเกษตรกร โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความมั่นคงและมั่นคงของครัวเรือน สอดคล้องกับ วรรณิ ชลนภาสถิตย์ (2545) ที่กล่าวถึงการจัดการการเงินของครัวเรือนเป็นการจัดการรายได้ การจัดการ

รายจ่าย การลงทุนและการออมเงินของครัวเรือน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความมั่งคั่งและมั่นคง ความมั่งคั่งจะเกิดขึ้นเมื่อครัวเรือนมีรายได้มากกว่ารายจ่าย และ จิตตินันท์ เดชะคุปต์ (2545) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการจัดการการเงินของครัวเรือนว่ามีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของ ครัวเรือน เป็นการสร้างความมั่นคงของชีวิตครัวเรือน การรู้จักใช้หรือมีการจัดการทรัพยากรของ ครัวเรือนที่มีอยู่อย่างจำกัดให้ได้ประโยชน์มากที่สุด จะทำให้ครัวเรือนอยู่ในภาวะสมดุล ไม่มีปัญหาหนี้สิน

2.1.1 การวางแผนการเงินของครัวเรือนเกษตรกร ส่วนใหญ่แม่บ้านเป็นผู้จัดการหลัก ทางการเงินในครัวเรือน มีขอบเขตและแนวทางการวางแผนการหารายได้ การใช้จ่าย การลงทุน และการควบคุมการเงิน ประกอบด้วยแนวทางการวางแผนแบ่งสัดส่วนรายได้ เพื่อใช้จ่ายด้านต่างๆ เช่น ค่าใช้จ่ายด้านการลงทุนการเกษตร ค่าอาหาร ค่าโทรศัพท์ ค่าน้ำมันรถ และอื่นๆ เพื่อควบคุม การเงินเป็นไปตามกรอบที่กำหนด สอดคล้องกับวรรณิ ชลนภาสฤติย์ (2545) ที่กล่าวว่า การวางแผนการเงินเป็นการกำหนดแนวทางปฏิบัติด้านการเงินของครัวเรือน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ตามแผนการที่กำหนดไว้ ในการวางแผนการเงินของครัวเรือนจึงเป็นการกำหนดแนวทางในการ ปฏิบัติเกี่ยวกับรายได้และรายจ่ายของครัวเรือน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้นั่นเอง ครัวเรือนเกษตรกรบ้านเนินยางส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรส มีการวางแผนและปรึกษาหารือแนวทาง ต่างๆ ร่วมกันกับสมาชิกในครัวเรือน เพื่อให้การดำเนินการเป็นไปตามแผนที่กำหนดและเป็นไป ตามวัตถุประสงค์ของครัวเรือนคือความมั่งคั่งและมั่นคงของครัวเรือน แม่จะมอบหมายให้แม่บ้าน เป็นผู้จัดการหลักทางการเงินแล้วก็ตาม นับเป็นแนวทางปฏิบัติที่ดีสำหรับครัวเรือนเกษตรกร สอดคล้อง กับ วรรณิ ชลนภาสฤติย์ (2545) ที่กล่าวถึงครัวเรือนที่มีความพร้อมทางครอบครัว (สถานะภาพสมรส) มีการร่วมกันคิด ร่วมในการบริหารจัดการทางการเงินที่ดีในครัวเรือนแม้มีหนี้สินก็สามารถต่อสู้ ท่วมทะเลกำลังเพื่อแก้ไขปัญหา และกล่าวอีกว่า ผู้ที่อยู่ในช่วงเวลาของการมีครอบครัวที่ต้องรับผิดชอบ แรงขับของการสร้างครอบครัวทำให้ต้องทุ่มเทกำลังและความสามารถทำงานอย่างเต็มที่เพื่อ การหารายได้ ในการบันทึกแผนการใช้จ่ายเงินด้านต่างๆ เช่น แผนการใช้จ่ายด้านการลงทุนการเกษตร แผนการใช้จ่ายเรื่องชำระหนี้ แผนการใช้จ่ายเรื่องค่าอาหาร ค่าโทรศัพท์ ค่าน้ำมันรถ และอื่นๆ ครัวเรือน เกษตรกรบ้านเนินยางส่วนใหญ่ ไม่มีการบันทึกแผนการใช้จ่ายเงินในครัวเรือนทั้งครัวเรือนเกษตรกร ที่มีหนี้สินและที่ไม่มีหนี้สิน จากกรณีดังกล่าวที่ไม่มีกรบันทึกแผนการใช้จ่ายด้านต่างๆ ทำให้ไม่ สามารถควบคุม เปรียบเทียบดูผลต่าง วิเคราะห์สาเหตุของความแตกต่างและหาทางแก้ไขผลต่างที่ ถือว่าเป็นปัญหา หรือวงรอบการเงินได้ตรงเป้าหมายที่กำหนด ในส่วนเรื่องของการออมเงินของ ครัวเรือนเกษตรกรบ้านเนินยาง ทุกครัวเรือนมีการออมเงินแม้จะไม่สม่ำเสมอทุกเดือน ส่วนใหญ่จะ เก็บออมในรูปของเงินฝากธนาคาร ซื้อหุ้นกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ หรือซื้อทรัพย์สิน การออมเงิน

มากหรือน้อยขึ้นอยู่กับรายได้ของแต่ละครัวเรือน วัตถุประสงค์ของการออมเงินพบว่าเพื่อสร้างรากฐานความมั่นคงของครัวเรือน เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีในอนาคต สอดคล้องกับ ชาริณี นัทรลัทธินกุล (2543) ที่กล่าวถึงการออมของครัวเรือนว่า เพื่อใช้จ่ายยามเจ็บป่วยหรือยามชรา เป็นการออมเพื่ออนาคต ครัวเรือนส่วนใหญ่ยังมีการวางแผนเก็บเงินไว้ใช้จ่ายหากเกิดเหตุฉุกเฉิน เช่น การเกิดอุบัติเหตุหรือเจ็บป่วย การเกิดภัยธรรมชาติ จำนวนเงินที่เก็บมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับรายได้และเหลือจากการใช้จ่ายของแต่ละครัวเรือนนับเป็นแนวทางที่ดีและถูกต้องสำหรับครัวเรือน

2.1.2 การดำเนินการตามแผนการเงินของครัวเรือนเกษตรกร ครัวเรือนเกษตรกรบ้านเนินยางส่วนใหญ่มีการดำเนินการตามแผนการใช้จ่ายการเงินและความสามารถหารายได้ตามเป้าหมายและการใช้จ่ายการเงิน เช่น เป้าหมายของรายได้ แผนการใช้จ่ายด้านต่างๆ โดยพบว่า ครัวเรือนเกษตรกรมีความสามารถดำเนินการตามแผนการใช้จ่ายเงิน และความสามารถในการหารายได้ตามเป้าหมายได้บางส่วน สาเหตุมาจากการศึกษาและอายุของหัวหน้าครัวเรือนและสมาชิกในครัวเรือน ซึ่งส่วนใหญ่มีอายุมากและการศึกษาน้อย การบริหารจัดการการเงินในครัวเรือนยังไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ สอดคล้องกับ วิทยา เจียรพันธุ์ และคณะ (2551) ที่กล่าวว่า เทคโนโลยีของเกษตรกร โดยเฉพาะอย่างยิ่งเทคโนโลยีที่ช่วยลดต้นทุนการผลิต ความรู้ต่างๆ เหล่านี้เกษตรกรที่มีอายุมากและมีการศึกษาน้อยไม่สามารถจะเรียนรู้ได้ เมื่อมีความรู้ด้านนี้น้อยโอกาสที่จะเป็นหนี้สินก็มีมาก การดำเนินการตามแผนการเงิน การแบ่งจำนวนเงินให้สมาชิกในครัวเรือนร่วมรับผิดชอบ เช่น ด้านการลงทุนในการเกษตร ด้านการใช้จ่ายในครัวเรือน ด้านงานสังคม และอื่นๆ พบว่าส่วนใหญ่มีการแบ่งหน้าที่ช่วยกันรับผิดชอบ ช่วยกันดูแลแบ่งเบาภาระของหัวหน้าครัวเรือนทำให้พบว่าครัวเรือนกลุ่มนี้มีปัญหาเรื่องการใช้จ่ายเงินน้อย หากมีปัญหาก็คือสามารถช่วยกันแก้ปัญหาได้ ในส่วนครัวเรือนที่ไม่มีการแบ่งจำนวนเงินให้สมาชิกช่วยกันรับผิดชอบส่วนใหญ่เป็นครัวเรือนที่มอบหมายให้แม่บ้านเป็นผู้ดูแล ควบคุมและจัดการทั้งหมด บางครั้งเกิดผลกระทบด้านลบเกี่ยวกับการจัดการทางการเงินของครัวเรือนทำให้เกิดหนี้สินตามมา

2.1.3 การควบคุมการใช้จ่ายเงินของครัวเรือนเกษตรกร พบว่า ส่วนใหญ่การทำบัญชีครัวเรือน จดบันทึกรายได้ จดบันทึกรายจ่าย ทำเป็นบางครั้งที่มีรายได้หรือมีรายจ่าย ทำให้ครัวเรือนเกษตรกรขาดการบริหารจัดการการเงินที่ดี สาเหตุเพราะขาดความเข้าใจในการควบคุมการใช้จ่ายทางการเงินของครัวเรือนเกษตรกร และประโยชน์ของการควบคุม โดยการทำบัญชีครัวเรือน จดบันทึกรายได้ จดบันทึกรายจ่าย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ประไพพิมพ์ สุธีวสินนันท์ สุกัญญา เลิศสุโกษวณิชย์ และประสพชัย พสุนนท์ (2552) ได้สำรวจสภาพปัญหาการจัดทำบัญชีครัวเรือนกรณีศึกษาตำบลสามพระยา อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรีพบว่า ปัญหาการจัดทำบัญชีครัวเรือนบันทึกรายรับ รายจ่าย แบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ ความรู้ความเข้าใจในการจัดทำบัญชี ความสม่ำเสมอ

ในการจัดทำบัญชี และการให้การสนับสนุนและร่วมมือจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง ซึ่งปัญหาด้านความรู้ ความเข้าใจในการจัดทำบัญชี เช่น การขาดความรู้ด้านการบัญชี การแจกแจงประเภทของรายรับ รายจ่าย การคำนวณตัวเลขผิดพลาด และรูปแบบของการจัดทำยากต่อความเข้าใจ ปัญหาด้านความ สม่่าเสมอในการจัดทำบัญชี เช่น ความสม่ำเสมอในการจดบันทึก ข้อมูลไม่ครบถ้วนหลงลืมรายการ ที่สำคัญ บางครั้งข้อมูลที่บันทึกไม่จริง ปัญหาด้านให้การสนับสนุนและร่วมมือจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง พบว่าบุคคลที่เกี่ยวข้องไม่ใส่ใจและไม่เห็นประโยชน์ ปัจจัยที่จะกระตุ้นหรือส่งเสริมให้ครัวเรือน หันมาสนใจในการจัดทำบัญชีครัวเรือน คือ การมีแรงใจจากผู้ที่จัดทำบัญชีครัวเรือนและประสบ ความสำเร็จ

การทำบัญชีครัวเรือนจะช่วยสร้างความเข้าใจว่ารายได้ที่หามาครอบคลุม ค่าใช้จ่ายในแต่ละเดือนได้เพียงพอ และสามารถนำผลของการทำบัญชีครัวเรือนมาเปรียบเทียบกับ รายรับรายจ่าย ก่อนตัดสินใจซื้อสินค้าและบริการ หรือเพื่อการออมในแต่ละเดือน สอดคล้องกับ วรรณิ ชลนภาสภิตย์ (2545) ที่กล่าวเกี่ยวกับหลักการคิดก่อนใช้จ่ายเงินว่า ครัวเรือนควรคิดอย่าง รอบคอบก่อนจะตัดสินใจใช้จ่ายการเงินเพื่อซื้อสินค้าและบริการ การใช้จ่ายอย่างมีประสิทธิภาพจะ เกิดขึ้นเมื่อสามารถตอบคำถามตามกระบวนการดังนี้ 1) ซื้ออะไร เป็นการค้นหาคำตอบว่าควรต้องซื้อ หรือไม่ เพราะเหตุใดหรือเพื่อใช้ประโยชน์ในด้านใด หากมีเหตุผลของการตัดสินใจ จะช่วย หลีกเลี่ยงการซื้อโดยไม่จำเป็น หรือซื้อเพราะถูกกระตุ้นโดยการโฆษณา 2) ซื้ออย่างไร เมื่อรู้เหตุผล และความจำเป็นว่าต้องการซื้อแล้ว บุคคลต้องค้นหาคำตอบแก่ตนเองต่อไปว่าจะซื้อสินค้าและบริการ ดังกล่าวอย่างไร แนวทางการซื้อที่ชาญฉลาด คือต้องรู้จักทำการเปรียบเทียบโดยการเก็บข้อมูลจาก ผู้ขายแต่ละแหล่ง ทั้งในส่วนที่เกี่ยวกับราคา คุณภาพ การบริการ เงื่อนไข หรืออาจต้องหาข้อมูล เพิ่มเติมโดยการศึกษาจากผู้รู้ หรืออ่านจากฉลากของสินค้า 3) ซื้อเมื่อไรและซื้อที่ไหน การซื้อสินค้า และบริการบางประเภทหากซื้อในฤดูกาลที่ใช้ อาจต้องซื้อแพงกว่าการซื้อนอกฤดูกาลที่ใช้ ขณะที่ สินค้าและบริการบางชนิดการซื้อ ในช่วงปลายปีซึ่งเป็นช่วงเวลาใกล้ปิดบัญชีของกิจการจะเป็น วิธีการที่ทำให้ได้ของดีราคาถูก การศึกษาข้อมูลของแหล่งผู้ขายมาล่วงหน้าจะช่วยให้ตัดสินใจ ว่าควรซื้อจากที่ไหน ในหรือนอกฤดูกาล การวางแผนล่วงหน้าจะช่วยให้เกิดการใช้จ่ายเงินอย่างมี ประสิทธิภาพ

2.2 การจัดการหนี้สินและปัญหาหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร

2.2.1 การจัดการหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร หนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร บ้านเนินยางที่ศึกษา โดยภาพรวมพบว่าครัวเรือนเกษตรกรมีหนี้สินเฉลี่ย 223,600 บาท/ครัวเรือน นับเป็นหนี้สินที่ค่อนข้างสูงสำหรับครัวเรือนที่ประกอบอาชีพด้านการเกษตร โดยเฉพาะการปลูก ยางพาราเป็นอาชีพหลัก ที่ราคาของผลผลิตขึ้นอยู่กับเศรษฐกิจ โลกที่เป็นปัจจัยภายนอกที่ครัวเรือน

เกษตรกรไม่สามารถควบคุมได้และมีการผันแปรตลอดเวลา และเมื่อเปรียบเทียบกับรายได้พบว่า คราวเรือนเกษตรกรมีรายได้เฉลี่ย 208,433 บาท/ปี/ครัวเรือน ซึ่งพบว่ารายได้้น้อยกว่าหนี้สินเฉลี่ย 15,167 บาท/ครัวเรือน ทำให้ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่สามารถชำระหนี้สินได้ภายในหนึ่งปี ต้องผูกพันหนี้สินต่อเนื่องไปปีต่อไป ส่วนใหญ่เป็นครัวเรือนที่มีหนี้สินมากกว่า 200,000 บาท/ปี ส่วนครัวเรือนที่สามารถชำระหนี้ได้เฉพาะปีมีส่วนน้อยเป็นครัวเรือนที่มีรายได้มากกว่ารายจ่ายและมีหนี้สินส่วนน้อยสามารถชำระหนี้ได้ภายในหนึ่งปี

ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ที่มีหนี้สินลักษณะผูกพันต่อเนื่อง พบว่าเกิดจากมีที่ดินทำการเกษตรน้อยเฉลี่ย 16.7 ไร่/ครัวเรือน นับเป็นปริมาณที่น้อยเมื่อเทียบกับครัวเรือนเกษตรกรที่ไม่มีหนี้สิน โดยพบว่าครัวเรือนเกษตรกรที่ไม่มีหนี้สินมีที่ดินเฉลี่ย 21.6 ไร่/ครัวเรือนที่สามารถประกอบอาชีพได้โดยมีรายได้เพียงพอไม่มีหนี้สิน และเมื่อบวกกับการศึกษาน้อย การไม่รู้จักตนเอง มีความอยากได้แต่ไม่ได้คิดก่อนเป็นหนี้ การแก้ไขปัญหาต่างๆ การพัฒนาอาชีพ การบริหารจัดการการเงินในครัวเรือนส่วนใหญ่ยังไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจและสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ การศึกษาถือเป็นส่วนสำคัญของการจัดการทางการเงิน การจัดการหนี้สินหรือการแก้ปัญหาต่างๆของครัวเรือน พบว่ากลุ่มครัวเรือนเกษตรกรที่มีหนี้สินและที่ไม่มีหนี้สิน ส่วนใหญ่สนับสนุนให้สมาชิกในครัวเรือนมีการศึกษาที่สูงเพื่อที่จะสามารถหารายได้ช่วยเหลือตัวเองได้โดยไม่ลำบาก สอดคล้องกับ วรณิ ชลนภาสถิตย์ (2545) ที่กล่าวว่า ระดับการศึกษาสามารถใช้เป็นเกณฑ์เบื้องต้นของการกำหนดรายได้ แม้จะไม่สามารถบอกได้อย่างถูกต้องแต่ในเบื้องต้นกล่าวได้ว่า ผู้มีระดับการศึกษาสูงย่อมมีความสามารถในการหารายได้และสามารถในการบริหารจัดการการเงินสูงกว่า ผู้ที่มีการศึกษาในระดับต่ำ ในส่วนการไม่รู้จักตนเอง มีความอยากได้แต่ไม่ได้คิดก่อนเป็นหนี้ สอดคล้องกับ อื่นแก้ว เรือนปานันท์ (2548) ที่ได้ศึกษารูปแบบการจัดการหนี้สินเชิงบูรณาการ เพื่อความเข้มแข็งของชุมชนบ้านดง ตำบลนายาง อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง ว่าเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเกิดและเพิ่มพูนหนี้สินของชุมชน คือ ชาวบ้านไม่รู้จักตนเอง มีความอยากได้แต่ไม่ได้คิดก่อนซื้อ การเข้าถึงแหล่งหนี้สินได้ง่าย และมักจะจัดการหนี้สินแบบผิดหรือเป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า เช่น การกู้เงินกลุ่มออมทรัพย์ไปใช้หนี้กองทุนหมู่บ้าน กู้จากกองทุนหมู่บ้าน ไปใช้หนี้ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ฯลฯ

2.2.2 ปัญหาหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร หนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร

บ้านเนินยางเกิดจาก 2 ปัจจัยหลัก ได้แก่ ปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอก สอดคล้องกับ วิทยา เกียรพันธุ์ และคณะ (2551) ที่กล่าวถึงปัญหาหนี้สินของครัวเรือน แบ่งออกเป็น 2 ปัจจัยใหญ่ คือ ปัจจัยภายนอก ได้แก่ ปัจจัยต่างๆ ที่ครัวเรือนไม่สามารถควบคุมได้ เช่น นโยบายหรือโครงการการพัฒนาจากภาครัฐบาล สภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ภัยธรรมชาติ หรือผลผลิตตกต่ำเกินกว่าที่คาดหมาย และปัจจัยภายใน

ได้แก่ ปัจจัยด้านนิสัยและพฤติกรรมการขาดความรอบคอบในการจัดการการเงิน การใช้จ่ายเงินของครัวเรือน ปัญหาหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรบ้านเนินยางที่เกิดจากปัจจัยภายในและภายนอก ดังนี้

1) ปัจจัยภายใน ได้แก่ ปัจจัยด้านบุคคลและปัจจัยด้านการจัดการ

(1) ปัจจัยด้านบุคคล โดยส่วนหนึ่งพบว่าเกิดจากการขาดความขยัน

มันเพียรในการประกอบอาชีพทางการเกษตร โดยเฉพาะการปลูกยางพาราที่ต้องใช้กำลังแรงงานหนัก แต่รายได้จากการใช้แรงงานน้อย บวกกับการที่อายุมากและการศึกษาน้อย ทำให้เกษตรกรเกิดความท้อแท้ไม่ต่อสู้กับอุปสรรคต่างๆ การเข้าสู่วังวนของอบายมุข สร้างหนี้สินผูกพันต่อเนื่อง ครัวเรือนที่ขาดเงินลงทุนทางการเกษตร เกิดจากการแปรรูปผลผลิตไม่ได้มาตรฐานทำให้ขายผลผลิตได้ราคาต่ำ ปัจจัยการผลิตที่เป็นปัจจัยสำคัญมีราคาแพง และถูกพ่อค้าคนกลางรับซื้อผลผลิตในราคาต่ำ ทำให้รายได้ที่ได้รับในแต่ละเดือนไม่เพียงพอกับรายจ่าย ความต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะการบริโภคนิยม ซื้อสิ่งอำนวยความสะดวก และซื้อสิ่งฟุ่มเฟือยต่างๆ เช่น โทรทัศน์ โทรศัพท์มือถือ รถจักรยานยนต์ รถยนต์ จนเกิดปัญหาหนี้สิน ครัวเรือนเกษตรกรบ้านเนินยางส่วนหนึ่งมีพื้นที่ทำการเกษตรครัวเรือนละประมาณ 10 ไร่ ซึ่งเป็นปริมาณที่น้อยมากเมื่อเทียบกับจำนวนสมาชิกในครัวเรือน เป็นสาเหตุให้ต้องแสวงหาพื้นที่ทำการเกษตรด้วยการกู้เงินเพื่อซื้อที่ดิน ทำให้เกษตรกรต้องเป็นหนี้สินผูกพันต่อเนื่องข้ามปีตลอดมา ครัวเรือนเกษตรกรที่มีปัญหาเรื่องค่าใช้จ่ายในการศึกษาบุตร เป็นครัวเรือนที่มีสมาชิกในครัวเรือนกำลังศึกษา ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทำให้มีรายได้น้อยลง ปัญหาต่างๆ ที่กล่าวข้างต้น สอดคล้องกับ สง่า ซาเลียง (2547) ที่ได้ศึกษาสถานการณ์ปัญหาและสภาวะหนี้สินของชุมชนบ้านหนองอ้อ หมู่ 3 ตำบลบ้านสิงห์ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี พบว่าปัญหาหนี้สินที่เกิดขึ้นในชุมชนแบ่งสาเหตุการเกิดหนี้เป็น 3 ประเภท คือ 1) หนี้เพื่ออนาคต เป็นหนี้สินที่สร้างขึ้นเพื่อคาดหวังว่า จะวางรากฐานความมั่นคงให้กับชีวิตและครอบครัว เช่น หนี้เพื่อการลงทุนประกอบอาชีพ หนี้เพื่อการศึกษา 2) หนี้เพื่อความอยู่รอด เป็นหนี้สินที่สร้างขึ้นด้วยความจำเป็นสำหรับจุนเจือปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีพ เช่น การซื้ออาหาร ค่าน้ำ ค่าไฟ 3) หนี้เพื่อความฟุ่มเฟือย เป็นหนี้สินที่สร้างขึ้นด้วยความไม่จำเป็น แต่เกิดจากความต้องการความสะดวกสบาย ความบันเทิง และความมีหน้ามีตาทางสังคม เช่น โทรทัศน์ โทรศัพท์มือถือ รถจักรยานยนต์ รถยนต์ เป็นต้น

(2) ปัจจัยด้านการจัดการ ประกอบด้วย การวางแผนการจัดการการเงิน

ในครัวเรือนยังไม่ดีพอ เช่น การใช้จ่ายการเงินอย่างฟุ่มเฟือย ใช้จ่ายผิดวัตถุประสงค์ ขาดการออมเงิน ขาดการจัดทำบัญชีครัวเรือนบันทึกข้อมูลและขาดมาตรฐานการวางแผนการประกอบอาชีพ โดยเฉพาะมีข้อจำกัดเรื่องคุณภาพและขนาดของที่ดินทำการเกษตร เรื่องความรู้ การพัฒนา ปรับปรุง วางแผน

การประกอบอาชีพที่เหมาะสม และความมานะอดทนต่องานหนัก สอดคล้องกับ วิทยา เกียรติพันธุ์ และคณะ (2551) ที่ศึกษาหนี้สินภาคครัวเรือนของเกษตรกรในชนบทไทย ได้กล่าวถึงปัญหาหนี้สิน เกิดจากการขาดการดำเนินการวางแผนที่ถูกต้องในการจัดการการเงิน การใช้จ่ายการเงินของครัวเรือน ประกอบกับการบริโภคสิ่งฟุ่มเฟือยต่างๆ ปัญหาหนี้สินจากการกู้ยืมเงินแล้วใช้จ่ายเงินไปในทางที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ เช่น การจัดงานบุญงานกุศล ซื้อสิ่งอำนวยความสะดวก ฯลฯ

2) *ปัจจัยภายนอก* เกิดจากปัญหาการผลิตทางการเกษตร การเกิดภัยธรรมชาติ ผลผลิตลดลง ราคาผลผลิตตกต่ำ โดยเฉพาะการปลูกยางพาราเกษตรกรอาชีพทำเกษตรกรรมชาติ เป็นปัจจัยสำคัญ ฝนตกมากเกินไปทำให้ต้นยางพาราเป็นโรคผลผลิตลดลง และฝนตกเป็นเวลานาน ต่อเนื่องเกษตรกรไม่สามารถกรีดยางพาราได้ และปัจจัยด้านเศรษฐกิจโลกตกต่ำทำให้ราคาผลผลิตตกต่ำตามไปด้วย ซึ่งเหตุการณ์ต่างๆ ส่งผลกระทบต่อเป้าหมายของรายได้ที่ครัวเรือนเกษตรกรจะได้รับในแต่ละเดือน

2.3 แนวทางการแก้ไขปัญหาหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร มีแนวทางการแก้ไขปัญหาหนี้สินที่เกิดจากปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอกของครัวเรือนเกษตรกร แนวทางต่างๆ มีดังนี้

2.3.1 *แนวทางด้านบุคคลที่เกิดจากปัจจัยภายใน* ประกอบด้วย

แนวทางที่ 1 การประกอบอาชีพเสริม เพื่อให้มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการประกอบอาชีพหลัก ให้เพียงพอกับรายจ่าย การประกอบอาชีพเสริมสามารถแก้ปัญหาของกลุ่มครัวเรือนที่มีปัญหาต่างๆ ที่เกิดจากตัวบุคคลในครัวเรือน สอดคล้องกับ อินแก้ว เรือนปานนท์ (2548) ที่ได้ศึกษารูปแบบการจัดการหนี้สินเชิงบูรณาการเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนบ้านดง ตำบลนาข่าง อำเภอ สบปราบ จังหวัดลำปาง พบว่าการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมต่างๆ เช่น การประหยัด อดออม หางานเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ ลดรายจ่ายโดยการเลี้ยงสัตว์ ปลูกผักสวนครัว สามารถแก้ปัญหาหนี้สินลงได้

แนวทางที่ 2 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ศึกษาดูงานชุมชนภายนอก ครัวเรือนเกษตรกรที่มีหนี้สินบ้านเนินยางส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษา การศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมจากความรู้ที่มีอยู่จึงเป็นแนวทางการแก้ปัญหาหนี้สินโดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ศึกษาดูงานภายนอกชุมชน สามารถช่วยแก้ปัญหาได้ สอดคล้องกับ วรณี ชลนภาสฤติย์ (2545) ที่กล่าวถึงการจัดการการเงินของครัวเรือนว่า การศึกษาหาความรู้สามารถใช้เป็นเกณฑ์เบื้องต้นของการกำหนดรายได้ แม้จะไม่สามารถบอกได้อย่างถูกต้องแน่นอนในเบื้องต้น แต่กล่าวได้ว่าผู้มีระดับการศึกษาสูงย่อมมีความสามารถในการหารายได้สูงกว่าผู้ที่มีการศึกษาค่ำ และศึกษาเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจแบบพอเพียง เป็นปรัชญาที่ชี้ให้เห็นถึงการจัดการที่เริ่มต้นจากหลักของความเป็นตัวเองให้ได้ก่อน และจึงพัฒนาเป็นการรวมกลุ่มช่วยเหลือกัน ร่วมมือกันอย่างเป็นขั้นตอน โดยเน้นดำเนินชีวิตในทางสายกลาง สอดคล้องกับ จริญ จันทลักษณ์ หฤษฎี ภทรดิลล ทรัพย์ล สายะพันธ์ (2551) ที่กล่าวว่า

หลักเศรษฐกิจพอเพียง ใช้ได้กับคนทุกระดับ องค์กรทุกระดับ ตั้งแต่บุคคลถึงครอบครัว ปรัชญาเศรษฐกิจแบบพอเพียงสามารถนำไปใช้เป็นนโยบายในการพัฒนาต่างๆ ได้ รวมทั้งใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของคนและครอบครัวในชีวิตประจำวัน

แนวทางที่ 3 ลดการจัดงานสังคมหรือจัดอย่างประหยัด สามารถลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น หรือลดการช่วยเหลืองานบุญ งานกุศล งานวัด งานหมู่บ้านให้น้อยลง นำเวลาที่ใช้ไปกับงานสังคมไปเพิ่มการทำงานประกอบอาชีพสร้างรายได้เข้าครัวเรือนได้มากขึ้น สอดคล้องกับ สุขใจ น้ำผุด (2543) ที่กล่าวเกี่ยวกับบทบาทและความสำคัญของการบริหารการเงินของบุคคลว่า ประโยชน์ของการบริหารการเงินบุคคล ได้แก่ การรู้จักจัดการและวางแผนและส่งเสริมให้บุคคลได้ตระหนักถึงความสำคัญของการทำงานและการใช้จ่ายเงินอย่างถูกต้อง และการวางแผนการและใช้จ่ายอย่างถูกวิธีจึงเปรียบเหมือนการเพิ่มรายได้ให้แก่ครัวเรือน โดยทางอ้อม

แนวทางที่ 4 หุุดเล่นการพนันทุกชนิด โดยปรับเปลี่ยนพฤติกรรมหรือนิสัยของบุคคลและสมาชิกในครัวเรือนในการหยุดเล่นการพนัน เพราะการพนันเป็นสาเหตุของหนี้สินและความยากจน สอดคล้องกับ วิทยา เจียรพันธุ์และคณะ (2551) ศึกษาหนี้สินภาคครัวเรือนของเกษตรกรในชนบทไทย กล่าวว่า ปัจจัยด้านนิสัยและพฤติกรรมของบุคคลและสมาชิกในครัวเรือนเกษตรกร เป็นสาเหตุสำคัญหนึ่งที่ส่งผลต่อความยากจนและการเกิดหนี้สิน ได้แก่ ความเกียจคร้าน เล่นการพนัน ดิตสุรา ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย การติดอบายมุข แนวทางการแก้ไขทำได้โดย การที่ครัวเรือนเกษตรกรรวมกลุ่มเล่นการพนัน เปลี่ยนมาเป็นการรวมกลุ่มประกอบอาชีพเสริมหรือพัฒนาอาชีพให้ดีขึ้น รวมกลุ่มเพื่อการท่องเที่ยวพักผ่อนยามว่าง รวมกลุ่มเรียนรู้ศึกษาดูงาน สามารถแก้ปัญหาในครัวเรือนได้ และสง่า ชาเสียง (2547) ที่ศึกษาสถานการณ์ปัญหาและสถานะหนี้สินของชุมชนบ้านหนองอ้อ หมู่ 3 ตำบลบ้านสิงห์ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี พบว่า เพื่อสร้างความสมดุลของรายได้และรายจ่าย เริ่มด้วยการลดรายจ่าย ภาระหนี้สิน การเพิ่มรายได้ด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การจัดตั้งกลุ่มข้าวสาร การจัดตั้งกลุ่มแลกเปลี่ยนชุมชน การสนับสนุนกลุ่มอาชีพ การจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย การควบคุมกฎระเบียบของผู้นำหมู่บ้านซึ่งเป็นผู้ที่ใกล้ชิดเกษตรกรมากที่สุด โดยร่วมกับเจ้าหน้าที่บ้านเมือง รักษากฎหมายและสร้างกฎระเบียบมาควบคุมการห้ามเล่นการพนันทุกชนิดในหมู่บ้าน และรณรงค์ให้ครัวเรือนทราบถึงผลกระทบของการเล่นการพนัน

2.3.2 แนวทางด้านจัดการที่เกิดจากปัจจัยภายใน ประกอบด้วย

แนวทางที่ 1 การลดรายจ่าย-เพิ่มรายได้ เป็นแนวทางการแก้ปัญหาหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรที่มีปัญหาเกี่ยวกับการวางแผนการจัดการการเงิน ประกอบด้วย การทำบัญชีครัวเรือน การเปรียบเทียบ ปรับปรุง พัฒนา แก้ไขปัญหา การใช้จ่ายการเงินในครัวเรือน การเพิ่ม

รายได้ ในครัวเรือนโดยการลดแรงงานจ้าง หันมาเพิ่มแรงงานในครัวเรือนมากขึ้น การประกอบอาชีพเสริม เช่น การปลูกพืช หรือการเลี้ยงสัตว์ในสวนยางพารา งานรับจ้างทั่วไป สอดคล้องกับ ศิริรักษา กรรพุมมาลย์ (2551) ได้ศึกษาการจัดการเงินในครอบครัว กรณีศึกษาบ้านสามขา ตำบล ห้วยเสือ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง พบว่า “การทำบัญชีครัวเรือน” เป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาหนี้สิน ด้วยข้อมูลรายรับ-รายจ่าย ในการเรียนรู้การทำบัญชี เรียนรู้การตรวจสอบข้อมูลนำไปวิเคราะห์ปัญหาหนี้สิน ช่วยวางแผนในการลงทุนทางการเกษตร การใช้จ่ายเพื่อการบริโภค และการดำเนินชีวิตครอบครัว โดยสมาชิกภายในครอบครัวทุกคนมีส่วนร่วมรับรู้ข้อมูล และปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ให้สามารถดำเนินชีวิตครอบครัวได้อย่างมั่นคง และงานวิจัยของ อินแก้ว เรือนปานันท์ (2548) ที่ศึกษารูปแบบการจัดการหนี้สินเชิงบูรณาการเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนบ้านดง ตำบลนาขาง อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง กล่าวว่า การจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย นำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมต่างๆ เช่น การประหยัด อดออม หาอาชีพเสริม ลดรายจ่าย และประไฟพิมพ์ สุชีวะสินนท์ สุกัญญา เลิศสุโกชฉนิษฐ์ และประสพชัย พสุนนท์ (2552) ได้ศึกษาการสำรวจสภาพปัญหาการจัดการทำบัญชีครัวเรือน กรณีศึกษาตำบลสามพระยา อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี กล่าวว่า การทำบัญชีครัวเรือน หรือการจดบัญชีเป็นการบันทึกที่ง่ายและจะทำให้ผู้จัดทำบัญชีทราบว่ามียอดรายได้น้อยแค่ไหน สามารถลดค่าใช้จ่ายรายการใดออกไป ที่น่าจะสร้างความสมดุลระหว่างรายได้และรายจ่าย ให้เหมาะสมแก่ฐานะทางการเงิน ผลทางอ้อมของการทำบัญชีคือ การปลูกฝังให้เกิดการเก็บออม เรียนรู้ที่จะใช้อย่างประหยัดและเกิดการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืนในอนาคต

แนวทางที่ 2 การควบคุมการใช้จ่ายทางการเงิน สามารถแก้ปัญหาของกลุ่มครัวเรือนที่มีปัญหาเกี่ยวกับการวางแผนการจัดการการเงินยังไม่ดีพอ โดยมีแนวทางการแบ่งการใช้จ่ายเงินในครัวเรือนให้สมาชิกช่วยกันรับผิดชอบ วัตถุประสงค์เพื่อช่วยกันดูแล ควบคุมการใช้จ่ายเงินด้านต่างๆ ให้เป็นไปตามเป้าหมาย โดยไม่ให้มีอุปสรรค การออมเงินส่วนหนึ่งไว้ใช้จ่ายยามฉุกเฉิน เมื่อเกิดปัญหาสามารถนำเงินที่เก็บออมมาใช้จ่ายได้ สอดคล้องกับ ชาริณี นัครไชยสิทธิกุล (2543) ที่ศึกษาการออมของครัวเรือนในจังหวัดเชียงใหม่ว่า วัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายในการออมของครัวเรือน เพื่อใช้ยามเจ็บป่วยหรือยามชรา เป็นการออมเพื่ออนาคต

แนวทางที่ 3 การรวมกลุ่มครัวเรือนเกษตรกร โดยการรวมกลุ่มหรือใช้กลุ่มสถาบันการเงินต่างๆ ในหมู่บ้านให้เกิดประโยชน์เพื่อเพิ่มรายได้ และลดรายจ่ายในครัวเรือน เช่น การรวมกลุ่มซื้อปัจจัยการผลิตทางการเกษตรราคาถูก การรวมกลุ่มขายผลผลิตทางการเกษตรให้ได้ราคาสูง การรวมกลุ่มซื้อของใช้ในครัวเรือนให้ได้ราคาต่ำกว่า โดยไม่ผ่านพ่อค้าคนกลางครั้งละหลายๆ จะได้ราคาถูกกว่าซื้อจากท้องตลาด หรือจากพ่อค้าคนกลาง สอดคล้องกับ ปราโมทย์ รุ่งเรือง (2544) ที่ศึกษาการแก้ปัญหาหนี้สินแบบมีส่วนร่วมของสหกรณ์เครดิตยูเนียนแจ้ซ้อนจำกัดว่า ครัวเรือนมี

การจัดกิจกรรมในกระบวนการต่างๆ เช่น การทำบัญชีครัวเรือนเพื่อให้คนในครอบครัวเข้าใจสภาพปัญหาที่แท้จริง สร้างจิตสำนึกในการแก้ไขปัญหาหนี้สิน นำบทเรียนและข้อมูลต่างๆ ไปแก้ไขปัญหาของตนเอง รู้จักคิดอย่างเป็นระบบ มีการรวมกลุ่ม ร่วมกันคิด ร่วมกันประหยัด รู้จักตนเองในการใช้จ่าย ปรับปรุงวิถีชีวิตให้มีความเป็นอยู่ที่พอเหมาะพอเหมาะกับอัตรา ครอบครัวที่มีรายได้น้อย ต้องหางานทำ ประกอบอาชีพเสริม การรวมกลุ่มตัดพ้อค้าคนกลาง เรียนรู้กลุ่มอาชีพ เศรษฐกิจตกต่ำค้าขายไม่ดีได้ เงินน้อย ต้องปรับปรุงการค้า ทำเกษตรแบบยั่งยืน อยู่แบบพอเพียง รวมกลุ่มวางแผนการใช้จ่ายเงิน ให้มีประสิทธิภาพ รวมกลุ่มประกอบอาชีพเสริมและกิจกรรมอื่นๆ คนในครอบครัวเข้าใจปัญหาหนี้สิน หันมาแก้ปัญหาร่วมกัน และใช้จ่ายกันอย่างประหยัด

2.3.3 แนวทางการแก้ไขปัญหาหนี้สินที่เกิดจากปัจจัยภายนอก ได้แก่

แนวทางที่ 1 การเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร โดยการลดความเสื่อมโทรมของพื้นที่ทำการเกษตรที่ทำให้ผลผลิตลดลง ความเสื่อมโทรมอาจเกิดจากปัจจัยต่างๆ เช่น จากตัวบุคคล การใช้สารเคมีกำจัดวัชพืชและปุ๋ยเคมีอย่างไม่ถูกวิธี และจากธรรมชาติ การชะล้างหน้าดินจากน้ำฝน การแก้ไขเพื่อเพิ่มผลผลิตให้มากขึ้นทำได้โดยใช้สารเคมีกำจัดวัชพืชและปุ๋ยเคมีตามคำแนะนำ แล้วเสริมด้วยการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ การแปรรูปร่างพาราให้ได้มาตรฐานกำหนดจะขายได้ราคาสูง แม้เศรษฐกิจโลกที่เกิดจากปัจจัยภายนอกที่ไม่สามารถควบคุมได้ที่ทำให้ราคาผลผลิตตกต่ำก็สามารถขายได้ราคาดี โดยไม่ส่งผลกระทบต่อมากนัก

แนวทางที่ 2 ผู้นำชุมชนคอยช่วยเหลือ โดยผู้นำหมู่บ้าน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งถือว่าเป็นผู้มีหน้าที่ที่มีความใกล้ชิดครัวเรือนเกษตรกรมากที่สุด มีหน้าที่คอยช่วยเหลือครัวเรือนเกษตรกร เช่น รักษาและควบคุมกฎระเบียบของกองทุนการเงินต่างๆ ในหมู่บ้านให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของกองทุนและวัตถุประสงค์ของการกู้ยืม และควบคุมดูแลครัวเรือนเกษตรกรไม่ให้มีการเล่นการพนันทุกชนิดในหมู่บ้าน ช่วยเหลือและสนับสนุนการรวมกลุ่มของเกษตรกรในกิจกรรมต่างๆ เช่น การรวมกลุ่มประกอบอาชีพเสริม การรวมกลุ่มขายผลผลิต การรวมกลุ่มซื้อปัจจัยการผลิต การรวมกลุ่มซื้อของใช้ในครัวเรือน และกิจกรรมต่างๆ สอดคล้องกับ สง่า ซาเลียง (2547) ที่ศึกษาสถานการณ์ปัญหาและสภาวะหนี้สินของชุมชนบ้านหนองอ้อ หมู่ 3 ตำบลบ้านสิงห์ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี โดยกล่าวว่า เพื่อเป็นการสร้างความสมดุลของรายได้และรายจ่ายในครัวเรือน เริ่มด้วยการลดรายจ่ายภาระหนี้สิน การเพิ่มรายได้ด้วยวิธีการต่างๆ เช่น เป็นแกนนำในการจัดตั้งกลุ่มข้าวสาร การจัดตั้งกลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้ชุมชน การสนับสนุนกลุ่มอาชีพ และการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย เป็นต้น

3. ข้อเสนอแนะ

3.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการศึกษาไปใช้ ในปัจจุบันพบว่าสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมมีการเปลี่ยนแปลงทำให้รูปแบบการดำเนินชีวิตของเกษตรกรเปลี่ยนแปลงและปรับตัวไม่ทันต่อสถานการณ์ของสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมสมัยใหม่ ไม่สามารถหารายได้ตามเป้าหมาย รวมทั้งขาดความรู้เกี่ยวกับการจัดการการเงิน การลงทุน การออมเงิน การทำบัญชีครัวเรือนอย่างแท้จริง หน่วยงานภาครัฐ เอกชน หรือสถาบันทางการศึกษาทุกระดับ ควรมีการส่งเสริมและอบรมให้ความรู้ ความเข้าใจในการจัดการการเงิน เรียนรู้การจัดทำบัญชีครัวเรือน การออม การลงทุน เพื่อให้มีรายได้ที่มีความสมดุลกับรายจ่าย และเพื่อให้เกิดการเรียนรู้และการวางแผนเพื่ออนาคต เพื่อสร้างความมั่นคงและมั่นคงแก่ชีวิตตลอดไป

3.2 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

ผลจากการศึกษาในครั้งนี้แสดงให้เห็นถึงปัญหาต่างๆ ในครัวเรือนที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของสมาชิกในครัวเรือน โดยเฉพาะการจัดการการเงินในครัวเรือนที่ไม่มีประสิทธิภาพ ทำให้นำไปสู่ปัญหาหนี้สินในครัวเรือน การศึกษาครั้งนี้สามารถค้นพบแนวทางการแก้ไขปัญหาหนี้สินของครัวเรือนที่สามารถแก้ไขปัญหาได้ ในการศึกษาครั้งต่อไป

3.2.1 ควรศึกษาครัวเรือนเกษตรกรระดับตำบล หรือระดับอำเภอเพื่อนำผลที่ได้ช่วยแก้ปัญหาครัวเรือนเกษตรกรในระดับที่กว้างขึ้น

3.2.2 ควรทำการศึกษาปัจจัยที่เป็นตัวกำหนด หรือกระบวนการกระตุ้นให้ครัวเรือนมีความตระหนักรู้ อยากรู้และแสวงหาแนวทางการแก้ไขปัญหาหนี้สินครัวเรือนของตนเองอย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- จิตตินันท์ เดชะคุปต์ (2545) “แนวคิดทฤษฎีทางจิตวิทยาครอบครัวและครอบครัวศึกษา” ใน *ประมวลสารเศรษฐวิชา จิตวิทยาครอบครัว* หน่วยที่ 1 หน้า 1-57 นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์
- จรัญ จันทลักษณ์ ฤกษ์ ภัทรคติล ชัฐพล สายะพันธ์ (2551) “แนวคิดการจัดการทรัพยากรเกษตร” ใน *ประมวลสารเศรษฐวิชา หลักการจัดการทรัพยากรเกษตร* หน่วยที่ 1 หน้า 54-65 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช นนทบุรี สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์
- ชาริณี ฉัตรไชยสิทธิกุล (2543) “การวิเคราะห์การออมของครัวเรือนในจังหวัดเชียงใหม่” *วิทยานิพนธ์ปริญญาเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*
- นิภา เข็มมี (2546) “แนวทางพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาหนี้สินเกษตรกรบ้านโป่งรุ ตำบลนครเจดีย์ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน” *วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (เกษตรศาสตร์) สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*
- นภาพร ลิขิตวงศ์จร (2550) “บัญชีครัวเรือน เครื่องมือสู่เศรษฐกิจพอเพียง” *วารสารศูนย์บริการวิชาการ 15, 3 (กรกฎาคม-กันยายน): 25-29*
- บุญหลาย ศรีมุงคุณ และคณะ (2551) โครงการวิจัยกระบวนการแก้ปัญหาหนี้สินในครัวเรือน บ้านชมพูทอง ตำบลนาदान อำเภอสุวรรณคูหา จังหวัดหนองบัวลำภู งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น กรุงเทพมหานคร สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว) <http://research.trf.or.th/> ค้นคืนวันที่ 1 เมษายน 2557
- ประไพพิมพ์ สุชีวินนันท สุกัญญา เลิศสุโกชนิษฐ์ และประสพชัย พสุนนท์ (2552) “การสำรวจสภาพปัญหาการจัดทำบัญชีครัวเรือน กรณีศึกษาตำบลสามพระยา อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี” *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร 29, 1 (กรกฎาคม-กันยายน): 25-29*
- วรรณิ ชลนภาสถิตย์ (2545) “การจัดการการเงินของครอบครัว” ใน *ประมวลสารเศรษฐวิชา เศรษฐศาสตร์ครอบครัว* หน่วยที่ 9 หน้า 56-97 นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์
- _____ (2545) “การวางแผนและควบคุมการเงินของครอบครัว” ใน *ประมวลสารเศรษฐวิชา เศรษฐศาสตร์ครอบครัว* หน่วยที่ 10 หน้า 120-190 นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์

- วีระชัย ถาวรทนต์ เดือนเพ็ญ ชีววรรณวิวัฒน์ (2551) หนี้สิน การใช้จ่าย และความสุขของ
ครัวเรือนชนบท งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น กรุงเทพมหานคร
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว) ค้นคืนวันที่ 1 เมษายน 2557
จาก <http://research.trf.or.th/>
- วิทยา เจียรพันธุ์ และคณะ (2551) “หนี้สินภาคครัวเรือนของเกษตรกรในชนบทไทย” งานวิจัย
เพื่อท้องถิ่น กรุงเทพมหานคร สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว)
ค้นคืนวันที่ 1 เมษายน 2557 จาก <http://research.trf.or.th/>
- ศิริณา กรรพุมมาลัย (2551) การจัดการเงินในครอบครัว กรณีศึกษาบ้านสามขา ตำบลห้วยเสือ
อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต
(การพัฒนาครอบครัวและสังคม) สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- สุขใจ น้ำผุด (2543) “กลยุทธ์การบริหารการเงินบุคคล” ภาควิชาการเงินและการธนาคาร
คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี กรุงเทพมหานคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- สง่า ชาติเสียง (2547) “สถานการณ์ปัญหาและสถานะหนี้สินของชุมชนบ้านหนองอ้อ หมู่ 3
ตำบลบ้านสิงห์ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี” งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น กรุงเทพมหานคร
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว) ค้นคืนวันที่ 1 เมษายน 2557
จาก <http://research.trf.or.th/>
- อินแก้ว เรือนปานันท์ (2548) ศึกษารูปแบบการจัดการหนี้สินเชิงบูรณาการเพื่อความเข้มแข็งของ
ชุมชนบ้านดง ตำบลนายาง อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
กรุงเทพมหานคร สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว)
ค้นคืนวันที่ 1 เมษายน 2557 จาก <http://research.trf.or.th/>
- องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยแร้ง (2554) “ข้อมูลพื้นฐานตำบลห้วยแร้ง” หมู่ที่ 3 ตำบลห้วยแร้ง
อำเภอเมือง จังหวัดตราด ค้นคืนวันที่ 1 เมษายน 2557 จาก <http://www.huairang.go.th>
- ผู้ใหญ่บ้านและสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยแร้ง (2555) “บันทึกประวัติหมู่บ้านเนินยาง
2551-2554” หมู่ที่ 4 ตำบลห้วยแร้ง อำเภอเมือง จังหวัดตราด

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบสอบถาม

แบบสอบถามการศึกษาค้นคว้าอิสระ

เรื่อง การจัดการการเงินและหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรบ้านเนินยาง

หมู่ที่ 4 ตำบลห้วยแร่ อำเภอเมือง จังหวัดตราด (ตั้งแต่ 1 มกราคม 2556-31 ธันวาคม 2556)

.....
 ชื่อ-สกุล.....บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....หมู่บ้าน.....
 ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....วันที่.....

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ใน ( ) หรือเติมคำในช่องว่างให้ตรงกับความเป็นจริง
 ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของครัวเรือนเกษตรกรบ้านเนินยาง

1. เพศ

ชาย หญิง

2. อายุ.....ปี

3. การศึกษา

ไม่ได้รับการศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 4-6
 มัธยมศึกษาตอนต้น/ปลาย อนุปริญญา/ปวช/ปวส
 ปริญญาตรี อื่นๆ.....

4. สถานภาพ

โสด สมรส
 หย่าร้าง-หม้าย

5. อาชีพหลักของครัวเรือน

ทำสวนยางพารา เลี้ยงกุ้ง รับราชการ
 รับจ้างทั่วไป ทำสวนผลไม้ ค้าขาย
 อื่นๆ ระบุ.....

6. อาชีพรองของครัวเรือน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

ทำสวนยางพารา เลี้ยงกุ้ง รับราชการ
 รับจ้างทั่วไป ทำสวนผลไม้ ค้าขาย
 อื่นๆ ระบุ.....

7. จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่ทำการเกษตร (รวมตัวท่าน) จำนวน.....คน

8. จำนวนสมาชิกในครัวเรือนทั้งหมด (รวมตัวท่าน) ที่มีรายได้.....คน

9. จำนวนสมาชิกในครัวเรือนทั้งหมด ที่ไม่มีรายได้.....คน

10. ขนาดพื้นที่ทำการเกษตร.....ไร่

11. พื้นที่ทำการเกษตร

( ) เป็นของตนเอง

( ) เป็นของบิดา-มารดา

12. พื้นที่ทำการเกษตรติดจำนอง

( ) ติดจำนอง

( ) ไม่ติดจำนอง

13. การเป็นสมาชิกสถาบันการเงิน

( ) ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

( ) สหกรณ์การเกษตร

( ) กองทุนหมู่บ้าน

( ) กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

( ) ธนาคาร/อื่นๆ ระบุ.....

14. รายได้รวมของครัวเรือนเกษตรกร

ตารางรายได้รวมของครัวเรือนเกษตรกร

ลำดับ	ประเภท	รายได้/ปี (บาท)	หมายเหตุ
1	รายได้จากการเกษตร		
2	รายได้จากการรับจ้างทั่วไป		
3	รายได้อื่นๆระบุ		
4			
5			
	รวม		

15. รายจ่ายรวมของครัวเรือนเกษตรกร

ตารางรายจ่ายรวมของครัวเรือนเกษตรกร

ลำดับ	ประเภท	รายจ่าย/ปี (บาท)	หมายเหตุ
1	จ่ายในการลงทุนการเกษตร		
2	ค่าอาหาร+ของใช้ในครัวเรือน		
3	ค่าน้ำ ไฟ โทรศัพท์ ค่าของใช้ส่วนบุคคล		
4	ค่าใช้จ่ายงานสังคม		
5	ชำระเงินกู้		
	ค่าแรงงาน		
	อื่นๆระบุ		
	รวม		

ตอนที่ 2 การจัดการการเงินของครัวเรือนเกษตรกร

2.1 การวางแผนการเงินของครัวเรือน

2.1.1 ผู้จัดการหลักของครัวเรือน

- ( ) พ่อบ้านเป็นหลัก   ( ) แม่บ้านเป็นหลัก
( ) พ่อบ้าน แม่บ้านและสมาชิกร่วมกัน

2.1.2 การวางแผนแบ่งสัดส่วนรายได้เป็นค่าใช้จ่ายต่างๆ ในแต่ละเดือน เช่น ค่าใช้จ่ายด้านการเกษตร ค่าอาหาร ค่าโทรศัพท์ ค่าน้ำมันรถ ฯลฯ

- ( ) มี   ( ) ไม่มี

2.1.3 การวางแผนการเงินร่วมกับสมาชิกในครัวเรือน

- ( ) มี   ( ) ไม่มี

2.1.4 การบันทึกแผนการใช้จ่ายเงิน

- ( ) มี   ( ) ไม่มี

2.1.5 การวางแผนการออมเงิน

- ( ) มี   ( ) ไม่มี

2.1.6 การวางแผนเก็บเงินส่วนหนึ่งไว้ใช้ในยามฉุกเฉิน

- ( ) มี   ( ) ไม่มี

2.2 การดำเนินการตามแผนการเงิน

2.2.1 การใช้จ่ายเงินภายในวงเงินที่กำหนดไว้

( ) ทำได้ตามแผน ( ) ทำได้บางส่วน ( ) ส่วนใหญ่ไม่เป็นไปตามแผน

2.2.2 การแบ่งวงเงินให้สมาชิกในครัวเรือนช่วยกันรับผิดชอบด้านต่างๆ เช่น ด้าน

การเกษตร ค่าอาหาร ฯลฯ ( ) มี ( ) ไม่มี

2.2.3 การหารายได้ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

( )) ทำได้ตามแผน ( ) ทำได้บางส่วน ( ) ส่วนใหญ่ไม่เป็นไปตามแผน

2.3 การควบคุมการใช้จ่ายของครัวเรือน

2.3.1 การจดบันทึกรายได้ของครัวเรือน

( ) มี ( ) ไม่มี

2.3.2 ถ้ามี จำนวนที่จดบันทึก

( ) จดบันทึกทุกครั้งที่มีรายได้ ( ) จดบันทึกเป็นบางครั้งที่มีรายได้

2.3.3 การจดบันทึกรายจ่ายของครัวเรือน

( ) มี ( ) ไม่มี

2.3.4 ถ้ามี จำนวนที่จดบันทึก

( ) จดบันทึกทุกครั้งที่มีรายจ่าย ( ) จดบันทึกเป็นบางครั้ง

2.3.5 การควบคุมการใช้จ่ายการเงินให้เป็นไปตามแผน

( ) มี ( ) ไม่มี

2.3.6 การตรวจสอบและเปรียบเทียบรายได้-รายจ่ายในแต่ละเดือน

( ) มี ( ) ไม่มี

2.3.7 มีเงินเหลือเพื่อการออมในแต่ละเดือนหรือไม่

( ) มีทุกเดือน ( ) มีเป็นบางเดือน ( ) ส่วนใหญ่ไม่มี

2.3.8 มีการปรับปรุงการใช้จ่ายของครัวเรือนหรือไม่

( ) มี ( ) ไม่มี

ตอนที่ 3 การจัดการหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร

3.1 ในปี พ.ศ.2556 ท่านมีหนี้สินหรือไม่

3.1.1 หนี้สินที่เป็นตัวเงิน ( ) มี ( ) ไม่มี

3.1.2 ถ้ามี ระบุจำนวนหนี้ หนี้ที่เป็นตัวเงิน .....บาท

ลักษณะหนี้ ( ) หนี้ผูกพันต่อเนื่อง ( ) หนี้เฉพาะปี2556

3.2 วัตถุประสงค์ของการก่อหนี้

3.2.1 ตารางวัตถุประสงค์ของการก่อหนี้

ลำดับ	รายการ	จำนวน (บาท)	ร้อยละของ จำนวนหนี้
1	เพื่อใช้จ่ายในการลงทุนการเกษตร		
2	เพื่อใช้หนี้ผูกพันต่อเนื่องจาก.....		
3	เพื่อใช้จ่ายในการศึกษาบุตร		
4	เพื่อใช้จ่ายในครัวเรือน		
	อื่นๆระบุ		
	รวม		

3.3 แหล่งหนี้สิน

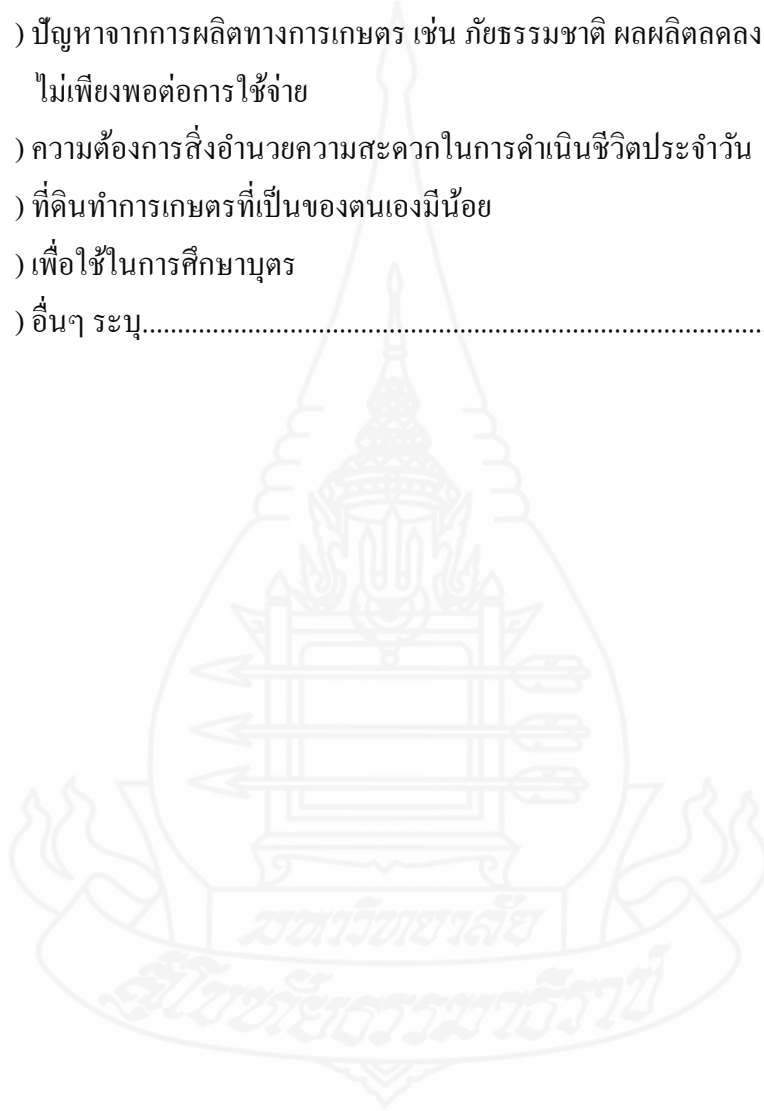
- ( ) ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร
- ( ) สหกรณ์การเกษตร
- ( ) กองทุนหมู่บ้าน
- ( ) กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์
- ( ) บริษัทรถยนต์ - จักรยานยนต์
- ( ) ญาติ
- ( ) ร้านปัจจัยการผลิต
- ( ) อื่นๆ ระบุ.....

3.4 การชำระหนี้

- ( ) ชำระหนี้ได้ตามกำหนด
- ( ) ชำระหนี้ได้บางส่วน เช่น
  - ( ) ชำระได้เฉพาะเงินต้น ( ) ชำระได้เฉพาะดอกเบี้ย
  - ( ) ชำระได้เฉพาะดอกเบี้ยและเงินต้นบางส่วน
- ( ) ไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนดเพราะ.....

ตอนที่ 4 ปัญหาหนี้สินของครัวเรือนเกิดจากอะไร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ( ) การวางแผนการจัดการการเงินยังไม่ดีพอ (ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ใช้จ่ายผิดวัตถุประสงค์)
- ( ) การวางแผนการประกอบอาชีพยังไม่ดีพอ
- ( ) ขาดความขยันหมั่นเพียร
- ( ) ขาดเงินลงทุนทางการเกษตร
- ( ) ปัญหาจากการผลิตทางการเกษตร เช่น ภัยธรรมชาติ ผลผลิตลดลง ทำให้รายได้ไม่เพียงพอต่อการใช้จ่าย
- ( ) ความต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิตประจำวัน
- ( ) ที่ดินทำการเกษตรที่เป็นของตนเองมีน้อย
- ( ) เพื่อใช้ในการศึกษาบุตร
- ( ) อื่นๆ ระบุ.....

ภาคผนวก ข

ภาพกิจกรรม สันทนาการกลุ่ม (focus group)

ภาพที่ 1 นายชัยยันต์ เรืองขจิต ผู้ใหญ่บ้าน กล่าวเปิดการสนทนากลุ่ม

ภาพที่ 2 เจ้าอาวาสวัดเนินยางและผู้นำ ร่วมรับฟังและแสดงความคิดเห็น

ภาพที่ 3 นายสงกรานต์ เจริญสุข ผู้ร่วมสนทนาและแสดงความคิดเห็น

ภาพที่ 4 ผู้ศึกษา กับชาวบ้านเนินยาง

ภาพที่ 5 นายสุพรรณ สงวนหงส์ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ร่วมสนทนา

ภาพที่ 6 ชาวบ้านผู้ร่วมรับฟังการสนทนา

ประวัติผู้ศึกษา

ชื่อ	นายทวีศักดิ์ สมุทรชีวะ
วัน เดือน ปีเกิด	24 กรกฎาคม 2508
สถานที่เกิด	อำเภอเมือง จังหวัดตราด
ประวัติการศึกษา	เกษตรศาสตรบัณฑิต (การจัดการการเกษตร) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช พ.ศ. 2555 รัฐศาสตรบัณฑิต (ทฤษฎีและเทคนิคทางรัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช พ.ศ. 2552
สถานที่ทำงาน	พื้นที่ตำบลห้วยแร้ง จังหวัดตราด
ตำแหน่ง	เกษตรกรสวนยางพารา

